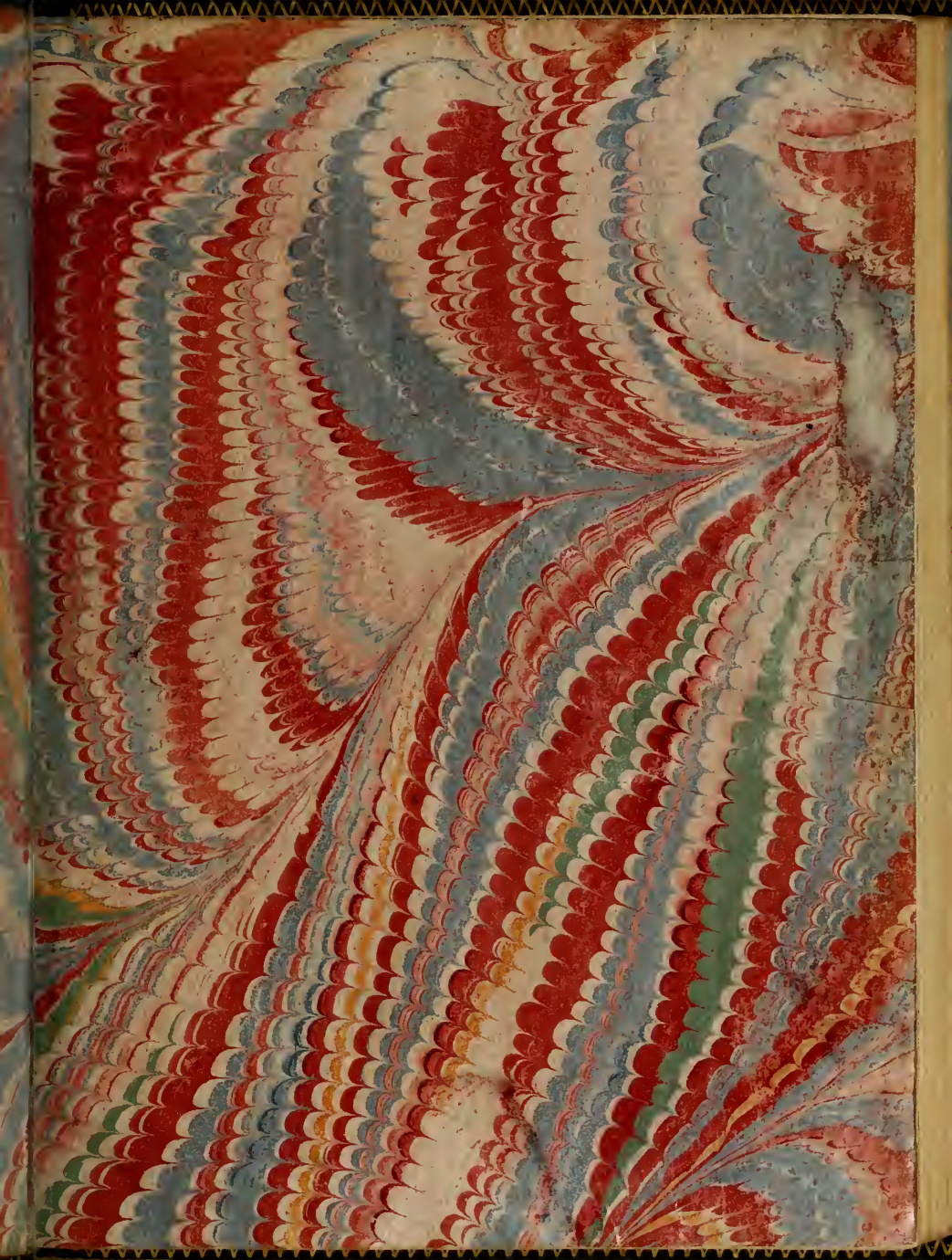

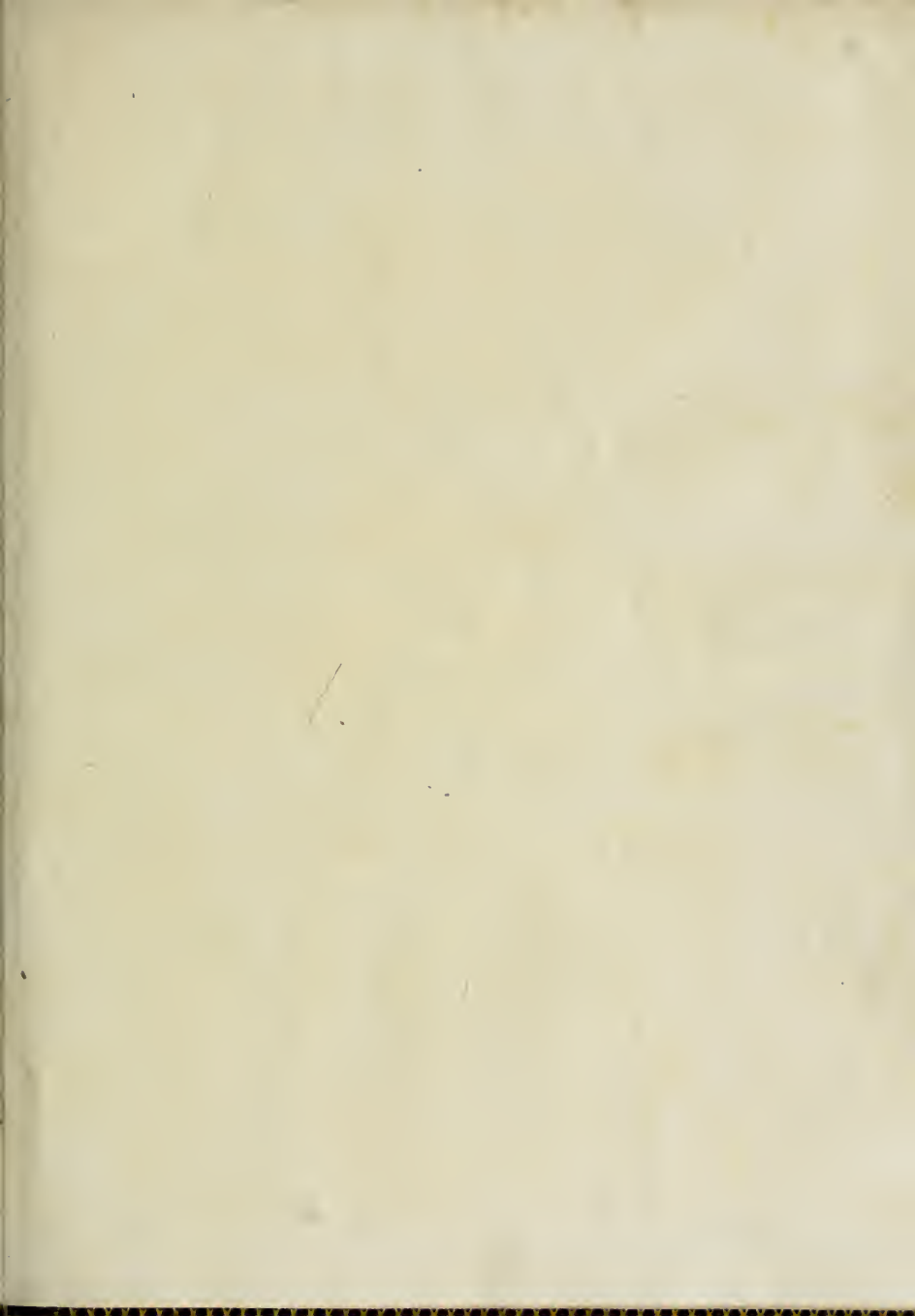
FOLEY.

Case 3 *Thelys*

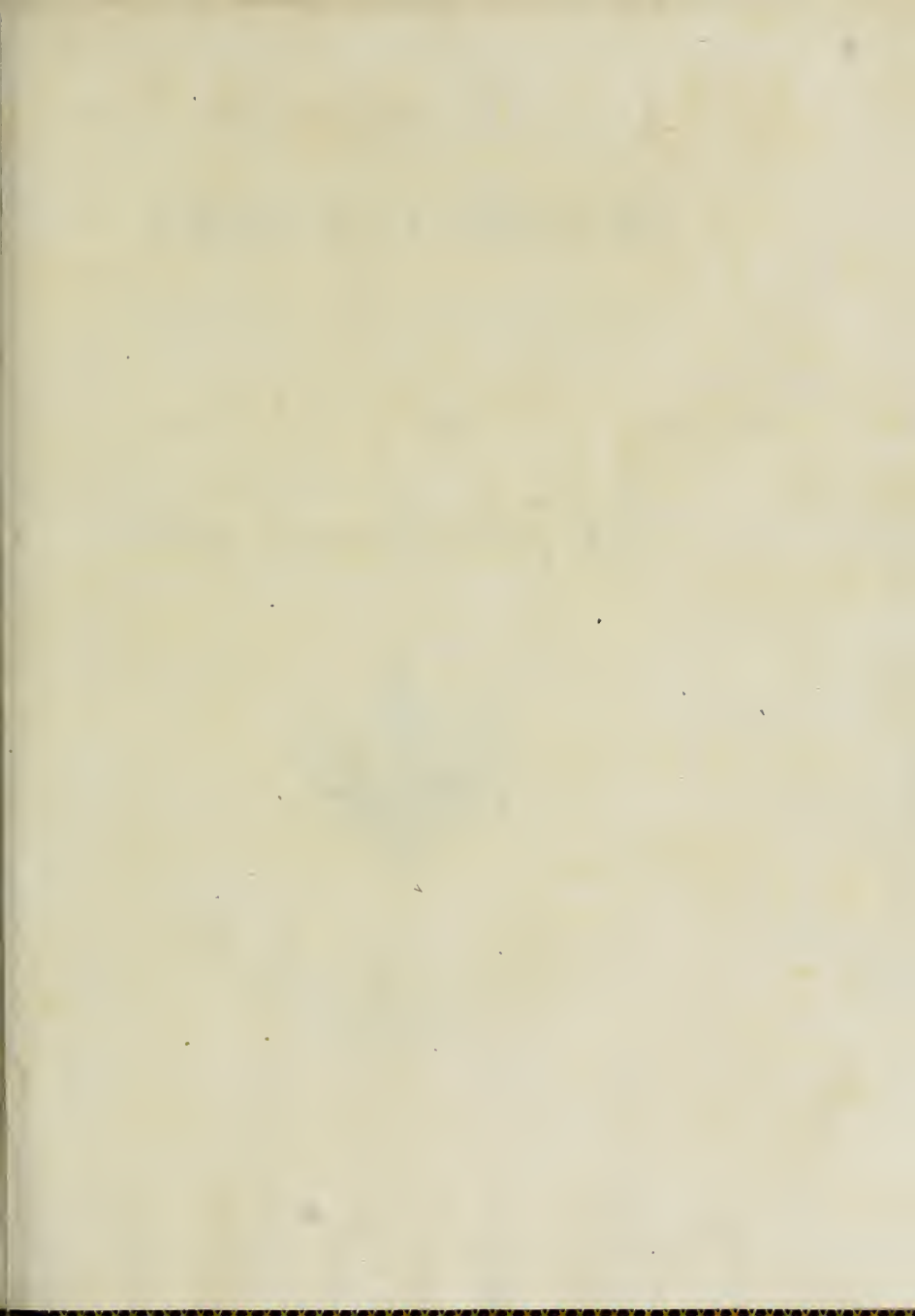
FOLEY.

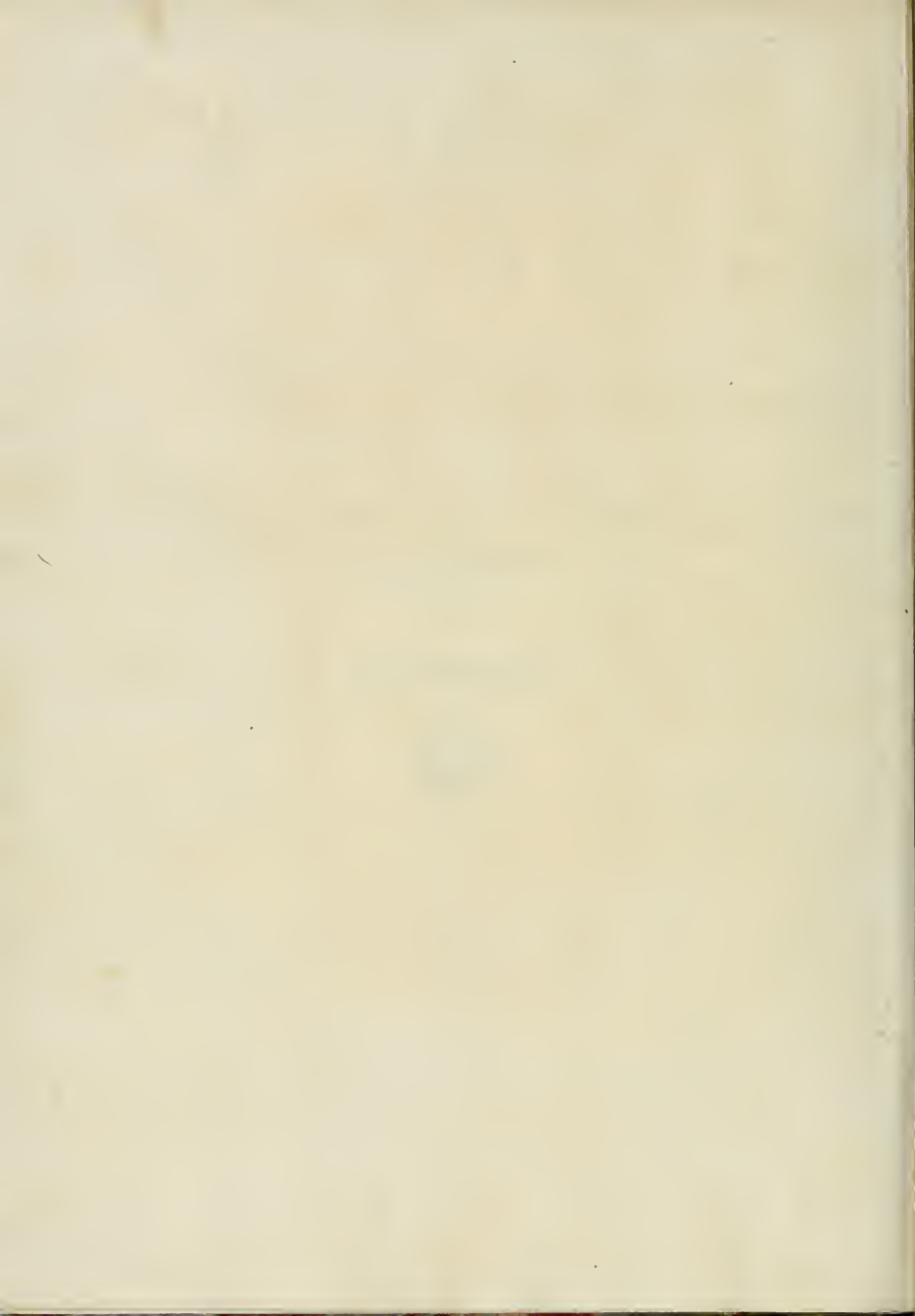

THE
WILLIAM R. PERKINS
LIBRARY
OF
DUKE UNIVERSITY

Rare Books

DE
Fide & Officiis
CHRISTIANORUM
LIBER.

Authore THOMA BURNETIO, S.T.P.

LONDINI:
MDCCLXXII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1917

1917

MONITUM.

AUCTORIS doctissimi prudentiâ cautum fuerat, ut quam de rebus controversis sententiam clausam in pectore habuit, nonnisi cum paucis, iisque consultioribus, amicis communicaret: nec palàm proderet; ne, datâ ingeniis hinc paulò infirmioribus indè liberioribus occasione, contentioni facem prætulisse videretur. Quoniam autem tam rara Scriptoris eruditissimi monumenta ob codicum ab ipso impressorum paucitatem aut deperire aut pro deperditis haberi aliquando possent; aliquot eorum

rum exemplaria visum est diligenter ad ipsum Archetypum recedere: non ut in vulgus ederentur (ne fortè Auctoris defuncti proposito fraus fieret); sed ut selectorum quorundam fidei, quasi depositum quoddam, concredita, tam à publicatione quàm ab interitu tuta conservarentur. Quisquis igitur hæc acceperis, scias tibi utendi tantum, non abalienandi jus dari; teque fidei violatæ reum fore, si, te permittente aut connivente, vel exscribantur, vel imprimantur. Vale.

DE

D E

Fide & Officiis
CHRISTIANORUM.

C A P. I.

Argumentum & Ratio Operis.

DOCTRINAM Christianam in Canone Scripturæ contineri, sive in Libris Sacris Judæorum & Christianorum supponimus; neque id agitur impræsentiarum, (quod ab aliis præclare præstitum est) ut eorundem Librorum authoritatem vindicemus. Doctrinam

B

autem

autem in sacris illis tabulis descriptam ita explicare conabimur, ut quæritantibus appareat, Religionem Christianam esse Œconomiam Deo dignam, & humano generi salutarem; nihilque super sit obstaculi (modò animorum vitia excipias) quo minùs hanc Religionem, ut cœleste donum & institutum, præ cæteris omnibus amplectamur, atque firmâ fide & affectu ipsius obsequamur præceptis & documentis.

QUÆ proindè propius spectant ad hanc dissertationem ea sunt quæ sequuntur. Ut dilucidè doceamus pro virili, quam viam salutis præscripserit Religio Christiana, & quo Duce: Quæ præcepta dederit, vitæ & morum regulas: Quæ insuper auxilia promiserit ad virtutem & pietatem contendentibus. Prætereà, qualem Dei cultum ritùsque sacros instituerit. Porrò quibus constet dogmatis Fides Christiana, quærendum: Quæ nova proponat aut mystica circa naturam divinam, humanam, aut mundum externum. Denique de præmiis & pœnis vitæ futuræ, quid statuat: Qualem polliceatur felicitatem suis discipulis; quid mali minetur incredulis & immorigeris. In his explicandis, aliis que affinis, versabitur hæc dissertatio.

INTER alia quæ Christianis olim objecere Philosophi, duo erant maxima: Primum erat

Credu-

Credulitas, seu fides temeraria, in recipiendâ suâ Religione, & eâdem pertinaciter asserendâ: Dein alterum, ipsius religionis imbecillitas & impotentia ad restaurandam & perficiendam, ac, ut itâ dicam, beatificandam Animam humanam. Ad prius quod spectat, *Celsus* apud *Origenem* populum Christianum L. I. generaliter comparat *vulgo*, qui credulitate suâ facilè decipiuntur à præstigiatoribus: Nec eos pati velle ait, ut sua fides ad examen revoce-
tur. Φησὶ δὲ τινὰς μηδὲ βυλομένους δίδοναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πισεύουσι, &c. *Quosdam ex his*, de Christianis loquitur, *ne velle quidem rationem fidei suæ vel reddere vel accipere dicit. Usurparéque illud dictum, nè EXAMINA, SED CREDE, ET FIDES TUA SERVABIT TE.* Dicere etiam *solitos*, *mala res est mundana sapientia, bona verò stultitia.* Pudet audire hæc opprobria in Christianos effusa, temerè licèt, ut spero, & invidiosé. Siqui sunt qui hoc modo torpere & otari amant in suâ religione, & tantùm non obdormiscere, in eos incidant hæc spicula, pungant & expergefiant. Nos utique vigiles esse volumus, animoque parato ad tuendam provinciam. Nullum fugimus examen Fidei nostræ, nec eam à quoquam recipi petimus, nisi peractò priùs examine; sive id

instituant per monumenta Prophetica, sive ex historiâ rerum à Christo & Apostolis gestarum, sive ab ipsius doctrinæ naturâ & indole. Nullum argumenti genus, nullum locum excipimus, unde elici possit veritas, aut elucescere.

QUOD pertinet ad alterum nobis à Philosophis objectum, est quidem commune Christianis cum Judæis, Ethnicisve quibuscunque qui formam aliquam religionis, cultumque Dei aut Deorum observabant. Scilicet *Porphyrus*, vir eruditus & acutus inter Græcos, de religionibus quibuscunque humano generi hæcenus propositis, hanc ausus est ferre sententiam, *Nondum receptam esse unam quandam sectam quæ universalem viam Animæ contineat liberandæ*. Nempe liberandæ à suis fordibus, & ad primævam suam felicitatem & perfectionem restituendæ. Id enim voluit *Porphyrus*, necdum ait ad suam notitiam pervenisse, ex ullâ Philosophicâ disciplinâ, aut religione publicâ, hujusmodi viam salutis universalem.

S. August.
C. D. l. x.
c. 32. vid.
etiam
c. 11.

QUÆ desideravit *Porphyrus* in omni aliâ religione, putâ vitam æternam, & quæ eò ducit viam certam, ea nobis promisit & exhibuit Dux & Legislator noster, Christus. *Ego sum, inquit, via, veritas & vita, Job. xiv. 6.*

Dixitque

Dixitque sibi datam esse *omnem potestatem in Cœlo & in Terrâ*, (*Mat. xxviii. 18.*) Nec tantum in Cœlo & in Terrâ, sed etiam *inferorum & mortis ei commissas esse Claves*, *Apoc. i. 18.* Dein hanc plenitudinem potestatis jusque in vitam æternam quod verbis sibi asseruit Christus, opere ipso demonstravit multis modis. Primò miraculis præstantibus & multifariis, mortuis etiam ad vitam revocatis. Postea, suâ ipsius Resurrectione & Ascensione; & post ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, in arrhabonem & præensionem quandam ejusdem vitæ & hæreditatis æternæ. Sed hæc fusiùs sunt explicanda cùm de authoritate Legislatoris agitur.

INTEREA, En finem ultimum & desideratissimum, vitam æternam, beatam immortalitatem, reditum Animæ ad cœlum, in patriam, ad statum Angelorum & Filiorum Dei: Luc. xx. 36. Ità vitam æternam explicuit Christus, ita intelligunt Philosophi. Dein si quæras quibusnam daturus sit Christus hanc vitam sempiternam, quas ferat condiciones, quâ viâ eatur ad cœlum, respondet ipse, *Joh. xi. 25. Ego sum Resurrectio & Vita, & qui credit in me habebit vitam æternam, & suscitabo ipsum in ultimo die.* Hoc est, qui fidem legemque meam amplectitur, abjectâ omni ei oppositâ, si-
ve

ve Gentium sive Judæorum, hoc ei præmium dabo, hanc mercedem, se, finitâ hâc vitâ, compotem fore immortalitatis & beatitudinis perennis. Idem sæpius repetit Christus, oblatâ occasione, in aliis sermonibus & colloquiis, *Job. iii. 15. c. vi. 40. c. x. 28. c. xvii. 2, 3.*

HIS itidem consentientem in omnibus experimur doctrinam Apostolorum, primorum Evangelii præconum. Potentiam simul & propensam Christi voluntatem ad procurandam salutem humani generis, vimque illius institutionis præ cæteris omnibus ubique prædicant & testantur. *Rom i 16. Non me pudet Evangelii Christi, inquit Paulus, siquidem est potentia Dei ad salutem cuiusvis credenti, Judæo primùm, tum etiam Græco. Act. iv. 12. Nec est, inquit Petrus, in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen est sub cælo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos salvari. Hunc etiam Θεὸν σωτήρα iidem testes asserunt, & velle & posse Animum nostrum in participationem naturæ divinæ, corpûsque in participationem formæ divinæ evehere, (2 Pet. i. 4. Phil. iii. 21.)* Quibus præmiis, quâ gloriâ, nihil patitur illustrius natura humana: nihil cupit præclarius ambitiosa philosophia. Sed de his plenius in sequentibus.

HÆC ad *Porphyrium*. Sed liberandæ & emancipandæ Animæ à servitute hujusce Corporis, purgandæque ad vitam, quam anhela-mus, cœlestem recipiendam, impares esse dicit omnes ritus, omnémque religionem Judæorum aut Gentium: id libenter agnoscimus & unà affirmamus, *Rom. i. Heb. x.* Sed non expectanda est integra & absoluta emancipatio ante solutum hoc Corpus, mundúmque inferiorem, quo circumvolvimur, innovatum, *Rom. viii. 19, 20, 21, 22, 23. Eph. i. 13, 14.* Intereà Christianis præcipitur in hâc vitâ iterum iterúmque, puritas animi & corporis, quoad fieri potest, nec nisi puris sanctisque promittitur salus æterna (*Heb. xii. 14.*) memoratâ ubique sanctitate, ut ejusdem obtinendæ conditione necessariâ. Denique, ad hanc puritatem acquirendam acuuntur & adjuvantur facultates animæ omni modo, per Legem puram, cultum purum, exemplum purissimum: Denique per Sancti Spiritûs influxum, vimque promissorum de vitâ æternâ consequendâ, *1 Cor. xv. 58. & 2 Cor. vii. 1. Hebr. xii. 1, 2.*

ITA comparata est, ut vides, Religio Christiana, ut quæ in cæteris deficiunt & desiderantur ad plenitudinem & perfectionem, ea sint integra atque suis numeris expleta in hâc insti-

institutione: Sive finem propositum respicias, sive media & instrumenta ad eum assequendum maximè idonea. Id unum superest, ut deinceps ostendamus, Hæc esse constituta ab authoritate divinâ & ab eâdem confirmata, ut effectu suo destitui nequeant, nec metus sit spem nostram & expectationem frustratum iri. Id quod, spero, ab insequentis operis ordine & argumentis constabit.

HÆC in genere præfati sumus ad Philosophos. Quæ prætereà à Judæis, antiquo Dei populo, objiciuntur, circa Messiam nostrum, Legemque novam, ea sub finem hujusce scripti tractabimus; ut cuilibet adversario fidei nostræ, sive Græco sive Judæo, modò suæ infidelitati rationes aliquas obtendat, responsum fiat æquum & amicum. Hoc modo Religionis nostræ tuebimur honorem, ubi palàm fecerimus nihil nos metuere aut metuendum esse ab ipsius hostibus in quovis certamine honesto; modò ex parte nostrâ, bonæ causæ nec animus desit, nec consilium. Hæc breviter præfati ad opus ipsum progrediamur.

CAP. II.

*De Religione Naturali, universali
& immutabili. Dein de Religione
instituta, & ipsius fundamen-
to generali in singulis OEcono-
miis.*

OMNIS Religio vera, five divinitus five
humanitus instituta, suas habet radices
in *Religione Naturali*; Hæc igitur primò est
consideranda. Religio autem naturalis in eo
posita est præcipuè, ut agnoscamus *Deum u-
num Summum*, rerum omnium Authorem &
Rectorem; Dein rerum discrimina, secundùm
rationes veri & falsi, boni & mali, turpis &
honesti, justi & injusti. Denique, quatenus
ab his arguitur, præmiorum & pœnarum fu-
turam distributionem. His fundamentis inni-
titur religio prima, atque ei superstructæ sunt
Religiones secundariæ: quæ dici solent œco-
nomiæ, dispensationes, Leges aut Institutio-
nes sacræ. Hæ verò œconomix & instituta
multimodis variantur pro ratione temporum,
locorum & gentium. Dein alia atque alia
sunt secundùm rerum intellectualium ordines
C mundosque

mundósque multiplices, in quibus varias induunt formas & habitus. Quemadmodum enim in Corpore animali sunt quædam stamina, ad vitam & sensum necessaria, sinè quibus natura animalis constitui aut consistere non potest: licèt interim variæ sint formæ & figuræ istorum corporum, superadditis organis aptisque partibus, pro ratione variâ quadrupedum, volucrum, piscium, reptilium, & reliquorum omnium quæ vitâ & sensu fruuntur: Ita variæ sunt Religionum formæ, facies, & constructiones, pro vario rerum statu & ordine, secundùm providentiam & consilium sapientissimi Reçtoris & Opificis: participant autem omnes, plus minùs, eandem naturam intimam, eundem succum, sinè quo nullam habituræ essent vim divinam aut vitalem. Nullum est ædificium absque fundamento, nec arbor aut frutex absque radice: Neque magis sinè his seminibus & principiis originariis ulla nasci potest aut constare religio.

AD hæc consequens est, vel potiùs intertextum, universalem & immutabilem esse hanc, de quâ loquimur, Religionem Naturalem: id quod de nullâ religione institutâ dici potest. Universalem enim dico sensu latissimo, quoad omnia tempora, terras, populósque: Nec in hâc Terrâ tantùm, sed etiam in
cæteris,

cæteris, quotquot sunt habitabiles per totum universi ambitum. Sicut enim colores sunt varii in variis corporibus pro ratione materiae subjectæ, Lux autem eadem est quæ singulis substernitur, & à diversis corporibus diversas habet modificationes: Ita religio naturalis in se eadem ubique, variè modificatur in diversis œconomiis, ac velut intermixtis umbris diversò pingitur & repræsentatur. Neque æquum est credere, ut antea monuimus, hanc varietatem locum habere tantùm apud nos misellos & in hoc Orbe exiguo, sed quaquâ patent universi latifundia, ubicunque habitant animalia rationis & religionis capacia, elucet hæc varietas, & nova pulchritudo, & *πολυποίκιλος σοφία*.

ILLUD prætereà notandum: Quo præstantiores sunt naturæ intelligentes & sublimioris ordinis, eo puriorem esse & magis defæcatam religionem quæ apud ipsas exercetur; ut cùm cælum versùs ascenditur è terrâ, quo altiùs evades, eo lux erit liquidior, & puriorem hauries æthera: Deorsum autem dejectis oculis crassius & turbidius videtur lumen, umbris hîc illîc, & nebulis, & fumis interspersis. Pariter in naturis superioribus, quo propiùs acceditur per varios transeundo rerum gradus ad summum Numen, eo magis sicco & casto lumi-

ne, mente & veritate in singulis colitur Deus, virtutisque & pietatis peraguntur officia. In inferioribus autem umbrosior est religionis forma, affectibus humanis, aut incolarum quorumcunque indoli & infirmitati magis accommodata.

Aug. de
C.D.I. vi.
c. 5.

DISTINXERUNT olim sapientes Religionem in *Vulgarem* & *Philosophicam*: & inter Romanos doctissimus *Varro*, *Vulgarem* illam iterum dispertivit in *Poëticam* & *Politicam*. Hæc quidem non malè sejunxit & discrevit alia ab aliis in Religione Ethnicâ, ut erat impura & permixta; atque alia apud vulgus, apud sapientes alia. Nos autem quæcunque sunt fabulosa aut artibus politicis excogitata, à religione naturali rejicimus. Id tamen, quod rectè notavit idem Author, non diffiteor, multa vera esse quæ vulgo scire non sit utile: & siqua nudè proposita finem suum non essent assecutura, in iis licet ad commune judicium popularémque intelligentiam stylum demittere.

DIXIMUS præterea Religionem naturalem esse *Æternam* & *immutabilem*: ut patet exinde quòd radicata sit in naturâ divinâ, quæ est æterna & immutabilis. Est in Deo, ut in suo fonte & primâ origine, veritas, bonitas, justitia, sanctitas, omnis denique rectitudo: Et
ab

ab his perfectionibus naturæ divinæ æstimanda & metienda est perfectio omnis creaturæ rationalis. Eo enim quævis est perfectior, quo propiùs accedit ad hoc exemplar & archetypum, & quo perfectior eo beatior. Quapropter & natura rei, & officii ratio, & propriæ felicitatis innata fitis, eo nos impellunt omnia, ut veritatem, justitiam, bonitatem, cæterásque Dei perfectiones imitabiles colamus & pro virili parte exerceamus. Quúmque harum perfectionum regula sit immutabilis & inflexilis Dei natura, ut antea diximus, erit pariter, quæ huic regulæ congruit & respondet religio naturalis, in hâc parte fixa, immobilis & immutabilis.

HÆC de religione naturali secundùm innata rerum discrimina, boni & mali, turpis & honesti, in vitâ & moribus instituendis semper observanda, dicta sunt. Pars altera religionis naturalis versatur circa cultum Dei, & pietatem summo Numini debitam. Est autem vera pietas Adoratio Dei secundùm dignitatem & perfectionem suæ naturæ. Estque vel solius animi, in meditatione & contemplatione posita, &, quæ indè nascuntur, aspirationibus ad Deum cum affectu & ardore; quæ dicitur pietas interna. Vel est etiam externa, quæ corpore unâ peragitur, precibus & laudibus

dibus ad Deum effusis, cum omni apparatu honesto cultûs exterioris. Neque enim hîc pingas velim Religionem naturalem penitens nudam, sinè omni cultu, instar fœtûs recens editi, aut Telluris hybernæ suis floribus & frugibus spoliata: His solet redundare potiùs religio naturalis & ad superstitionem vergere, ut aliquid amputandum sit plerumque ad luxuriam cohibendam. Abscindantur velim hæc omnia superflua & superstitiosa: manebit nihilominus cultus exterior, atque illi ritus sacri, & pietatis instituta sana quæ in ipsâ naturâ fundantur. Qualia sunt laudes & hymni in conventibus publicis, preces & supplicationes solennes: Etiam confessiones peccatorum & deprecationes: Fidei in Deum, rerum omnium Rectorem, formulæ & professiones statæ & ordinariæ. Hæc omnia locum habent in religione naturali. Prætereà Dies festi sacris obeundis dicati: Conciones ad populum, ad virtutem, pietatem, resipiscentiam & reformationem hortationes. Denique, quæcunque faciunt vel ad avertendam Dei iram, vel impetranda beneficia, vel ad salutem publicam aut privatam, secundùm optimum naturæ lumen, ea sunt inserenda aut adoptanda in religionem naturalem.

NON est adeò sterile naturæ solum, ut neque herbas neque fructus ferat. Et qui religionem naturalem instar corporis aridi, exanguis & exucci depingunt, nec Dei nec humani generis consulunt dignitati. Quâ religione placuit Deo Enochus? Quâ scalâ ascendit in cœlum? Non est, crede mihi, languens & enervis illa virtus quâ quis vivus in cœlum evehitur. Quâ lege præter illam conscientiæ naturalis vitam instituit, mores rexit * Noachus, cùm habitus est justus & perfectus in conspectu Dei? Quid dicam de Abele? Qui in mundo recens nato secundus tertiúsve erat ab Adamo, multis ante Mosem sæculis. Ille tamen *justus* dicitur à Christo, & inter viros sanctos numeratur, *Matth.* xxiii. 35. Denique quâ fide Abrahamus & reliqui Patres ante latam Legem Mosaicam Deo fuerunt accepti? Lex nobiscum nata obtinuit usque à natalibus mundi: Lex scripta non nisi duo post millennia à mundo condito: necdum gentis humanæ partem maximam attigit aut illuminavit; Hósnè omnes credemus æternùm periisse, aut perituros esse? *Hos, inquam, qui legem æternam non habentes, sibiipsis fuere Lex, ostenderuntque vim legis scriptam in cordibus suis,*

Rom. ii.
14, 15.

* Tertull. adverb. Jud. c. 2. p. 184. Unde Noe justus inventus si non &c. adde Notam Pamelii ex Origene, ibid. Vid. & de coron. Militis, c. 6.

unâ testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus. Te præterea testor, Nobilem Arabem, Dei servum, Jobum; Dei servum appello, erat enim, Deo teste, *Integer & rectus, timens Dei & recedens à malo.* Quas virtutes heroicas exercuit, referente Historiâ Sacrà! Quam vim & constantiam animi! Quæ præclara documenta reliquit, verbis factisque! Plures non memoro satis notos, ex hâc aut illâ gente & ætate †. Nec credendum est, hos eximios viros sibi solis sapuisse: Celebrârunt, in suâ quisque familiâ, tribu, ditione, cultum aliquem divinum, purum, castum, Deo gratum, sibi & suis salutiferum. Tales cultores quærimus, cultumque similem, in eâ, de quâ hîc agitur, religione naturali, sincerâ & incorruptâ. Sed ad Religionem institutam transeamus.

RELIGIO instituta qualiscunque duabus constat partibus, communi & propriâ. Id quod participat cum religione naturali, Commune appello: & quod habet novum & huic superadditum, institutione aliquâ divinâ aut

---

† Οἱ μὴ λόγῳ βιώσαντες &c. Justin. Apol. 2. p. 83. Dein Dial. cum Tryph. in p. 263. Ἐπεὶ οἱ τὰ καθόλου, ἢ φύσει, ἢ αἰώνια κατὰ ἰσότητα, ἐνάρετοί εἰσι πρὸ Θεοῦ. Nam qui ea fecerunt, que universim, & naturâ & perpetuò pulchra sunt, Deo benè placent.

humanâ,

humanâ, id proprium & peculiare nuncupo. Hoc religionis Corpus, illud Anima dici potest. Pietas enim & probitas naturales sunt veluti nervi & fibræ omnis religionis genuinæ; vel instar sanguinis in corpore, qui per totum diffunditur, secúmque vehit & vitam & vires & sanitatem, singulisque partibus nutriendis succum idoneum. Proinde semper in Religione divinitùs institutâ, adeóque verâ, pars naturalis est superior, & dominatur alteri quoties sese interfecant, atque ita impediunt ut alterutra sit intermittenda. Hoc in œconomiâ Judaicâ & Christianâ, à Deo constitutis, manifestò patet: In Ethnicâ parciùs, at inter eximios viros apud gentes prælata fuit pariter ritibus & institutis omnibus sanctitas naturalis, & virtus interna, ut infrà patebit. Sed operæ pretium erit has Leges sacras cujuscunque ordinis cum naturali paucis conferre, ut in singulis quem locum teneat Illa videamus.

QUOD Legem Judaicam, imprimis notum est Decalogum esse partem ipsius principalem: Eúmque fundari, maximâ ex parte, in lege naturæ: in officiis putâ quæ Deo & hominibus ex æquo, recto & honesto, præstare tenemur. Hanc erga Deum reverentiam, & erga homines benevolentiam, duo Legis præcepta maxima vocat Christus, (*Mat.*

Vid. Jer.
c. vii. 22,
23.

xxii. 37, 38, 39, 40.) Quin & exinde pendere ait Legem & Prophetas. Neque aliter statuerunt è Judæis sapientiores. Aiunt quidam Doctores Hebræi, id primum fuisse consilium propositumque Mosis, ut ex unico Decalogo, sive decem præceptorum tabulis legem constitueret Israëlitis: Sed cùm redux è monte vidisset ingenium populi ad Idololatriam propensissimi, utpote qui tantillo tempore suæ moræ *Aureum vitulum* sibi confecerat, & in Deum Israelis erexerat: His, inquam, visis, mutavit sententiam Moses, atque secum statuit, huic populo opus esse Religione negotiosâ, quæ jugiter teneat animos occupatos atque rebus suis sacris distentos, ne ex otio & affectibus superstitionis in idololatriam deflectant. Hinc legi suæ puræ & simplici multitudinem rituum adjunxit, utilium quidem in hunc finem, sed aliàs in onus & gravamen; ita tamen adjunxit, ut sub his umbris semper integra & illæsa maneret justitia naturalis & immutabilis. Flavius Josephus, vir harum rerum consultissimus, cùm decreta Cæsaris & Præsidium Romanorum in gratiam data gentis Judaicæ exposuisset, in suæ Legis defensionem hæc subjungit, Ἐθεσι μὲν γὰρ ἕδέν ἐστι γένος, ὁ τοῖς ἀνθρώποις ἀεὶ χρῆται κατὰ πόλεις, ἐστὶ ὅπη πολλῆς ἐγγινομένης τῆς διαφορᾶς, τὸ δίκαιόν δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις

Antiq.
Jud. l. 16.
c. 10.

ποις

ποις ὁμοίως ἐπιηδεύει, λυσιτελέσασθον ὄν, ἔλλησιν τε καὶ βαρβάρους· ἔ πλείστον οἱ παρ' ἡμῶν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἀπασιν ἡμᾶς εἰ καθαρώς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, ἔυνες καὶ φίλους ἀπεργάζονται· διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῶν ἐπαίητέον, καὶ δεῖον ἔκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἐπιηδευμάτων ὄισθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς καλοκἀγαθίαν ἐπιηδείως ἔχειν· τῆτο γὰρ κοινὸν ἀπασιν, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον.

Moribus quidem nulla gens iisdem utitur perpetuò, sed oppidatim serè in his fit mutatio aut differentia: Justitia autem omnibus hominibus ex æquo competit, res utilissima tam Græcis quàm Barbaris, cujus maxima in nostris legibus habetur ratio, nòsque omnibus, modò eas inviolatas servemus, charos ac amicos potest reddere. Quamobrem rogatos omnes volumus, ut non tam nos ob diversum vitæ genus horreant, quàm complectantur ob veræ virtutis studia. Hæc enim communis est omnibus, & sinè hâc non potest humana vita consistere. Rectè distinxit id quod singulare est in hâc aut illâ Religione sive lege sacrorum, ab eo quod commune est omnibus. Hoc τὸ δίκαιον & τὸ καλοκἀγαθον appellat, quod ubique est observandum. Idem sentiunt omnes cordatiores Judæi de hoc delectu & discrimine rerum in Lege suâ constitutarum.

PROPHETÆ * præterea, qui Moſem ſequen-
bantur, idem rerum ſive juſſarum in Lege,
ſive prohibitarum diſcrimen tradiderunt & in-
culcârunt. Majoris ubique æſtimant pretii &
valoris juſtitiam, probitatem, miſericordiam,
aliâſque dignitatis innatæ virtutes, quàm ſa-
crificia & victimas, aut ritus quoſcunque, à
Deo licèt inſtitutos. Multùm verſantur, ut
notum eſt, in hoc argumento Prophetæ, &
cum magnâ verborum vi & copiâ: Deúm-
que introducunt quandoque indignanter &
cum ſaſtidio rejicientem hæc quali ſuperflua
aut præ cæteris nihili faciendâ. Vide quæ
Propheta *David*, quæ *Iſaias*, *Jeremiah*, *Ho-
ſeas* & *Micah* hæc de re diſſerunt: & cum Ju-
dæis ſuperſtitioſis, quali injurias Legi factas
vehementer expoſtulant, *Pſalm.* 1. *Iſa.* i. 11,
&c. *Jer.* vi. 20. *Hof.* vi. 6. *Mich.* vi. 6, &c.

Mat. xxiii.
23. & xii.
7. Luc. xi.
39, 40, 41.
Mat. v.
23, 24.

DENIQUE, ut olim Prophetæ, ita Chriſtus,
Legis Moſaicæ ſupremus Expoſitor, hanc di-
ſtinctionem rerum, magis minúſve ſacrarum,
neglectam aut malè cuſtoditam Judæis ſæpiùs
objecit & exprobravit. Quæ in ſe & ſemper
bona ſunt τὰ βαρύτερα τῶ νόμου appellat, *Legis*
graviora capita, quæ præponderant aliis om-
nibus, innocuis licèt & Lege externâ & tem-

* Vide Maimon. Mor. Nev. p. 3. cap. 32. Non aliud Gentes pruden-
tiores. Lactant. lib. vi. c. 8. p. 525.

porariâ constitutis. Quúmque ritualibus suis inhærent Judæi posthabitis his primariis, idque sub religionis prætextu, hypocrisis eos arguit Christus, malúmque iis & tristes iras denunciât, irritum Dei verbum facientibus. Ita comparata erat Lex Judaica respectu naturalis; de Christianâ jam dicendum.

Mat. xxiii.
14. Mar.
vii. 11, 12,
13.

DIXIT Christus se venisse *non ad dissolvendam Legem Mosaicam, sed ad implendam.* Mat. v. 17. Quomodò verò implevit? Quam Legem non dissolvit? Legem Ritualement penitens dissolvit & abolevit: Teste Apostolo ad Ephesios (c. ii. 15.) & alibi sapius. Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καὶ ἀποργήσας, *Legem præceptorum in ritibus abolens.* Quinetiam res ipsa loquitur, exolevit & evanuit Lex Judaica inter Christianos, aliter non essent Christiani ut à Judæis distincti. Sed evanuit ut fugiunt umbræ ad lucem Solis. Utcunque quæres, quid demum non dissolverit Christus? Quam partem conservârit? Dico, partem ipsius moralem, naturalem, æternam: adeoque præstantiorem & principalem, quæ ex mente Legis & Legislatores erat instar totius. Cætera typica & adumbrata explevit quidem, & explendo delevit: sed partem hanc diviniorem adeò non extinxit, ut eandem stabilierit, promoverit perfecèritque. Ita loquitur
de

de Evangelio Apostolus, cùm ipsius materiam finemque explicat, *Tit. ii. 11, 12, 13. Illuxit gratia illa Dei salutaris omnibus, erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & justè, & piè vivamus in presenti sæculo. Expectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei, ac servatoris nostri, Jesu Christi. Qui dedit semetipsum nobis ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsum populum peculiarem, accensum studio bonorum operum. Hic scopus, hic fructus Evangelii.*

Mat. v. 45.
1 Joh. iii.
3.

JUBET nos Christus ut ad perfectionem aspiremus: ut Deum imitemur, tam bonitate quàm sanctitate & puritate. Jubet nos inspicere ipsum fontem lucidum Boni, Pulchri, Justi sanctique, ut divinæ imagini conformes simus, divinæ naturæ participes. Hic est nostræ, omnisque veræ religionis apex: Nihil dici potest aut cogitari sublimius quàm assimilatio ad primum & archetypum Bonum, Deum Optimum Maximum, infinitè perfectum. Prætereà, tam Christus quàm Apostoli pietatem externam, ritusque omnes parvi faciunt præ mentis interiori habitu, & renovatione animi ad imaginem Dei & primævam rectitudinem. Plurima sunt, ubique sparsa in Canone Christiano, perspicuè tradita ut nemi-

nem

nem latere possint, hujusmodi monita & præcepta. Denique, hæc omnia summatim & per *ἐπιλογισμὸν* recolligit Apostolus ad Philip-penses, his verbis, *Quæcunque sunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque justa,* (sive ex lege naturæ, sive gentium, sive nostrâ) *quæcunque sancta* aut pura, *quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ* & *nominis* apud omnes; *Si qua virtus,* vel quod in censu virtutum apud probos habetur; *si qua laus,* aut laude dignum & sapientûm approbatione, *hæc cogitate;* Hæc animo recolite, & in his vos exercete. Hæc recapitulatio Apostolica, sub variis titulis & nominibus omnes complectitur veritatis & perfectionis æternæ rationes, quas humano pectori in sevit natura, & consensus universalis prudentum stabilivit. Atque ex horum omnium studio & exercitio viri Christiani officium constituitur.

HACTENUS de religione Judaicâ & Christianâ, quas in naturali fundatas vidimus. Superest Religio Gentilis, quæ quidem dici solet *naturalis*, quòd nullam habeat adjunctam Revelationem aut institutionem divinam: sed reverà alienissima est ab illâ religione naturali, cujus aliqualem dedimus ideam in superiori capite. Distinguendum igitur inter religionem naturalem puram & impuram: puram nudamque

nudamque descripsimus, ut finè ornatu, ita finè maculis. Sed multis modis impura est illa religio quæ olim obtinuit apud gentes, & etiamnum obtinet aliquatenus: tot vitiis obducta & ritibus insanis, ut in eâ suffocari videantur tam pietatis quàm virtutis semina. Sed ut hæc a quo jure expendantur, statum ipsius, si placet, paulisper inspiciamus, sive in pessimis, sive mediocribus erroribus. Primò quoad Numen vel Numina quæ coluerunt: Dein quoad cultum & ritus: Denique quoad mores & vitæ futuræ notitias.

JAM receptum esse videtur apud eruditos, Gentes inter tot sua Numina, unum ut summum & altissimum coluisse. Neque aliter fieri potuit, si rem cum ratione perpendas. Innumeros enim Deos, singulos supremos, concipere non licet: quòd si ordines aliquos constituas, inferiores & superiores, ad summum ordinem tandem perveniendum est. Nec in eo ordine fas est plures fingere inter se æquales: Plura enim infinitè perfectæ, & per se existentia, consistere non possunt, secundùm mentis nostræ dictamina. Sed Gentibus utcunque id vertitur vitio, quòd præter hunc summum Deum, alios inferiores colebant. Nec apud vulgus tantùm id in usu erat, sed à Philosophis etiam & sapientibus appro-

approbatum. Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεός, &c. dicunt Pythagorei, nec aliter Platonici, ceterique. Nobis quidem Christianis, ut olim Judæis, vetitum est quicquam colere præter summum Deum: iis autem qui solo gaudebant naturæ lumine non habitum est nefas, debito honore & veneratione prosequi singulos rerum intellectualium ordines, pro suo quemque gradu, statione & dignitate; Dispari autem modo & affectu, ratione semper habitâ ad Deum summum, omnium auctorem & moderatorem. Hoc, inquam, non vetat naturæ lumen. Nihilominus cùm nihil iis certò constaret de Numinibus illis intermediis, tutius fuisset soli Deo Optimo Maximo sacra facere, vota nuncupare & preces fundere, quàm à Diis ignotis auxilium petere, & in auras spargere voces inanes.

Plat. in E-
pinom. m.
p 984. de
Leg. l. 4.

AT dices forsan, Dii gentium non erant prorsus ignoti, Solem, Lunam, & Sidera cœli adorabant, numina aspectabilia & notissima. Rectè quidem notissima, quatenus prægrandia & gloriosa corpora, sed quòd Numina essent & adoratione digna, illud haud compertum habuere ipsi illi cultores. Credebant utique & persuasum habebant quomodocunque, stellis inesse suas Mentis, Animasve, aut Intelligentias: illustres sinè dubio & quodammodo

E divinas.

divinas. Experiebantur etiam cœli dona quotidiana, amicam lucem & beneficos Solis radios, quibus vigent & animantur hæc inferiora. Neque aliter se posse putabant aut tantam majestatem dignè revereri, aut gratias referre pro tantis beneficiis, quàm colendo, Deorum ritu, hæc cœlestia Luminaria.

Hæc speciem habent excusationis qualiscunque, non autem legitimæ defensionis robur. Levibus conjecturis non innitendum est in rebus quibuscunque gravioribus, & in sacris præcipuè nihil temerè tentandum, nè incidamus in Idololatriam aut vitiosam *ἰδωλολατρίαν*. Utcunque non tam gravis fuisset gentium error, si nihil præter exercitum Cœli & Deos suos immortales coluissent. Sed homines mortuos, & animalia bruta: nec bruta tantùm, sed vilia & fœda in Deorum censum adscripsere. *Mutârunt*, ut inquit S. Paulus, *gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium*. Ut homines mortales & caducos, vitâ defunctos, in numerum Deorum efferebant, ita positâ omni verecundiâ, Animantia, resque inanimes instar Numinum venerari gentes nonnullas non pudebat: Confusis rerum naturis in opprobrium Divinitatis & in dedecus rationis humanæ.

SED præter hæc monstra Deorum & hos Deos minusculos, Diis suis majoribus tam fœda, quàm absurda imputare non erubuerunt: turbantes ex utrâque parte rerum ordinem, elevando res viles in loca cœlestium, & deprimendo naturas cœlestes ad indignitatem & vitia inferiorum. Mares & fœminas, (animalium instar) Deos Deâsque & sexuum discrimina inter sua Numina constituere: & concubitus & adulteria, aut quæcunque lasciviosi homines pecudésve perpetrant, sinè pudore ad cœlicolas transfulerunt. Ita cœlum & terram miscentes, cum infimis summa & summis infima, hanc rerum naturam & Dei providentiam in Chaos quoddam reduxerunt.

ET quemadmodum Deos sibi fingebant Gentes minimè divinos, ita in iisdem colendis sacra minimè sacra instituerunt. Paria paribus, ritus scilicet aut turpes, aut cruentos, aut viles & futiles. Adeò cæcutit circa res divinas in hujusce vitæ caligine, saltem vulgus hominum, tantisque erroribus est obnoxium. Neque tamen naturæ humanæ hoc penitè imputandum. Hujusmodi enim erroribus ferendis, fovendis augendisque apud Gentes, malos interfuisse Genios, & non parum operæ contribuisse, nihil quicquam dubito.

Cap. ii.
L4, 15.

HIS autem quibuscunque non obstantibus, in Theologiâ Gentili, & nonnunquam in moribus Ethnicorum vis Legis naturalis eluxit. Turpis & honesti, æqui & iniqui fida discrimina. Id testatur S. Paulus ad Romanos: *Quum Gentes, inquit, quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt faciant: Isti legem non habentes, sibiipsis sunt Lex. Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, unâ testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus.* En radicem pietatis & virtutis, conscientiam naturalem: non extinctam quidem prorsus inter Gentes, sed à superstitioso & impuro cultu, quem malus Dæmon invexerat, apud plures pernitiùm corruptam: inter nonnullos autem cordatiores, quos minùs inficere solet cultus externus, aliquatenus vigentem. Et quemadmodum Judæi, additamenti, aut in parte legis secundariâ hærentes, quum vim ipsius scopumque præcipuum obscurâssent, & quasi obtudissent, moniti sunt à Prophetis de momentis maximis & primariis Legis, præ quibus fordent cætera: Ita Philosophi, & quandoque Poëtæ philosophantes admonere Gentes, multa licèt in Templis acta fuerint cum pompâ, & à vulgo magni habita,

habita, Diis placere maximè animum purum,
æqui bonique tenacem.

*Compositum jus fāsque animi, sanctōsque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto,
Hæc cedò ut admoveam templis, & farre litabo.*

Nec minùs alii Ethnicorum vates, velut afflatu divino exciti, his similia profuderunt effata. Dein in philosophorum scriptis, nobiliorum classium, nihil frequentiùs occurrit quàm hujusmodi monita & præclara documenta. Sed in his legendis ne quid tædii sit, seorsim nonnulla velut in * specimen & prælibationem apponemus.

HACTE-

---

* *Porphyrus* hoc argumentum multis prosequitur, l. 2. *ᾧ ἐπαχ.* & perorans tandem sic statuit. Θεοῖς ἢ ἀρίστη μὴ καθάρη ἢ καθαρός ἢ ψυχὴ ἀπαθής. Diis autem acceptissima initiatio aut libatio mens pura, atque Anima perturbationis experti. Dixerat antea non minùs rectè, Δεῖ ἅπερ σωμαθνήσιας καὶ οἰοιωθνήσιας αὐτῶν τῶν αὐτῶν ἀναγωγῶν συνίσταται ἐρεθίσαν πρὸς ἀγαθὴν τῶν Θεῶν. — ἢ ἀπαθεί ἅπερ τῆς ψυχῆς τῶδε θεῶν θεοφιλία ἢ θυσία αὐτῶν τελείη. Oportet igitur ei conjunctos & assimilatos, suorum mores & vitam, veluti pium sacrificium Deo exhibere. Hoc autem sacrificium in contemplatione Dei, ab Animâ affectibus liberâ perficitur. Idem aliàs repetit & inculcat sæpius. Hierocles ad *Aur. Carm.* idem argumentum tractat sub initio, ubi inter alia hæc habet, ἢ τῶν προσφθερισμένων πολυτέλεια τιμὴ εἰς θεὸν ἢ γίνεσθαι, εἰ μὴ μὴ ἔσθαι φρονήματα πρὸς ἀγαθόν. ὁ δὲ εὖ καὶ θρησκείαν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, πρὸς θεοφιλίαν, καὶ ἀναθηματικὰ ἐρεθίσματα χορηγία. Τὸ δὲ εἰς θεὸν φρονήματα ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἢ ἑαυτῶν ψυχῶν, καὶ γὰρ εἰς ὑποδοχὴν ἔσθαι φωτὸς τῶν αὐτῶν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτοῦ, &c. Oblationum sumptuosa profusio honori Deo non cedit, nisi mente Deo plenâ offeratur. Dona siquidem & Hostie stultorum hominum nihil aliud sunt quam ignis pabulum: & donaria, sacrilegorum opes. At divinus animus bene stabilitus, conjungit atque unit Deo. — Is qui sese imprimis victimam offerens, suumque animum simulacrum divinum vel Dei sedens

HACTENUS de religione Judaicâ, Christianâ, & Ethnicâ. De Mahometanâ non opus esse videtur ut quicquam adjiciamus; quum notum sit, nihil habere egregii illos sectatores Mahometis (Impostoris voluptuarii & armati) præterquam quòd unum Deum colant & justitiam naturalem. Colunt, inquam, justitiam naturalem, vel colendam prædicant, & ipsius cultores haberi volunt. Cætera eorum dogmata Judaismum sapiunt & Epicureismum, cum absurdis & insulsis narratiunculis interspersis. Quòd unicum Numen venerentur Mahometani & sacra omnia Paganica, aut Pagano-Christiana respuant & abhorreant, illud laude dignum est. Quúmque Mosem Christúmque pro veris Prophetis habeant à Deo missis, necesse est commune cum iis fundamentum

sedem faciens, mentem quoque suam ad divini luminis susceptionem Deo ipse Templum construit & preparat. Hæc quæ tantopere accedunt ad doctrinam Christianam, tam verbis quàm sententiâ, productiora licet, non piguit adscribere. Rectè dixit Marcus Antoninus (τῶν εἰς ἰαυ. l. 10.) ὁ κολακώδης θέλει ὁ θεός, ἀλλ' ἰξομοιωθῆναι ἰαυτῶν πάντα τὰ λογικά. Non ipse adulari, sed ei similes fieri vult Deus omnes naturas rationales. Illam utique ὁμοίωσιν θεῶν, Deo conformitatem aut assimilationem celebrant ubique Philosophi, ut religionis apicem. Apud præfatum Hieroclem hoc sæpius occurrit, idque secundum Platonem: Is enim monet in Theæteto, Tum demum exitum fore miseris mortalium, cùm ad Deos fugerint & Diis se assimilaverint, φυγὴ δὲ, inquit Ille, ὁμοίωσις θεῶν ἐστὶ τὸ δῶκεναι. ὁμοίωσις δὲ δικαίος καὶ ὁσίων ἡμῶν μὲν φρονήσις. Fuga autem est, ut Deo, quàm proximè fieri poterit, assimillemur atque conformemur: Deo autem nos assimilat justitia & sanctitas cum sapientiâ conjuncta. Cum aliis quæ sequuntur hic & alibi apud Platonem cognatæ indolis. Denique præmia & pœnas constituunt justis & injustis: aiuntque virtutem esse viam ad veram sempiternamque felicitatem, vitium ad infelicitatem. Sed de his fatis.

damentum pietatis & religionis amplexentur. Quod in utrâque œconomiâ non aliud esse ostendimus, quàm æternas boni & mali, turpis & honesti rationes & discrimina. Quibus alia quidem apposita sunt aut intertexta mediæ conditionis pro ratione temporum & populorum: sed eo semper consilio ut veræ pietati & virtuti suus conservetur honos, hominésque gradatim ad summam perfectionem evehantur.

HÆC commentati sumus breviter ad ostendendum Religionem statam qualemcunque & ubicunque receptam, pro subsidio & origine habuisse religionem naturalem: Recti & pravi, turpis & honesti distinctionem & prænotiones. In religione revelatâ potissimum constat idem hoc ei subesse fundamentum: Ipsius enim autoritas pendet partim à qualitate materiæ substratæ, partim à veracitate Revelantis: quorum neutrum absque his notitiis præeuntibus probari potest. Sitne sancta & pura doctrina quævis revelata judicare nequimus, nisi ex ideâ aut definitione aliquâ sanctitatis præconceptâ, tanquam normâ aut regulâ judicii ferendi. Dein, de fide & veracitate Revelantis si instituatur quæstio, non decidenda est à verbis aut nudâ affirmatione Revelationis ipsius, de ejus enim autoritate dubitatur adhuc:

adhuc: sed ex præcognitis de naturâ & perfectionibus Dei, authoris propositi. Et ab his præsentis & præconsideratis doctrinæ revelatæ fides & certitudo stabiliuntur.

DENIQUE, Hæc quum ita se habeant per omnia genera & exempla, manet fixum ratumque quod ab initio diximus. Religionem naturalem alterius cujuscunque superinductæ esse fundamentum.

C A P. III.

*De Religione Judaica specialius ;
ipsius auctoritate & utilitate
multifaria.*

HACTENUS quid sit sacrum & sincerum quæſivimus in religione universâ. Quærendum proximè, quo jure, vel quâ de causâ legitimâ recedatur à simplicitate religionis naturalis & universalis: quemadmodum recessum videmus, tam ab Ethnicis quàm à Judæis & Christianis. Cùm verò religionem naturalem appellamus *simplicem*, cultum externum non proptereâ abdicamus aut excludimus, modò castus sit & ad Deum Opt. Max. dirigatur: prout suprâ capite secundo dictum est. Sed cùm superadduntur alia, tam ritus multifarii, quàm dogmata, quæ non enascuntur à ratione naturali, quæritur meritò quâ auctoritate, divinâ aut humanâ: recto vel malè usurpato jure, Hæc nobis adscititia imponantur, tanquam ad salutem humanam necessaria.

AD Religionem Paganicam quod spectat, præterquam quòd nullam habeat divinæ auctoritatis

F

ritatis

ritatis speciem, præter ficta quædam commercia cum Diis aut Deabus ignotis, ipsius instituta sæpe sunt inhonesta, impura, aut frivola: qualia nec decent Numina, nec homines probos & sapientes. Adeò ut videantur potiùs ad obscurandam gloriam summi & sanctissimi Numinis introducta, & ad abutendam religionis nomine in corrumpendis moribus humanis, quàm ad pietatis & probitatis augmentationem. Hæc autem & hujusmodi instituta peccant in regulam primariam de ordinandis ritibus & cultu externo, nimirum ut in iis nihil recipiatur, quod minuat dignitatem summi Numinis, aut bonis moribus sit contrarium. Quantum verò in utrâque parte peccaverit Ethnicorum religio, à nobis præmonstratum est paucis, & ab aliis multo fusiùs: ut non opus sit iis hîc accumulandis tempus impendere.

SUCCEDIT Religio Judaica: antiqua, & suâ antiquitate veneranda. Hîc quærendum, ut in cæteris, primò, quâ autoritate instituta & introducta fuerit: Dein quibus legibus & ordinationibus constiterit. *Mosem* habuit Legislatorem, ut notum est, virum maximum, & ab omni ævo celebratum: Sed quâ autoritate nixus sit *Moses*, propriâ aut divinâ, quæres forsan: & quibus actis aut testimoniis irrefra-

irrefragabilibus auctoritatem illam sustinuerit. Dico breviter, *Moses* ut semper allocutus est populum Israëliticum nomine summi Dei, ita missionem illam, vel Legationem divinam, multis maximisque miraculis ostendit & confirmavit.

SED cautè mihi forsàn ita respondebis : Hæc quidem miracula, modò vera sint, & verè divina, satès habere virium & roboris ad stabiliendam auctoritatem *Mosis*, ipsiusque Legem. Sed Colloquia illa cum Deo, quum privata fuerint, & sinè teste, pro fictis haberi possunt ; Et quod spectat ad miracula sua publica, non minùs facilè dici potest, ea præstitisse *Mosem* artibus magicis, in quibus præcelluisse fertur. Fateor in more fuisse nonnullis Legislatores Colloquia fingere cum Numine hòc aut illo, quo sibi & legibus suis reverentiam & auctoritatem conciliarent. Sed Legislatores illi nulla publica edidere miracula ad fidem faciendam suis privatis. *Moses* autem, tam in Aulâ *Pharaonis*, spectantibus *Ægyptiis* adversariis, quàm postea spectante toto populo Israëlítico, repetitis vicibus, miracula peregit insignissima. Atque eo nomine in historiâ sacrâ præfertur & præluxisse dicitur omnibus aliis Prophetis. *Non surrexit prætereà Propheta in Israele par Mose, quem cognoverit Jehova ad os.* Tum omnibus signis &

Deut.
xxxiv. 10,
11, 12.

prodigiis quæ miserat eum Jehova facturum in terrâ Ægypti, contra Pharaonem, & contra omnes servos ejus, totâmq; terram ejus. Tum omnibus operibus manûs fortis, & omnibus operibus terribilibus maximisque, quæ fecit Moses ante oculos totius Israelis. Qui verò apertè & testatissimè tot signa, prodigia, miracula ediderat, nulla erat ratio dubitandi de ipsius fide cùm se à Deo missum esse dixit, & ex ore Dei hanc sibi mandatam provinciam accepisse. Et quis, quæso, vir privatus, nisi consilii inops, aut potiùs furibundus, Regem magnum adiret, ut populum ei captivum per multos annos è suâ potestate evelleret, propriis viribus aut proprio nomine? Non erat vir rapidi & ferventis ingenii *Moses*, at circumspectus, prudensque rerum administrandarum: Et nisi persuasissimum habuisset, certissimùmque, hoc illi pensum, hoc negotium, hujusce

Exod. iii. rei curam, à Deo demandata fuisse, tantum onus cum vitæ periculo nunquam fuisset subiturus. Diu quidem, multùmque obnixus est & reluctatus in illo munere suscipiendo: Cautè se gessit, timidèque, multa rogitans, & subdubitans: se etiam causatus est tantæ provinciæ obeundæ imparem & inhabilem. Denique de nomine & jure Numinis delegantis quædam curiosiùs quæsit. His dubiis omnibus

omnibus cùm satisfactum esset, in Ægyptum profectus, delegationem suam à summo Deo ad liberandos regendósque Israëlitas, tam illis, quàm Pharaoni exposuit, firmámque & ratam fecit multifariis miraculis: Primùm in Ægypto, dein in transeundo mari, postea in Eremo & itinere Israelitarum ad Montem Sinai. Ubi Legem dedit de quâ agitur, non sinè pompâ solenni & Angelicâ, cœlo & terrâ concussis. Hæc autem cùm notissima sint ex historiâ sacrâ (cui nulla est coæva, nedum antiquior) ubi dilucidè narrantur, iis sigillatim repetendis hîc supersedendum.

AT hæc omnia, non vi cœlesti, sed præstigiis aut artibus magicis attribuis. Quod tu suspicaris de malis & magicis artibus, id memini objectum Christo à Pharisæis, ac si iisdem usus esset in suis miraculis efficiendis.

Mat. xii.
24, &c.

Quid autem his respondet Christus? *Omne regnum dissidens adversus sese, vastatur. Et omnis urbs aut domus dissidens adversus seipsam non stabit. Sed si Satanas Satanam ejicit, adversus seipsum dissidet. Quomodò ergo stabit regnum ejus?* Id pariter dicendum censeo in causâ *Mosis*: utpote qui totus erat in eo, ut Idololatriam & mala opera Dæmonum extirparet & extingueret. Non quidem universim per totum terrarum orbem, id futurum er-

rat

Exod. vii.
& viii.

rat temporibus Messia, sed apud populum Israheliticum, veluti primitias Deo oblatas, & in exemplum Gentibus. Fingi autem non potest, ex consensu, aut consilio, aut ope Daemonum malignorum hæc sibiipsis inflicta vulnera, aut ereptum dominium. Prætereà, Magis, eorumque copiis omnibus bellum apertè indixerat *Moses* in Ægypto, & commissis præliis obruerat & prostraverat: ut nullus locus esse possit calumniæ cuicumque in eo genere, aut tenuissimæ suspitioni in idem conspirasse consilium *Mosem* cum Magis, aut ejusdem Numinis usos esse utrosque potentiâ. Denique ut hujus inimicitia & discordia perpetuum maneret monumentum, Legem constituit *Moses*, pænâ mortis sancitam, in omne genus Magos. Ab his igitur, artibusque suis, non abstinuit tantùm, sed omni modo abhorruit *Moses*.

Lev. xx.
27.
Deut.
xviii. 10,
11, 12.

HÆc de personâ Legislatoris, & ipsius auctoritate: sed ipsam Legem culpabis forsan, materiam Legis, & formam cultûs ab ipsâ præscripti, totamque aded œconomiam Moisaicam, ac si esset institutio rudis, crassa, servilis, & minutiis onerata; in lustrationibus & lotionibus externis, in discriminandis rebus mundis & immundis, & mactandis animalibus, tota ferè occupata. Nihil sublime spirat, in-
quies,

quies, nihil cœleste, nec ultra hanc vitam caducam prospicit. Ad summam, videtur lex indigna Deo supremo, animisque humanis inutilis. Fateor tibi S. *Paulum*, licet Hebræum ex Hebræis, *R. Gamalielis* discipulum, & eruditum ad exquisitam formam Patriæ Legis, duriuscula quædam dixisse de Lege Mosaicâ: Ipsi ritus & ordinationes appellat *Carnales*, ad Judæos scribens. Atque alibi *infirma & egenæ rudimenta*: Ipsamque circumcisionem, antiqui fœderis sigillum, acerbiusculè quidem *Concisionem* vocat. Hæc autem dicta velim intelligas partim comparatè ad religionem Christianam, partim ad eos qui crassè & externè tantùm ritus Mosaicos considerabant, proposito, scopo, usúque Legis primario, neglectis.

Heb. vii
16. & ix.
10.
Gal. iv. 9.
Phil. iii. 2.

INTEREA ut æquum feramus iudicium de Lege *Mosaicâ*, multa sunt expendenda & dicenda suo ordine. Illud imprimis notandum, quod suprâ diximus, eodem solido niti fundamento hanc Legem quo Leges optimæ: nimirum jure naturali, innatis & æternis animi humani principiis & rationibus, debitisque ex naturâ rerum erga Deum & erga homines officiis. Hæc in Decalogo breviter & dilucidè complexus est *Moses*: atque his subjecit reliqua omnia suæ legis ritualia atque jura secundaria.

daria. Præterea notandum, non id in consiliis habuisse *Mosem*, ut Legem conderet suâ naturâ perfectissimam, sed aptissimam & utilissimam pro ratione loci & temporis. Dein, non id sibi proposuit, ut esset Lex universalis, totius Terræ, sed unius populi Israëliti. Nec denique Lex in perpetuum duratura, sed usque ad tempora Messia. Hæc si tecum perpendaris, non opus erit apologiâ aut patrocinio nostro. Laudemus potiùs & admiremur virum illum maximum, Legislatorem consultissimum, summumque Dei prophetam, omne genus miraculis splendescentem. Quem vidit olim & obstupuit Ægyptus Literatorum sedes, triumphantem in suos Magos & Hierophantas. Quem omnes deinceps Gentes celebrârunt. Quem denique è cœlo deductum, in testem suæ gloriæ adscivit Christus. Hæ tibi erunt Laudes, prophetarum Princeps: hæc monumenta tuæ gloriæ, donec cœli & terra manserint incolumes. Nec me pigebit interea præfata capita percurrere, non ut excusatum habeamus *Mosem*, sed commendatissimum.

Mat. xvii.
3.

DIXI, non in animo habuisse *Mosem*, ut legem in se perfectissimam constitueret: neque universalem, neque æternam: sed temporari populoque suo accommodatam. Hunc populum,

populum, è consortio vitiisque gentium educatum & separatum, per hanc œconomiam intermediam ad legem perfectiorem, in diebus Messiae promulgandam, disponere & præparare studuit. Hunc in finem, cùm viderit Idololatriam ubique diffusam per terrarum orbem, candemque noverit veræ pietatis pestem, ac virtuti castisque moribus inimicissimam, id sibi credidit potissimum curæ esse debere, ut hanc malorum omnium radicem evelleret aut excinderet. Quapropter UNUM ESSE DEUM, Cœli & Terræ Creatorem, Eumque unicè colendum, declaravit, edocuit, præcepit: Atque hoc documentum vel præceptum voluit esse primum in suâ Lege, ac veluti Basin reliquorum. Dein statuit, hunc unum Deum nullâ sub imagine aut simulacro colendum esse: utpote invisibilem & incorporeum, neque ullâ formâ externâ aut similitudine representandum. Nec hoc satis habuit, sed ad munienda hæc præcepta, interdixit Judæis usû imaginum & simulacrorum, non tantum in religiosis, sed etiam in re familiari aut communi; ut illecebras quascunque, aut initia malorum in hoc genere effugerent. Denique, Leges multas secundarias tulit de rebus adiaphoris, ut dicitur, quæ suâ naturâ nec turpes sunt, nec honestæ; eo fine, ut

nôrunt eruditi, quò gentium vicinarum Idololatrarum mores & consuetudines ablegaret.

HACTENUS sinè omni labe optimè consultum est rebus sacris, & summi Numinis venerationi. Prætereà in cultu hujus unius Dei, quem instituit *Moses*, ab omnibus aut fœdis aut cruentis ceremoniis, quas intermiscuissent Gentes, religiosè abstinuit. Nec parum est absterfisse has maculas, expurgâsse has sordes è rebus divinis. *Est quiddam prodire tenus.* Populum eripere & segregare è colluvie Gentium, vitiisq̄ue earum excussis, ad morum cultûsque honestatem componere.

HIS concessis, quid ultra quereris? Negari non potest ad hæc capita reduci posse, proximè aut remotiùs, plurima *Mosis* instituta. Superesse tamen nonnulla forsan dices, quæ huc referri non possunt, nec idololatriam respicere videntur ullo modo. Sunt quidem nonnulla typica aut typicè instituta, quæ Messiam & res Messîæ adumbrant. Et proinde usui essent & adjumento ad refricandam memoriam Judæis de Messîâ venturo: & ad eundem recognoscendum ubi advenerit. Denique, sunt aliæ forsan nonnullæ præceptiunculæ quæ ad has classes non possunt facilè revocari; nec forsan expedite, liquidòque designari queant earum origines, causæ usûsve. Est, Hoc ne-

mini,

mini, opinor, cordato mirum videbitur: Elapsis enim tot jam sæculis ab illo tempore, quo Legem suam instituit *Moses*, nescimus hodie quis fuerit rerum & religionis status, si-ve in Ægypto unde venerant Israëlitæ; si-ve in Gentibus Canaaniticis, quò tendebant; aut denique in populis circumvicinis, aliisve quibuscunque unde contagio aliqua iis afflari potuisset. Hæc, inquam, cùm nesciamus magnâ ex parte: Quibus malis foras advenientibus occurrendum esset, quibus morbis populi adhibenda medicina, nihil miror nonnullorum præscriptorum rationes & usus à nostro aspectu oblitescere. Ab iis autem monumentis quæ supersunt adhuc, ostensum est à viris literatis, tam maxima, quàm minuta plurima Legis Mosaicæ suas habuisse occasiones & momenta. Denique ut hoc iterum iterumque repetam, id tibi semper memoriâ tenendum, nec Philosophos fuisse plebem Judaicam, nec eos ab imis ad summa uno saltu propellere voluisse *Mosem*: Sed placidè & gradatim, prout ferre potest natura humana, & divinæ providentiæ * consilia.

Vid.
Archæol.
Philos. l.
2. c. 9. &
10.

* Κατὰ καιρὸν πρὸς τὸ συμφέρον, ἕκαστα δίκαιοι ὁ Θεὸς, ἢ ἀσθένειαν ἑκάστης γενεᾶς διορθοῦσθαι, S. Chrysof. in Psal. cix. *Deus singula, prout convenit tempori, regit & administrat ad usum & commodum, uniuscujusque generationis imbecillitatem dirigens.*

AD claudendam hanc dissertationem de re Judaicâ, quæ dicta sunt hæcenus, paucis, si placet, recolamus. Quæritur, quid profuerit humano generi Lex Mosaica? Quibus usibus infervierit revelatio ad Judæos facta? Quæ necessitas aut utilitas istius œconomix? Respondeo, Lex Judaica erat primus * gradus ad reformandam gentem humanam: sive prima machina ad amoliendam Idololatriam. Ante hanc Legem latam conservârat quidem Deus in nonnullis familiis Religionem naturalem puram ab Idololatriâ, sed in totâ aliquâ gente nullibi stabilitam legimus. Cùmque postea latiùs è terrarum orbe exterminanda esset Idololatria, visum est Providentiæ per hos gradus procedere, primò in familiis singularibus, dein per integrum populum, tandem longè latèque per plurimas gentes unius Dei cultum constituere & conservare.

CUM primùm instituit Deus Legem Judaicam, notum est ingemuiffe sub Idololatriâ totum mundum, omnes intelligo nationes Ter-

---

* Καλή ἢ σελήνη ἀλλὰ κρείττων ὁ ἥλιος, ὡς αὐτὸν ἐν τῷ σελήνης καλῆς ἕως, τῆ ἢ ἡλίᾳ κρείττονος, εἰς εἶπιν ὁ δημιουργός· ἔτω καὶ παλαιῆς καὶ καινῆς διαθήκης εἰς νομοθέτης, ὁ σοφῶς καὶ προσφῶρας, καὶ κατὰλλήλους τοῖς καιρῶσι νομοθέτης, Isidor. Pelus. l. 2. Epist. 133. Pulchra est Luna, & Sol præclarior. Quemadmodum igitur & pulchra Luna & præstantioris Solis idem opifex est, eodem modo & veteris & novi Testamenti unus atque idem est Legislator, qui sapienter, & ad tempora accommodatè, modò hoc modò illud agendo, leges tulit.

ræ; in quarum nonnullis barbaries quædam & exlex obtinuit, in singulis cultus impurus & idololatricus; & eousque invaluisset hæc impietas, scelera, & omne genus nefas, ut è manibus veri Dei ereptus & avulsus videretur mundus, & sub quâdam Dæmonocratiâ laborare. Genium illum malignum hîc intelligo, qui sese in principem hujusce sæculi erexerat, atque res humanas administrare, tam sacras quàm civiles, non ad salutem sed in perniciem humani generis, in consiliis habuit.

REBUS sic se habentibus, prodiit tandem, enituit, & sese præsentem potentémque monstravit divina providentia, rerúmque habenas relaxatas resumpsit: Idque modo singulari & extraordinario, prout decuit Numen summum. Populum despiciatissimum, sinè Lege, sinè Duce, sinè Patriâ; Captivum & in servitutem reductum sub imperio & tyrannide Regis magni, per suum Legatum *Mosem* sibi asseruit, & ut ipsi proprium, nomine *Jehovæ*, vendicavit. Denique, extorsit hunc populum è manu Pharaonis (id enim nomen erat principi qui dominabatur iis) iterum iterúmque reluctantis. Nec tantùm invito Pharaone, sed etiam malo Dæmone, omnibúsq; artibus Magicis. Extorsit, inquam, per repetita miracula, atque huic populo liberato, redempto, & sibi,

fibi, ut ita dicam, appropriato, Legem dedit: non quidem absolute optimam aut omnimode perfectam, sed ab idololatriâ caterarum gentium expurgatam, & pro ratione temporum & populorum accommodatissimam. Eo interim modo primum & grave vulnus infixit Idololatriæ Gentili, & se Naturæ Dominum, & Diis omnibus gentium superiorem demonstravit.

PRÆTEREA, Revelatio ad Judæos facta maximi erat momenti, usûsque & ponderis in aperiendâ doctrinâ de Messîâ venturo, & ad eandem conservandam. Messîæ promissi lux quædam tenuis apparuerat ante tempora *Mosis*, sed in œkonomiâ Judaicâ, præter illustriora eâ de re addita promissa, ipsius cultûs pars maxima ad Messîæ statum alludere, aut eundem præsignare videbatur. Prophetæ etiam identidem excitati, præcones erant aut prænuncii Messîæ venturi: atque novæ dispensationis diviniore prædixerunt excellentiam & privilegia: ut præparatis auribus animisque doctrina Evangelii faciliùs omnibus illabere-
tur. Deo inter homines nascituro, Personâ divinâ, cujus humeris innixurum esset mundi imperium, rei tam singularis & mirabilis tantique momenti, notitiam aliquam præmittere oportebat: ne gentem humanam, tale nihil
opi-

opinantem, opprimeret & obstupefaceret rei ipsius novitas. Œconomia Christiana, si rite rem expendas, vix potuit esse prima; Prima inquam, in *executione*: erat enim prima & præcipua in *intentione*. Res magnæ non efficiuntur unico ictu, nec saltu ascenditur ad perfectionem, sed per gradus & quâdam pædagogia. Cùm Deus introducturus esset in mundum Filium suum unigenitum, præmonitione opus erat & præparatione, ut à suis aut ab alienis reciperetur. Placuit proinde Deo, & gentem & genealogiam orituri Messia præsignificare, aliisque rationibus quamplurimis ostendere & tempus natalium & modum, & personæ & doctrinæ ipsius characteres: quò meliùs, ubi apparuerit, dignosceretur. Quòd si meminimus in mysterio Messia verti cardinem providentiæ circa res humanas, quantum debemus monumentis Hebræorum, quantique sunt ponderis, ex hòc uno capite necesse est fateamur.

ALIA sunt denique, quæ nos latent, Dei consilia circa primæ illius œconomia rationes & momenta. Profuisse multùm ad conservandos rerum, gentium. temporumque ordines, usque ab origine mundi, manifestum est. In Archæologiis Ethnicis omnia sunt confusa, distorta aut deperdita, & ab hâc revelatione

in

Vid. Mai-
mon.Mor.
Nevoc.
par. 3. c.
32.

in studiis nostris instituendis, tam sacris quàm humanis, lucem opémque mutuamur. Denique est quoddam speculum universalis Providentiæ: quam scilicet unam & eandem esse monstrat, quæ rexit priora, regítque hodierna sæcula: semper sibi constans, omnia completens & manu tenens, sive ante-Mosaica, sive Judaica, sive Christiana: catenata invicem atque alia aliis subordinata. His modis omnibus, aliisque qui meditantibus occurrent, Dispensatio Judaica est præsidium & fulcimentum Religionis Christianæ. Ad hanc proinde jam rectà pergamus, alterâ, quantum satís est, perlustratâ.

C A P. IV.

De Lege Christiana, cum aliis comparata: & de ipsius indole & Authore.

HACTENUS diversas Religionis formas, Naturalis, tam puræ quàm impuræ: Primæque divinitus institutæ sub *Mose* Prophetâ & Legislatore, pro ratione propositi nostri breviter inspeximus. Sequitur Lex sive Religio Christiana, omnium quas hæctenus vidit gens humana divinitus aut humanitus institutarum optima & præstantissima. Ut pote quæ non tantùm pura & immunis est ab omni labe superstitionis aut idololatriæ, sed etiam à superfluis & inutilibus ritibus libera. Excussis gentium sordibus, erroribus & fabulis, atque illo onere & farragine ceremoniarum quibus luxuriabat institutio Judaica, visum est Providentiæ, progrediente mundi ætate, gentem humanam ad ulteriorem usque perfectionem promovere: tam per notitias rerum divinarum vitæque futuræ clariores, quàm per cultum magis intellectualem, morum & virtutis instituta nobiliora. Propterea

H

Lex

Lex Christiana non tantum postulat honestatem & innocentiam foras, sed etiam probitatem integram, sanctimoniam interiorem, cordis munditiam, renovationem animi ad similitudinem & participationem naturæ divinæ. Denique voluptatum & vanitatum hujus mundi fugam, vitæque hodiernæ & bonorum præ futuris contemptionem. Hæc generatim. Dein singulis hominum officiis in vitâ communi prospicit: tam Magistratûs quàm populi, tam superiorum quàm inferiorum. Bono publico consulit ubique, fidemque jubet in commerciis incorruptam. Præterea animos omnium ad pacem componit, & benevolentiam non modò in amicos & vicinos, sed in totam gentem humanam, & in miseros misericordiam suadet imperatque. Denique id agit, singulatim & universim, ut placidè & tranquillè, cum omni pietate & morum honestate hîc vivatur: & in vitâ futurâ beatitudine fruamur sempiternâ.

SI conferatur hæc institutio Christiana cum Lege Judaicâ aut Philosophorum disciplinâ, hæc commodiùs aut efficaciùs, illâ pleniùs & perfectiùs ad veram pietatem, virtutem & felicitatem, monstrat viam. De lege Judaicâ dilatandâ & perficiendâ primos suos sermones instituit Christus, in concione ad populum in
Monte

Monte habitâ: ubi multa correxit ab imperitis falsivè Legis Mosaicæ interpretibus depravata, & nonnulla supplevit omiffa vel minùs perspecta & explorata. Genium & indolem utriusque Legis, suæ & Mosaicæ, ex illâ collatione patefecit, docuitque nos præcipuè hæc duo capita, non tam Actus externos cultûs aut virtutis, quàm interioris animi habitus Deo gratos esse, & felicitatis æternæ semina. Dein Charitatem universalem, studiûmque erga omnes propensum & benignum suæ novæ Legis præceptum esse voluit primarium. Atque hæc eadem postea à suis Apostolis ubique pro re natâ inculcantur. Ut in his paucis, amore Dei, puritate animi, & charitatis officiis, Legis Christianæ cardines verti videantur.

QUOAD disciplinam Philosophorum, non inficior optima ab iis præcipi & edoceri, suo modo. Præfecerunt quidem illi Rationem regundis omnibus animi motibus, omni vitæ instituendæ. Huic affectus, appetitus sensûsque omnes subjecerunt coercendos, moderandos, dirigendos. His autem præceptis monitivè, quo minùs vim Legis habere poterant, defuit authoritas, defuere miracula, atque etiam poenarum futurarum certa demonstratio. Prætereà, cùm tantùm sparsa essent hæc docu-

menta hîc illîc, in libris eruditorum, nullo canone publico consignata, nec ad captum communem accommoda, parum innotescere potuerunt aut valere apud plebem & vulgus hominum, ex quibus multò major pars humanæ gentis constituitur. Lex autem Christiana ita proponitur & promulgatur, ut omnes omnino complecti queat rationes legis utilis, universalis, & in suo genere perfectæ. Pleno jure divino constituta est, ut statim videbimus: ore & scriptis promulgata: pœnis & præmiis maximis sancita: atque eo modo composita, ut unicuique sit facilis intellectu in rebus necessariis.

DENIQUE notandum, Legislatorem nostrum constituisse œconomiam externam, ad conservandam & propagandam suam Legem: Ritus sacros tam initiationis quàm confirmationis, hominûmque ordinem solennem & authoratum ad docendum publicitùs ac universim, & scientiâ suæ legis instruendum tam vulgus quàm eruditos. Hoc non erat penes Philosophos, nec ab ipsis tentatum. Sectam quidem constituebant scholarum Magistri, quisque suam: at nullâ munitam autoritate. Nec tam res religionum tractabant, quàm scientiarum studia. Erant utique apud Gentes Sacerdotes & Collegia Sacerdotum, & Pontifices,

tifices; sed in disponendis ritibus & ceremoniis Deorum toti erant occupati, nec vitæ institutis moribusque emendandis incumbabant.

HÆC apud Philosophos & mundum Gentilem desiderata, non ita penitus defuere apud Judæos: Lex eorum non tam autoritate quàm dignitate materiæ lege Christianâ est inferior. Minutiis abundabat & ceremoniis infrugiferis: rebus externis & corporalibus onerata mentem depressit, & affixit humi: Non consuluit Lex illa in longitudinem, non prospexit æternitatem, è suis umbris non vidit cœlum. Hisce malis quibuscunque medelam adhibuit Legislator noster, qui, castigato primum cultu sacro, & ad puritatem ac simplicitatem reducto, in moribus etiam & consuetudinibus multa supervacanea, quin & additamenta superstitiosa refecuit: & utrobique ad sanctitatem liquidam nos propiùs admovit. Præterea, aperto cœlo, & æternæ vitæ fontibus, animos ad immortalitatem accendit, & in contemptum & despicientiam rerum terrenarum adduxit, ex intuitu beatitudinis adventuræ.

HÆC de materiâ & modo Legis Christianæ, cum aliis antiquis Gentium aut Judæorum collatæ. Sed de ipsius origine & Legislatoris

ris.

ris autoritate ulterius ab iisdem quaeritur & dubitatur. Quanquam enim hujusce Legis indoles divina suam monstret originem, quamquam suâ splendeat luce, atque vim obligationis in sese habeat: Petunt tamen hi præterea auctoritatem externam & visibilem ad novam legem introducendam. Quæ olim, inquirunt, obtinere per multa sæcula, sic volente Deo, non sunt temerè aut leviter abjicienda. Proinde hîc insurgunt Judæi Gentisque in novum Legislatorem, & injuriam iis factam legibusque suis imperiosè postulant. Quid sibi vult hic innovator, aiunt? Quo jure cultum nostrum morisque antiquos immutare satagat, nescimus. Ei quasi præscriptum est à Mundi Rectore, aut tacito consensu & permissione, aut sanctionibus explicitis, voce cœlesti signisque, confirmatis. Nec ab his recedendum est nobis absque gravi causâ; absque auctoritate pari, vel potiùs superiori, nè levitatis arguamur. Quid ad hæc Christiani? Quid his adversariis respondendum, antiquitatem, jus antecedens & possessionem in suæ causæ patrocinium allegantibus? Quoad Gentes, res paucis expedietur, quandoquidem nec unquam habuerint jus plenum & authenticum: & siquid habuere, id suo abusu perderint. Sed cum Judæis lis erit operosior,

iis

iis enim negari non potest jus primævum: an verò jam expiraverit, aut exoleverit, non est brevis disquisitio. Sed de eâ re pleniùs infra disceptandum, ubi de Messiâ, communi utriusque Prophetâ & Principe, cæterisque eorum argutationibus, pluribus agetur. Interea monstrabimus Jesum Nazarenum cœlitus esse missum, signisque & testimoniis sacris instructum & attestatum, idque pluribus & fortioribus quàm olim *Mosem*, aut quemlibet Prophetarum Israëliticorum, aut sapientum è Gentibus. Quod impræsentiarum sufficiet.

JESUS Nazarenus natus est more non humano: ex Virgine intactâ, & absque femine Viri. Qualem originem non constat hominum quenquam habuisse antea; nec sinè virtute divinâ interveniente id unquam fieri posse. Conceptum ipsius multa miranda comitabantur: Primò, Angelus apparuit Beatæ Virgini, eique nunciavit, ex parte Dei, se concepturam & parituram esse filium, eique nomen fore *Jesum*. Cui nuncio cùm mirabunda respondisset *Maria* (id enim Virgini nomen erat) *Qui fieri hoc potest, cùm nunquam virum cognoverim?* dixit ei Angelus, *Spiritus Sanctus superveniet in Te, & virtus Altissimi inumbrabit te. Propterea id sanctum quod ex te nascetur vocabitur Filius Dei.* Idque tibi signum,

LUC. I.

signum erit veri nuncii, & à Deo profecti, inquit Angelus, *Ecce Elizabetha, cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute suâ. Paritêrque ex Elizabethâ vetulâ, ut olim ex Sarâ Isaacus, natus est Johannes Baptista.*

PRÆTEREA, *Josepho, cui desponsata fuit Maria, apparuit Angelus in somnio. Josephus enim, cùm desponsatam suam jam gravidam perceperat, meditabatur eam dimittere; Angelus autem ei dixit, nè metuas accipere Mariam in uxorem, Nam quod in eâ genitum est, ex Spiritu Sancto est. Interim Elizabetham adierat Maria, ad probandam fidem Angeli: Et quamprimùm hanc vidit advenientem & salutantem audivit Elizabetha, exclamavit voce magnâ, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uteri tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut extitit vox salutationis tue in auribus meis, subsiliit foetus exultans in utero meo. Et beata est quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino. His auditis, gaudium pariter erupit Sancta Maria, & effusa est in has laudes, in hunc hymnum sacrum: Magnificat Anima mea Dominum: & exultat spiritus meus super Deo, Servatore meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ: Ecce enim ex hoc tempore beatam*

beatam me prædicabunt omnes ætates. Quòd magna mihi fecit Potens ille, & sanctum est ejus nomen. Et ejus misericordia est in omnes ætates, timentibus eum. Forte facinus fecit brachio suo, dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles. Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes. Sublevavit Israellem servum suum, recordatus suæ misericordiæ (prout locutus est patribus nostris, Abrahamo & semini ejus) in æternum. Ita Deum vicissim celebrârunt laudibus, piæ matres Johannis & Jesu, sacro instinctu aut afflatu concitata. Denique Zacharias Sacerdos, qui linguam aliquamdiu constrictam habuisset, nato jam Johanne, & nascituro Jesu, locutus est: & de utroque celebrem edidit Prophetiam.

Hæc de conceptione Jesu Nazareni diximus: circa ipsius natales plura sunt observanda. Jesu recens nato apud Bethleemum, Pastoribus, qui in agris vicinis excubias agebant nocturnas in tutelam sui gregis, apparuit Angelus, admodum gloriosus: Qui, cum eos, metu primum perculsos, relevasset, dixit iis, *Ecce vobis annuncio gaudium magnum, quod erit omni populo. Nempe natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis. Hoc autem vobis signum erit,*

Luc. ii.

Invenietis infantem, fasciis involutum, jacentem in præsepi. Et repente adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum & dicentium, GLORIA in Altissimis Deo, & in Terrâ pax, in homines benevolentia. Eccujus unquam natales, ante hoc tempus, celebrâsse legimus catervam aut conventum Angelorum? Eccujus, inquam, aut Cæsarum, aut Sapientum: aut Prophetarum, aut Legislatorum? Mundi quidem natales celebrârunt olim Angeli: & jam Mundi Servatorem nascentem redit ad celebrandum idem chorus Angelicus. Cantant, denunciant, o-vantes clamant, *Gloria* Deo in excelsis, in Terris erga homines pax & benevolentia. Resonuit Æther, & millies repetitis ictibus, *Gloria, Gloria, Pax & Gloria*, ingeminavit cœlorum exercitus. Sed ad Pastores redeamus. Illi sic ab Angelis admoniti, adîere Bethleemum: infantemque, ut prædictum fuerat, recens editum, in præsepi jacentem invenerunt: unde iis nunciû Angelici plena facta est fides. Hîsque visis, famam rei sparserunt undique Testes oculati: tam visionem Angelicam quàm visum ab iis puerum enarrantes. Quæ ut mirati sunt alii, ita hæc omnia pectore clausa retinuit & secum pensitabat beata *Maria*.

Job.
xxxviii. 7.

HIS

HIS autem peractis & præteritis, aliud è cœlo datum est signum: non Pastoribus, personis vitæ fideique simplicis, sed Magis, & Sapientibus Orientis; qui cœlitus admoniti à novâ Stellâ, è longinquo (ut creditur, ex Arabiâ) venerunt Hierosolyma, ad adorandum hunc Infantem. Ab Hierosolymis proficiscuntur ad Bethleemum, viam monstrante eâdem Stellâ, quæ restitit & impendit ædibus ubi erat Infans. Ingressi, viderunt Jesum Infantem, cum Matre *Mariâ*: & procidentes adorârunt eum: apertisque thesauris, obtulerunt puerulo sua dona, Aurum, Thus & Myrrham. Denique, cùm his Magis imperâisset Rex Herodes, ut, invento puero quem quærebant, Hierosolyma redirent, eumque de re totâ certum facerent, ut ipse pariter novum Regem iret adoratum: (id enim suæ fraudi prætendebat) Deus, cognitis infidiis & malo dolo Herodis, per somnium admonuit Magos, ut, evitatis Hierosolymis, per aliam viam in patriam remearent.

Mat. ii.

HÆC de Pastoribus & Magis, diversi ordinis testibus: his falli, illis fallere nesciis. His autem factis aliud supervenit testimonii genus, Simeonis & Annæ prophetantium, idque datâ hâc occasione. Expletis diebus purificationis *Mariæ*, Hierosolyma adduxerunt pue-

Luc. ii.

rulum ipsius parentes, ut sisterent eum coram Domino, daréntque oblationes consuetas, secundùm legem Moïsis: & cùm esset in Templo cum suâ Matre, *Simeon*, vir justus & religiosus, cui divinitùs nunciatum fuerat à Spiritu Sancto, ipsum non visurum mortem priusquam vidisset Christum illum Domini, hîc vidit Jesum infantem, ulnisque amplexus, benedixit Deo, & exclamavit, *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundùm verbum tuum, cum pace; viderunt enim oculi mei salutem tuam. Quam parâsti in conspectu omnium populorum. Lumen ad illustrandas Gentes, & gloriam populi tui Israël.* Hæc *Simeon*. Eodem tempore & instinctu interveniens *Anna* Prophetissa, pariter celebrabat Dominum visò infante: & de eo loquebatur omnibus qui redemptionem expectabant Hierosolymis.

HACTENUS Jesum infantem, nasciturum aut recens natum vidimus, signis divinis committatum. Ad ætatem virilem proventus, & ministerium suum officiùmque publicum ingressurus, Baptismum accepit à *Johanne* Baptistâ. Recusavit quidem primò Baptista, dicens, *mibi opus est, ut à Te baptizer, & Tu venis ad me.* Quo testimonio, majorem esse Jesum, superiorem in rebus sacris, & se præstantiorem agnovit. Baptizatus autem cùm ascen-

ascenderet Jesus è flumine, aperto cœlo, descendit Spiritus Sanctus visibiliter in illum, & insedit ei. Dein vox adfuit è cœlis, dicens, Mat. ibid. Joh. i.
**HIC EST FILIUS ILLE MEUS,
 DILECTUS ILLE, IN QUO AC-
 QUIESCO.**

EN testimonium è cœlo illustrissimum: quali nec Mosem nec Prophetarum ullum dignatus est Deus. Quin concurrunt coëuntque, ut vides, omnia, quæ virum planè divinum, Deoque acceptissimum indicare aut præfigurare possunt, sive Prophetam dixeris, sive Sacerdotem, sive Legislatorem. Est in omni genere, omni modo, Deo consecratus, consummatúsque ad suum munus exequendum. Baptismum accepit, tam Aquæ quàm Spiritûs: ablutionem & unctionem, vel unctionis Antitypum effusionem Spiritûs Sancti, & ejusdem permanentiam & inhabitationem. Denique, in exercendo suo sacro ministerio, Deus iterum eundem honorem, idem ei testimonium perhibuit: cùm in Monte Sancto nubes lucida eum, cum discipulis suis, inumbravit: & è nube emissa est hæc vox, Mat. xvii.
*Hic est Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco: IP-
 SUM AUDITE.*

QUIDNI audiamus igitur (id jubente Deo) hunc Dei interpretem? hunc cœlestem Legislatorem?

gilatorem? cui prælata sunt tot singularis authoritatis insignia. Quisquámne hominum eo apparatu signisque divinis venit in hanc vitam, ac Jesus Nazarenus? natus ex virgine sinè Patre humano, præcones habuit Angelos fuorum natalium & futuræ gloriæ. Mitto impresentiarum præcones antiquos, Prophetas intelligo: de quorum vaticiniis cum ad Judæos spectent maximè, locus erit differendi opportunior in sequentibus. Quid interim ei defuit ad significandam authoritatem Legislatoris aut Prophetæ, ante munus incæptum? Aderant prænuncii Angelici, somnia divinitus missa, voces de cælo, & inspirationes propheticæ: omnibusque modis, quibus aperiri solet voluntas Dei, & divina potestas delegari, in publicum præfultus prodiit.

Hos testes habemus, & quasi sponsores de Jesu Nazareno, Prophetâ & Legislatore divino. Hæc, inquam, cœlitus ei facta, & præmonita. Quid ipse fecerit ad stabilendam suam authoritatem divinam, ministerium publicum ingressus, deinceps est expendendum. Et in hóc sensu numeramus, tanquam illustriora, ipsius miracula, tam in vitâ quàm morte: Dein Resurrectionem è mortuis, Ascensionem in cælum: Atque ea denique
quæ

quæ secuta sunt sub initiis & in progressu religionis ab ipso introductæ & constitutæ.

MIRACULA edidit Christus multifaria, maxima, & testatissima. Sanavit ægrotos, claudos, cæcos, mutos; nunc præsens, nunc absens: quandoque verbo, quandoque manu, quandoque etiam solo vestis tactu. Naturæ & elementis imperavit: ventis, aëri, aquæ, oceano: & suo jussu flexit in quemlibet statum, in quamlibet formam. Nec tantùm in corpora humana, aut naturalia, sed etiam in Dæmonas spiritusque impuros, & in ipsos mortuos, suum exercuit imperium: Hos ad vitam revocavit, illos è vivorum corporibus ejecit. Denique, Angelos cœlestes, pro suo placito, ministros adscivit, ut sibi commissum totius naturæ dominium ostenderet. Illud postremò non est omittendum, ut in cætera omnia, ita in suum ipsius corpus potentiam exercuit inimitabilem: immutavit scilicet in corpus lucidum & gloriosum, & subinde reduxit ad pristinum statum. *Transfigurationem* ejus intelligo, cùm in Monte Sancto, *Fulsit* Mat. xvii. *ipsum facies, ut Sol: & vestimenta ejus albescebant instar lucis.* *Moses* etiam & *Elias*, alter Legislator Judæorum, alter inter Prophetas celeberrimus, cum eo colloquebantur: iis
que

que abeuntibus, vox jussit è nubibus, ut huic dilecto Dei Filio auscultaremus.

HÆC breviter de miraculis Christi: quæ quidem satis essent sola ad fidem omnibus faciendam de suâ autoritate divinâ: nulla licet præluxissent nascituro aut recens nato signa extraordinaria. Sed non tantum eâ ratione superavit omnes Prophetas & Legislatores, sed etiam miraculis à seipso exhibitis. Quæ enim sparsim legimus in sacrâ historiâ antiquâ, partim ab uno Prophetâ, partim ab alio præstita, ea collectim perfecit omnia Christus, aut iisdem majora.

HIS miraculis Christi addendæ sunt ipsius prophetiæ, ut dictis factisque Prophetam demonstremus. Illud occurrit imprimis vaticinium memorabile, quod cum lacrymis effudit, DE EXCIDIO HIERSOLYMITANO. Vidit populi sui antiqui, & dilectæ urbis appropinquantem cladem: vidit cum dolore, & admonuit sapius gentem immorigeram de futurâ Numinis irâ & instanti vindictâ. Prædictioni respondit eventus: Periit infelix urbs, cum suâ gente: & etiamnum manet utriusque desolatio, veracis Prophetæ triste monumentum.

NEC res adversas tantum prædixit, & judicia Dei in suos inimicos, sed etiam beneficia & dona

dona promisit & prænuñciavit suis Discipulis. Missionem & effusionem Spiritûs Sancti intelligo. Hoc promissum & prophetiam legimus completa in Actis Apostolorum, modo extra-^{Cap. ii.} ordinario & præteritis sæculis incognito. Testibus Judæis simul & Gentibus. Statim ab ascensione Christi, cùm congregati essent ipsius Discipuli Hierosolymis, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, modo visibili, formâ igneâ, & effectis mirabilibus. Piscatores illi & plebei homines ex Galilæâ, cœlitus afflati, derepentè aliis atque aliis linguis inter se colloquebantur, ac si easdem longo studio & exercitatione edocti fuissent. Sparso autem rumore per urbem hujusce rei novæ & insolitæ, convenere in eundem locum alienigenæ ex pluribus gentibus, qui erant Hierosolymis: ut fidem & veritatem facti experirentur. Re autem iis compertâ & extra dubium positâ, obstupefacti sunt omnes & mirabantur, dum linguam sibi propriam & vernaculam ex ore Apostolorum quisque audiret. Nec transit, instar fulguris, hic afflatus, hoc donum, nec pro istôc tantùm tempore invaluit; sed adfuit Apostolis, datâ occasione, ad mortem usque. Nec Apostolos tantùm, sed initiatos in fide & disciplinâ Christi, eadem Spiritûs Sancti dona cum aliis multis comitabantur.

1 Cor. xii.
10, 28, 30.
& xiv. 2.

K

MITTO

MITTO alia, & mortem suam & Resurrectionem sæpius prænuñciavit Apostolis, eorúmque fata post suum abitum & discessum, *Mat. x. 16, &c. Mar. xiii. 9. Job. xxi. 18.* Dein abnegationem Petri prædixit, unúmque è duodecim ipsum esse proditurum, quem datâ offulâ signabat. Præterea Judæorum obstinationem & rejectionem, Gentiúmque conversionem futuram, *Mat. viii. 11. & xxi. 43. Job. x. 16.* Sed quid multa: ab ipsis Judæis nunc cœlesti Jesu Nazareni doctrinâ perculsis, nunc factis mirabilibus, ac etiam suorum oraculorum voce fractis & convictis, sæpe agnitus est Propheta, atque ille Propheta venturus, *Mat. xxi. 11. Luc. vii. 16. & xxiv. 19. Job. iv. 19. & vii. 40. & ix. 17. dein Job. i. 45. & vi. 14.*

SED in historiâ pergamus ad mortem, Resurrectionem & Ascensionem Christi. Primò, moribundo aut moriente Jesu Nazareno Cœlum & Terra suæ indignationis aut horroris dedêre signa: Tremuit Terra, & Sol abscondit faciem. Præterea aperta sunt mortuorum sepulchra, scissique & scopuli & velum Templi Hierosolymitani. Ut omnibus innotesceret, tam Judæis quàm Gentiibus, vivis & mortuis, ira Dei, & facinorosis impendens vindicta. Hæc denique ita erant manifesta & conspiciua,
ut

ut qui huic sceleri aut trucidationi scelerosæ assistebant aut aliàs intererant, Centurio nempe & circumfusa turba, his ostentis mirabilibus perculsi, clamabant *Hominem justum & Dei Filium supplicio & morti deditum esse.*

MORTEM Christi secuta est ipsius Resurrectio, & in mortem ipsam victoria. Nempe cùm à Judæis crucifixus esset Jesus, emortuus & sepultus, positâ ad sepulchrum militari custodia, (quandoquidem à morte se resurrecturum prædixerat) infra triduum è mortuis revera surrexit: Angelis præsentibus & attestantibus. Dein suis Discipulis, sollicitis aut dubitantibus, sese exhibuit redivivum, repetitis vicibus. Hoc modo sese ostendit Christus supra sortem humanam, supra mortem elatum, ruptis ipsius vinculis claustrisque omnibus, idque suâ vi: quâ etiam nos tandem à mortuis resuscitabit.

Joh. x. 18.
Phil. iii.
20, 21.

QUID plura dicam? Quid repetam majora divinæ virtutis indicia? Sed non deest his omnibus complementum summum. Cùm mortem vicerat Christus hâc resurrectione, de eâdem gloriosè triumphavit suo in cœlum ascensu. Cùm in monte Oliveto, testibus Angelis & aspectantibus Apostolis, omnem mortalitatem exiit & excussit: Terram deseruit & in altum athera evolavit. Sic rediit ad Pa-

Joh. xvii.
5.

trem, & ad gloriam illam quam habuit ante mundum conditum. Talem resurrectionem & ἀποθέωσιν nemo mortalium habuit unquam, sive ex illo tempore, sive sæculis antecedentibus.

Ἡ ἄρα de Jesu Nazarenō, ipsius conceptu, natalibus, vitâ & morte, resurrectione & ascensione dicta sunt. Atque hæc mihi videntur authoritatis divinæ maxima & invicta argumenta. Nempe miracula Legislatoris Legisque sanctitas, prophetiarum præcedentium aut tunc temporis futurarum complementa, voces de cælo, Angelorum apparitiones & testimonia. Ab his signis, ut inquit Christus, *Cur non discernitis quod justum est*, aut rationi consentaneum. Sed forsitan quæ deinceps secuta sint, quæres; Quam fidem adhibuerit his factis dictisque gens humana? Quantum valuerint apud istius sæculi homines aut insequentium hæc mira & præclara? cùm adhuc recens erat fama, & istarum rerum historia. Quam denique vim & successum habuerit Lex illa nova cujus author erat Christus? Id partim jam diximus, cùm ad primam concionem Apostolorum, enarratis morte & resurrectione Christi, & vaticiniis eò spectantibus, conversi sunt ad fidem Christi homines quasi ter mille. Neque minùs ad continuatam prædicationem
Aposto-

Apostolorum profecit indies crevitque fides Christiana: donec tandem imperium Romanum subegit, atque ad illam pervenit magnitudinem quâ jam latè protenditur Orbis Christianus. Cessabant Oracula & *Δαιμονολαγεία*.

Euseb.
præp. E-
vang. l. 5.
c. 1.

Ex quo, inquit Porphyrius, *Jesus coli coeptus est, communem ac publicam Deorum opem nemo sensit.* Quæramus jam vicissim, unde hæc mutatio repentina, & nova rerum facies? unde hæc victoria? non vi & armis pugnatum est, nec eloquentiâ & artibus humanis. Notum est qui fuerint primi præcones Evangelii, plebei & proletarii homines. Nec divitias possidebant ipsi, nec pollicebantur aliis: nec honores, aliâve quæcunque humanæ cupiditatis incitamenta. Quinimo tantùm abfuit ut his se fruituros esse crederent aut cultores primi aut subsequentes profelyti, ut omnes qui hanc sectam amplexi fuerant, expositos viderint communi odio aut ludibrio. Neque id tantùm, sed in vincula coniectos, feris, ferro, flammisve cruciandos aut interimendos. His non obstantibus invaluit Evangelium, & auctus est assiduè numerus converforum ad fidem Christianam. Quâ vi mihi dicas velim, divinâ aut humanâ? Obstiterunt, ut vides, humana omnia. Numen his interfuisse negabis, Numen summum & ineluctabile? Non
minorem

minorem certè potentiam exigit monstrátque eventus: & quæ plurima identidem interceserunt miracula, Deum ostentant præsentem & cœptis aspirantem.

QUIS plura desiderat aut majora ad fidem faciendam Legislatori cœlitùs misso? cùm præter Legis suæ eminentem dignitatem, eandem comitata sint tot & tanta miracula, tam ad eam introducendam quàm stabilendam. Restat tantùm ut rerum humanarum statum, cùm venit in mundum Servator noster, intueamur: quo constet clariùs, si fieri possit, vis, utilitas aut necessitas novæ œconomix sub Messia. Quàm opportunè laboranti succurrit humano generi ille Princeps pacis & justitiæ: quantis malis eripuit, quanto denique studio & benignitate prospexit eorum salutem & felicitatem futuram.

MUNDI sub illud tempus quàm maximè degeneris & deformati, non facillè est imaginem depingere. Tenebris, vitiis & superstitione immersus jacuit. Religio Judaica quæ adhibita fuerat in medelam aliis, ipsa jam inciderat in morbum periculosum. Neglectis legis suæ fundamentis & parte naturali, hærebant nimio opere ritualibus & ceremoniis suis Judæi: iisque accuratè peractis, se Deo fore acceptos credebant & cæteris omnibus religiosiores.

fiores. Hæc autem in externis & minutis sollicitudo, & in maximis & interioribus negligentia, est veræ religionis tinea & corruptela. Præterea, extra Judæam regnabat adhuc humani generis pestis, Idololatria. Tot Deos adorabant Gentes, quot erant in cœlo vicina sidera. Nec cœlum tantùm & sidera, sed homines mortuos, animantia, plantasque venerati sunt, ut antea diximus. Iis tam nullus erat quàm plurimus ubique Deus: ritibusque, non frivolis modò, sed impuris, sed barbaris & immanibus sua Numina vel Idola coluerunt. Dein ab hâc radice superstitionis & idololatriæ pullulabant innumera vitia: effrænis libido, luxuria morumque impuritas simul & impunitas: etiam cum contra naturam nefandas cupiditates explerent. Nec minùs injustitiâ, mutuis injuriis & feritate alii in alios sæviebant. Apud multos raptu & prædâ vivebatur absque ullo regimine: apud alios tyrannidem exercebant imperii potentes, in suos quisque populos: victosque & captivos alienigenas, ut belluas, ad pugnandum & digladiandum inter se committebant, aut ad congregiendum cum feris in lusum & spectaculum populo. Interea societati & bono publico non tam consultum erat, quàm ut quisque sibi concupitum, quicquid esset, adipisceretur. Hic suæ litat
ambi-

ambitioni, alter avaritiæ, aliisque alii animorum æstibus: citra amorem mutuum, charitatem, aut in miseros misericordiam. Verbo dicam, ad explendas corporis animique libidines cæco impetu ferebantur, absque lege aut regulâ hodiernæ vitæ, absque spe aut metu futuræ.

ITA naturam humanam exuisse videbatur mundus Ethnicus, & in brutam degenerâsse. Nec id tantùm, sed insuper sese dedisse in dominatum malorum Geniorum, qui (permittente Deo) mundi hujusce imperium obtinuerant. Id utique arrogabat sibi eorum Princeps, cùm
 Luc. iv. 6. ostensis Christo regnis omnibus hujusce mundi & eorum gloriâ, dixit ei, *Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum regnorum: nam mihi tradita est, & do eam cuicumque voluero.* Malè fidum novimus Diabolum, sed eundem dixit non minùs Christus, idque sapius, hujusce mundi principem, *Job. xii. 31. & xiv. 30. & xvi. 11.* Mundum possedisse quidem videtur tunc temporis, quocunque jure aut titulo: & Deo quasi excluso, res agebantur pro arbitrio Dæmonum. Oracula instituerunt in diversis regionibus, & afflabant modo quodam aut in furorem agebant suos Sacerdotes & Prophetissas. Multifaria insuper Divinationum genera, vanarum & stolidarum,

darum, ad illudendum mortale genus, Deúm-que ipſum, conſtituère: Augures, Haruſpices, Ariolos, Vates, Conjectores omne genus: qui ab extis animalium, à volatu avium, ab hinnitu equorum, à tonitru & fulgure, & neſcio quot modis, ſecreta cœli & res futuras hominum ſe rimari & prædicere poſſe fingebant. Dein magicis artibus inſtruebant alios, atque eâ ratione in ſervitutem aut obſequium quaſi fœdere & pactione obſtriçtos tenebant. In hâc ſuperſtitionis & vitiorum colluvie volutati jacebant homines: Et quod olim de gente Iſraëliticâ dixit Propheta, de reliquâ gente humanâ non minùs verè dicere potuiſſet: *Ab, gens peccatrix, populus graviffimus iniquitate, ſemen maleficentiſſimum, filii corruptores: reliquerunt Jehovam, & contemptim irritaverunt ſanctum Iſraelis. Totum corpus ægrotat, totum cor languescit: A plantâ pedis uſque ad caput nihil integrum, ſed vulnus, & tumor, & plaga ſaniſa.* Audite cœli, auſculta Terra, quid fiet huic populo?

Iſa. i. cor-
fer Rom.
ii.

QUUM degenerâſſet olim primum mortale genus, Deus iracundus delevit è facie Terræ omnem carnem, unicâ exceptâ & conſervatâ familiâ: ut ex illâ propagine experiretur, ſi fortè ad frugem rediret gens humana, tantâ clade percuffa & præmonita. Sed, ut vidi-

L

mus,

Isa. xv.

mus, nihil profuit ira Dei, aut Diluvium univ-
 ersale ad emendandam progeniem huma-
 nam. Prolapsa est denuo ad fœdos mores &
 impietatem: quæ, procedente mundi ætate,
 magis magisque ingravescebant. *Sed quor-
 sum percutimini amplius, novas addetis præva-
 ricationes?* inquit Propheta. Proinde non
 excidit & extinxit Deus hoc secundum homi-
 num genus, sed misericordiâ motus, à vitiis
 & erroribus suis revocare tentavit, missò uni-
 genito suo Filio in terras, cum novâ Lege,
 novâque œconomiâ, ad mundum, si fieri po-
 tuit, reformandum. Quâ autem ratione hanc
 Reformationem generis humani instituit Deus,
 & aggressus est Christus, dictum est in supe-
 rioribus sparsim & generatim; nunc autem,
 (His præmissis de authoritate Legislatoris,
 Legisque suæ usu & necessitate) plenius & per
 singula capita manet exponendum.

C A P. V.

*De Cultu Dei, & Ritibus Sacris:
secundum Legem Christianam.*

VENIT in mundum Christus, *ut opera Diaboli destrueret*: Qualia sunt vitia, errores, idololatria. His animas humanas irretitas, & à veritate, virtute, & verâ pietate alienatas tenuit istius mundi princeps. Quam opem his attulit Christus? Quâ medicinâ his malis occurrit, aut subvenit? Remedia paravit, ut mihi videtur, singulis propria nec minus efficacia. Contra idololatriam & superstitionem, cultum purum. Contra vitia, morum regulam æquam justamque, & eorundem exemplum purum & immaculatum. Contra errores, veritatis lumen & fidem rectam. Hæc an ita sint, videamus, aut siquid præterea sit desiderandum.

1 Joh. iii. 8.
confer
Mat. xii.
29.
Luc. x. 18.
Joh. xii.
31. &
xvi. 11.
Dein Joh.
viii. 44 &
1 Joh. v.
19.

EXORDIENDUM à Deo, rerum omnium Authore, & Rectore Universi. Deum unum prædicavit Christus, æternum, incorporeum, infinitum, sanctissimum, immutabilem: Cultumque tanto numine non indignum instituit. Hôc uno ic̄tu prostravit Deos Gentium innumeros, fu-

Joh. iv.
23, 24.

tiles & fictitios: cultumque eorum malefanum abolevit. Gentium, inquam, Deos: Deum enim Israelis adorandum usque proposuit. Sed cultum ei præstitum, immutandum duxit. *Deus est Spiritus*, inquit Christus, & *qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent.* Quo dicto & Judæorum & Gentium impro-
bavit cultum. Spiritus purus nec statuis nec imaginibus repræsentari debet aut potest. Hæc & hujusmodi figmenta, hominum opera, dignitatem Numinis imminuunt, supereminentem ipsius naturam deprimunt in similitudinem rerum vilium & corporearum. Præterea sanctitatem Numinis polluere Gentes, ritibus insanis, nefariis aut turpibus, (ut non semel antea diximus) à quibus abhorruit Legislator noster. Nec Gentes tantum increpare voluit hęc monito, sed Judæos etiam: Qui Deum quidem unum coluerunt, eumque incorporeum, sed cultu nimis corporeo, certis locis astricto, & externis ac inutilibus ceremoniis gravato. Hos monet de mutando & dilatando Dei cultu: nec Hierosolymis solum aut in monte Gerizim: nec in hęc aut illo Templo, unicè præsentem esse Deum; per totum terrarum orbem, & quaquà patet cælum, Deus habitat: adestque Spiritu & veritate eum colentibus, in omni loco, in omni Gente.

JUDÆOS

JUDÆOS de eâdem re sæpius admonuissent eorum Prophetæ. Nec Prophetæ tantùm, sed lumen naturæ, & Philosophi in omni ævo, Numen ubique adesse piis animis, nec externis ministeriis aut oblationibus placandum admonuere: ut videre est apud Platonem, Hieroclem, aliósq̄ue. DICTUM etiam Senecæ, a-
 L.6. c. 25.
 pud Lactantium, idem præclarè explicat. *Vultisne vos, inquit, Deum cogitare magnum & placidum, & majestate leni verendum, amicum & semper in proximo? non immolationibus & sanguine multo colendum, (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas est?) sed mente purâ, bono honestoque proposito. Non Tempia illi, congestis in altitudinem saxis, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore.* Eodem modo *Isaias* Prophetæ Judæos allocutus est, ex ore Dei: *Sic ait Jehova, Coelum mihi solium est, & Terra scabellum pedum meorum: ubinam esset domus quam ædificaretis mihi? & ubinam locus quieti meæ? Atqui omnia ista fecit manus mea—sed in hunc intueor in pauperem & contritum Spiritu, ac trepidantem ad verbum meum. Qui jugulat Bovem, ac si percuteret virum: qui mactat parvam pecudem, ac si decollaret canem: qui offert munus, ac si sanguinem porci: qui adolet thus, ac si muneraretur idolum. Vides, & Judæorum & Gentium*

Isa. lxvi.
 1, 2, 3.
 Act. vii.
 48, 49.

Gentium cultum, tam à Deo, quàm hominibus, à viris divinis & sapientibus, reprehendi & quasi irrideri. Sed ad sermonem Christi redeamus.

DIXIT Christus verbis præcedentibus, *Venit tempus, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu & veritate: Etenim Pater tales quærit, qui ipsum adorent. Spiritu,* inquit, adorandus Deus, non tantùm actionibus externis, cultu corporeo, ritibus & ceremoniis, quæ non expurgant animum: Sed pietate internâ, sincero cordis affectu, casto, puro, sanctoque spiritu, prout ipse est Spiritus Sanctissimus. Porro, *in veritate* colendum docet, non jam typis, umbris & figuris: multò minùs cultu superstitioso, falso, aut hypocritico. Summa est, cultum nostrum ad illius quod colimus Numinis dignitatem & naturam adaptandum docet Christus. Est illud Numen invisibile, omnipræsens, omniscium, perspicitque corda & cogitationes: communis Pater omnium, totius Universi Conditor. *Hic tibi Deus est, Christiane.* Non ut olim dixere Israëlita, *Hi sunt Dii tui, Israel:* cùm vitulos aureos, recens confictos, intuerentur. Nec instar Gentium, quibus in hortis nascuntur Numina: aut in ære, aut saxo, lignisve latitant. Deus est immensus, tam præsentia suâ, quàm

quàm bonitate. Adéstque singulis in quâvis regione aut gente, *qui timent eum, operámque dant justitiæ*: Et in mente boni viri suam Act. x. 35. sedem, templúmque habet augustissimum.

UT paucis dicamus, verum divini cultús objectum his verbis exposuit Christus, dein cultum ei consentaneum & verè *θεοπρεπῆ*: *universalis* intelligo & *rationalis*. Putà laudes & gratiarum actiones, preces & supplicationes, è calenti corde effusas. Voluit ut nos ipsos Deo consecraremus, corpus animámque: non bruta & cruenta sacrificia, hircorum aut taurorum sanguinem: quæ neque Deo suâ naturâ grata sunt, neque sanctiorem reddunt hæc dona offerentis animum.

HIS amotis ritibus Judæorum & Gentium, quæres subinde, quales eorum loco substituerit Christus: sinè ritibus enim vix potest constare inter mortales religio quævis instituta. Respondeo, Ritus Christiani sunt *pauci, simplices, innocui, utiles, nec magicè operativi*. Multitudo rituum, instar nebularum, abscondunt faciem Solis, aut lumen ipsius obtundunt & diminuunt. Res in se præstantes læduntur nimio apparatu. Ita semper tractanda & instituenda est Religio, ut quod in eâ sanctissimum est & diviniissimum, id semper versetur ante oculos, semper præ cæteris effulgeat. Ritus

1 Cor. xi.
25, 26.

tus nostros militari nomine aut solennis juramenti, *Sacramenta* appellare solent Theologi: Quorum duo tantùm instituit Christus, Baptismum & Eucharistiam. Illum initiationis ritum, alterum confirmationis & commemorationis: quo Christi mortem donec secundò advenerit, commemorare jubemur. Et prout pauci sunt ritus nostri, ita simplices: aquâ purâ, aut pane & vino celebrandi. Nihil hîc operosi aut magnifici: nec cultum Dei onerant, nec cultores: nec pompam præ se ferunt, nec ostentationis speciem. Innocuos esse, res ipsa loquitur. Nec cæde, nec sanguine litant Deo Christiani: nec ceremoniis utuntur ullo modo inhonestis aut indecoris: si ve in initiandis neophytis, si ve in adeptorum sacris faciendis. Denique utilissimi sunt in re religionis promovendâ. Religionem intelligo interiorem & vitæ sanctimoniam. Cùm Christo dedicamur in Baptismo, renunciamus Diabolo & ipsius operibus, ad quæ destruenda, ut diximus, venit in mundum Christus. Renunciamus inani pompæ & gloriæ hujus sæculi, ut cœlestia sequamur. Renunciamus denique illicitis carnis desideriis aut deliciis, ut spiritu vivamus Deo, ac rationi non pravis affectibus obsequamur. Ita in ipsis initiis religionis nostræ, cùm nosmet tradimus Christo,

sto, & ipsius fidem recipimus, repudiare & abdicare tenemur omnem nequitiam: omnes mali fontes, fomites & fautores. Hoc autem sacramentum aut abjuratio exigitur ab adultis in personâ propriâ, ab infantibus per sponsores: qui id in se recipiunt, unâ cum parentibus, ut educatione Christianâ adhibitâ, fidem promissorum præstent ita initiati. Idque in confirmatione subsequenti, aut ad sacram cœnam admissione, præstitum curant sacris præpositi.

ERAT quidem in usu Baptismus etiam apud Judæos, in Profelytis initiandis. Et apud Gentes itidem inter ceremonias sacras & initiamenta, Lotiones obtinere. Est quippe symbolum aut typus aptus & appositus ad significandam purificationem, Ablutio: ut sicut extrinsecus mundatur Corpus, ita intrinsecus abluatur Anima à suis fordibus & immunditie. Quòd si huic ritui simplici adjunxerint olim Christiani (ut & hodie nonnulli) minutias quasdam ceremoniales, quæ nobis videntur nullius esse vis aut usûs, id tempori, loco, & populo dandum est. Primi Christiani erant plerique Judæi conversi: Judæi autem, ut nôsti, sunt *Φιλαδέλῃοι*, nec facile est exuere simul & semel inveteratas consuetudines aut propensiones. Neque miror his propensionibus, si-

ve Judæorum five Gentium, indulgisse aliquantulum Christianos sapientiores: id debetur infirmis in tenerâ & nascenti Religione. Quot ceremonias, aliàs inutiles, in cultum ab ipso institutum adscivit *Moses*, ut se accommodaret Judæis, è gente idololatricâ recens eductis? Magna opera non perficiuntur unico ictu, sed promovendum est sensim genus humanum ad religionem puram, lucidam, & planè rationalem. Hunc ritum olim comitata sunt in adultis dona Spiritûs extraordinaria, sed ea dudum desiere: nec in infantibus unquam sunt expectanda.

ALTER ritus Christianorum est Commemoratio mortis Christi, quæ à nobis dici solet *Eucharistia*, vel *Cœna Domini*. Utrumque nomen instituta Judaica respicere videtur: Hoc Agnum Paschalem, illud sacrificii Eucharistici festum. Et utriusque instituti vim & significationem explet superâtque hoc sacramentum. Peragitur pane & vino, in modicâ portione sumptis: quibus sanguinem Christi pro nobis effusum, corpûsque fractum commemoramus. Symbola hæc sunt satîs apta & facilè apparatus, usûmque habent multiplicem. Revocant in mentem beneficia quæcunque à Christo accepimus, & amorem ipsius in genus humanum inimitabilem: Cùm sese obtulit morti, morti
cum

cum cruciatibus & ignominiâ, ut nos à peccatis redimeret, & salutem nobis pararet æternam. Præterea in his celebrandis non tantum reverentiam & pietatem, sed etiam, depositis omnibus inimiciis, charitatem universalem exposcimus. Datamque Christo fidem antea in baptismo renovamus: Et si quid fecus acciderit, vitæ morumque emendationem, actâ pœnitentiâ, pollicemur. Vides externa nostra & ritualia eò spectare, ut officii quemque sui commonefaciant, animisque inspirent sanctitatem: propositum finemque summum Legis Christianæ.

HACTENUS opinor, nihil in nos culpæ aut vituperii conjiciendum circa cultum, ritusve Christianos: neque in illo superstitionem, neque in his multitudinem aut inutilitatem, aliâmvē labem quamcunque, ex Hebræis Rabbini, aut è Gentibus Sacerdos Philosophusve facilè reperiet. Idque semper permittimus petimusque ut cum sacris Judaicis & Gentilibus conferantur nostra, quò cujusque indoles ex illâ contrapositione magis innotescat. At, inquires forsân, est quidem, secundum hancideam, casta, simplex, & pura Religio Christiana: sed in praxi & in exercendis his sacris multa adscriptitia atque minùs pura accumuluntur, aut ita intermissa sunt ut sen-

L. 21. sub
fine.

sim corruptelam inducant. Respondeo; non id agimus, ut cujusvis Ecclesiæ, quæ Christiani nominis titulum gerit, cultum ritusve propugnemus: sed quæ à Christo, & ipsius Apostolis instituta sunt, ea præstamus innocua, pia, & verè sancta. Conquesti sunt Patres nostri, & adhuc conquerimur hodie de corruptâ simplicitate religionis Christianæ, tam quoad dogmata, quàm cultum: idque Gentes etiam observârunt. Notavit *Ammianus Marcellinus*, currente sæculo quarto, *Christianam religionem, absolutam & simplicem, anili superstitione confudisse Constantium*. Memorat etiam exinde Historicus dissidia & contentiones de ritibus, inter antistites Christianos. Nullius temeritati aut superstitioni favemus, nullius patrocinaur. Videant illi, quorum interest, séque & sua tueantur. Siqui pridem introducti fuere ritus, indulgendo Judæis aut Gentibus, sublatâ causâ exolescere debent in Republicâ jam penitùs Christianâ: Et qui eosdem retinent augéntque non sinè scandalo & insigni damno religionis nostræ, (quod in Ecclesiâ Romanâ factum lugemus) admonendi sunt potiùs quàm defendendi. Officit religioni, ut mihi videtur, quodcunque est superfluum. Quippe quod imminuit vim & curam cæterorum, partémque sibi arripit animi nostri

stri, qui vix totus sufficit rebus gravioribus & necessariis. Religio Christiana in suâ institutione est admodum simplex, & ne nuda nimis videretur aut despectui esset Gentilibus & Judæis, ceremoniis & mysteriis viduata, in utroque genere sese accommodârunt veteres temporum & populorum necessitati. Et nonnunquam, pro levitate humani ingenii, ad superstitionem semper propensi, alia atque alia, nullâ urgente necessitate, admiscuerunt. Hæc temere ascita paulatim sunt refecanda, ut ad institutionem primævam, puram simpliciémque redeamus.

DENIQUE, in iis quæ permixta sunt prudentiæ Christianæ circa sacra, non tantùm rei ipsius, suâ fortasse naturâ indifferentis, sed etiam quàm maximè circumstantiarum habenda est ratio. Quod in Ecclesiâ infante & incipiente æquum erat, adultæ forsan minùs convenit, aut supervacaneum videbitur. Alia est rerum facies de sæculo in sæculum, alia populi indoles in diversis regionibus: Atque gentis Europææ cæteris ut severius est ingenium, ita acrior inquisitio nunc quàm olim. Progredimur, favente Deo, ad veritatem nudam, & pietatem puram: defixis semper oculis in fundamenta religionis, scilicet morum animique sanctitatem; ut ad habitum, indolem
& ana-

& analogiam œconomiae Evangelicæ cultum fidemque nostram componamus. Regulæ quas præscripserunt Apostoli in exercendis donis divinis, pari ratione locum habent in ritibus instituendis: πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω, inquit *S. Paulus, Omnia ad ædificationem fiant.* Dein subjicit, πάντα εὐσχημόνως ἢ κατὰ τάξιν γενέσθω, *Omnia decenter & ordine fiant.* His regulis observatis nihil errabitur in externis. Sed ex utrâque parte oritur superstitio, vel oblectando ritibus appositis, vel inopportunos & infrugiferos accumulando: utrumque enim ordini & ædificationi obstat. Cavendum autem, quod sæpius monuimus, ne multitudine aut inutilitate ritulorum primarii objecti intercipiamus aspectum. Eò enim omnia sunt referenda, ut Deum colamus in Spiritu & Veritate, cum vitæ sanctimoniâ & integritate.

1 Tim. i. 5. Finis mandati (inquit Paulus ad mentem Christi) est charitas ex puro corde, & conscientia bonâ, & fide minimè simulatâ.

His interpositis, ad ultimam notam progrediemur. Diximus suprâ ritus Christianos non esse magicè efficaces: vel, ut loquuntur hodie, ex ipso opere operato. Nulla dona extraordinaria, nunc dierum, comitantur baptismum in adultis: nec in infantibus concipi potest regeneratio aliqua interna ante rationis usum

usum qualemcunque. Sed est utrisque ritus fœderalis initiationis Baptismus: cùmque adoleverint parvuli, si promissorum memores datam fidem præstare conentur, nihil deerit ex parte Dei, nihil opis aut auxilii, quò minùs tales evadant, quales se futuros promiserant ipsi, vel ipsorum fidejussores. Dein ad Eucharistiam quod spectat, est quidem ritus ille vividus & actuosus, sed vim suam exerit movendo affectus, & excitando animam in cogitationes fervidas de morte Christi, de amore Christi, & de beneficiis ab his promanantibus ad fideles ipsius cultores. Nos etiam monet hæc commemoratio nostri vicissim erga Christum officii: ut, siquid sit sensûs ingenui, siqua memoria aut gratia benefactorum, ei nos præbeamus morigeros, qui, nostrûm causâ, mortem tulit acerbam, & pro nobis adhuc in cœlis apud Deum intercedit.

HÆC de re ipsâ: nec interea negamus, è Patribus nonnullos, de utroque ritu Christiano, Baptismo & Cœnâ Domini, ita locutos esse, ac si quid magici aut mystici utrilibet inesse credidissent. Ad Baptismum quod atinet, nascente Evangelio mundum spectabant Christiani ita servum & subditum imperio Satanæ, ut possidere videretur quodammodo, & quasi habitare in singulis infidelibus,
aut

aut nondum baptizatis: atque eâ ratione & intuitu Baptismum (cum suis adjunctis) habuere nonnulli veterum pro quodam exorcismo vel adjuratione, quibus abigebatur * spiritus immundus. Indè renunciatis operibus Satanæ à Catechumenis, adjurabant etiam aquam exorcistæ, cruce signabant, aliisque usi sunt ceremoniis in eâ consecrandâ. Sæpe etiam differebant baptismum, ut notum est, sequiores Christiani usque ad exitum vitæ, ut recens loti, puriores & immaculatiores ad cœlum abirent.

* Cyril. Hierosol. Catech. Mystagog. 'Ἄλλ' ὁμῶς ἀνάγκη τετραδὴρ τῆ χειρὸς, ὡς πρὸς παρῶν εἶπεν, Ἀποτάσσωαί σοι Σατανᾶ. Sed audis simul quoddam, manu extensâ, tanquam ad præsentem dicitur, Abrenuncio Tibi Satana. Cum iis quæ sequuntur Catech. 1, 2, 3. Vide etiam Tertull. de Coronâ, cap. 3.

Optatus Milev. l. 4. contra Patmen. hæc habet: Neminem fugit quoddam omnis homo qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, siñè Spiritu immundo esse non potest: quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, &c. Nec aliter S. Augustinus ad Sixtum Epist. 105. versus finem. Quid ad hoc respondeant, quoddam exorcisantur & exussantur infantes? Hoc enim proculdubio fallaciter fit si Diabolus iis non dominatur. Dein Theodoretus in cap. 1. Cant. p. 1002. ita loquitur, ἀνάμνησον ἑαυτὸν τὸ ἱερὸς μυστήριος, ἐν τῷ οἱ τελέωντοι μὲν τῷ ἄγγησι τῷ Τυράννῳ, καὶ τῷ βασιλείῳς ὁμολογίῳν, οἰονεὶ σφραγίδα τινα βασιλικὴν δέχοντῃ, πῶς μακρικῶς μὲν τὸ χεῖρῳμα. Revoca tibi in mentem, quoddam in sacra mystagogiâ initiati, post Tyranni abnegationem & Regis agnitionem, veluti sigillum quoddam Regium accipiunt spiritualis unguenti Chrisma. Denique Gennadius Massil. de Ecclesiast. Dogm. c. 31. Ita rem totam exequitur. Illud etiam quoddam circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu: cum siue parvuli siue juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exussationibus Clericorum, Spiritus ab iis immundus abigatur. Vid. etiam Constit. Apost. & Dionys. Areopag. apud Feuarden. p. 96. princ.

Apud
Suic. voc.
ἰξερν. p.
1151. sed
vid. Genn.
ipsum.

hæc corpora terrestria, alterius profus ordinis & luti, in Corpus Cœleste Christi transformare satagunt aut prætendunt, arte illi magicâ uti velle mihi videntur. Quandoquidem nullâ vi humanâ fieri hoc potest, nec ullo promisso divino tanta vis in sacerdotem confertur. Sed de hâc re, & de sacramentis, * in frâ plura.

APUD Gentiles, multifarii erant ritus Magici: quibus peractis certo modo, effectus aliquis extraordinarius, non vi causarum naturalium aut moralium, sed virtute pacti arcani cum quibusdam Geniis subsequi solebat. Ritibus & ceremoniis mysticis (quas *τελετας* appellant Græci) in Deorum aut Dearum cultu, magnam vim attribuebant Ethnici: pleneque & perfectè initiatos, tam in hâc vitâ quàm futurâ beatos prædicabant. Futuram felicitatem sibi pollicebantur *Ὁρφεισθηλαί, Sacris Orphicis initiati*. Quam doctrinam, unâ cum suis sacris, ab Ægyptiis hausisse videtur *Orpheus*. Ita *Plutarchus*. Testatur autem *Diodorus* Mystas illos Ægyptiorum, etiam in

Plutar.
Lacon. A-
pophtheg.
L. 5. p.
224.

---

* Ubi in alterâ parte tractabitur de Sacramentis contra Pontif. Consule Hooker. lib. 6. p. 363, 364. ubi ostendit Pontif. non posse explicare rationabiliter illam efficaciam sive vim conferendi gratiam, quam attribuit Sacramentis: cum neque velint id fieri immediatè per Spiritum Dei, neque moraliter; nec tamen physicè fieri potest.

hâc vitâ Deos habere propitios semper, & donorum omnium divinatorum largitores, διαξεδόηαι δ' ἢ τέτων, &c. *Vulgatum est apud Ægyptios, Deos, cùm invocati sunt, adesse visibiles & in periculis præsentissimos INITIATIS: ipsosque fieri sanctiores & justiores & per omnia meliores. Ideoque ex priscis Heroibus & Semideis (inter quos numerat Orpheum) omnium illustrissimos ritibus hîsce imbui & consecrari cupiisse. Hâc de re audiamus præterea Platonem, ab Ægyptiis pariter institutum & instructum. ὃς ἀν ἀμύητος κ' ἀτέλεστος εἰς ἄλλα ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται. ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε κ' τελεσμένος ἐκείσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσει. Quicumque non initiatus, nec mysteriorum particeps, migrabit ad inferos, jacebit in luto. Quicumque verò purgatus atque initiatus illuc accesserit, cum Diis habitabit.* Multa sunt in eundem sensum apud * veteres: quos pro otio quisque potest consulere.

Phædon.
p. 69.Vid. ibid.
p. 81.

N 2.

PRÆTEREA

* Isocrates de mysteriis istis: Τελετῆς οἱ μετέχοντες, πρὸς τὸ τ' ἔβια τελευτῆς, κ' τ' συμπαντικῶν αἰώνος, ἠδὲ τῶν ἐλπίδας ἔχουσι. Initiorum participes & de vita exitu, & de omni ævo, latiores spes habent. Aristides in Panathenaicâ, Κέρδος τ' πανηγύρεως, ἔχ' ὅσον ἢ παρῶσα δίδυμία, εἰδ' αἱ τῶ πρῶτῳ χρόνῳ δυσκολίων λύσεις κ' ἀπαλλαγαί, ἀλλὰ κ' πρὸς τ' τελευτῆς ἠδὲ τῶν ἐλπίδας, ὡς ἀμεινον ἀξιοτάξαιος, κ' ἐκ οὐ σκοτῶν τε & βορβόρων, κεισομένων, ἀ-ῆ τῶν ἀμύητος ἀναμύητ. Solemnitatis sacra fructus est non tantum præsens animi tranquillitas, aut quiddā à malis præteritii temporis exolvamur & liberemur: sed etiam ut in morte spes latiores habeamus; fore nempe ut meliori loco dispositi, non in tenebris & cæno volutemur,
qua

PRÆTEREA notare licet apud Gentes diversos fuisse gradus initiationis in sacris, & diversa mysteria, minora & majora, usque ad perfectionem. De his, tam Græcis quàm Barbaris, ita *Clemens Alexandrinus*: ἐκ ἐπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἑλλησιν, ἄρχη μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λειτρὸν· μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυστήρια, διδασκαλίας τινὰ ὑπόθεσιν ἔχοντα, καὶ προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων· τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων· ἔμανθανε, ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπιπέυει δὲ καὶ περιόνειν τῆν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα. *Non abs re ergo in mysteriis apud Græcos, primo loco sunt iustra-*

---

que fors est non-initiatorum. Apud Authorem Axiochi (in operibus Platonis) sub finem, Gobrias Magus, cum statum Beatorum in Campis Elysiis descripsisset, subjicit, ἐν ταῦτα τοῖς μεμνημένοις ἐστὶ τις προεθεσία, καὶ τὰς ἰστίαις ἀγιστίαις κακίαις ἑωλεῖσθαι. Illic initiati primas tenent sedes, & ibidem adhuc peragunt sacrorum ceremonias. Idem dixere Diogeni Athenienses, Ἐν ἀδελφῶν προεθεσίαις οἱ μεμνημένοι τυγχάνουσι. Apud inferos, primum locum habent initiati. προβαλκιστίαις & προβακαβιδείαις ambiebant Pharisei in hoc mundo: (Mat. xxiii. 6. Id in futuro Regno petiiffe videntur Zebedæi filii. Mat. xx. 21, 22. Horum utriusque fastum & afflictationem dignitatis & imperii represit Christus. Audi quid Atheniensibus prædictis respondet Diogenes. γελοῖον, ἔφη, εἰ Ἀθηναῖοι μὴ καὶ Ἐπαμινώδας ἐν τῷ βορβόρῳ διάξουσιν. Διτελεῖς δὲ τινες μεμνημένοι ἐν ταῖς μακάρων ἡσίοις ἔσονται. Ridiculum, inquit, est, si Agesilaus & Epaminondas in luto habitabunt, vulgares autem quidam initiati in Beatorum insulis futuri sunt. Acerbius est quod reulit Antisthenes sacerdoti Orphico, dicenti, initiatos multorum bonorum apud inferos participes esse. τί ἐν, ἔφη, ἐκ δόπιθουκας; Cur igitur, inquit, non moreris? Idem de his mysticis canit Sophocles. Quem ideo & Diogenem hæc in re inter se committit Plutarchus, *De audiendis Poëtis* (p. 21.) & Diogenis dictum durius profert. Et fatendum est ex Ethnicis probiores & sapientiores his mysteriis adjunxisse meliorem vivendi rationem & rerum optimarum scientiam. Vide, cum vacat, Cicer. de Leg. l. 2. c. 14. & Arrian. in Epict. l. 3. c. 21. Ad hanc πανήγυριν & τελελευμένης, alluisse videtur Apostolus ad Hebr. cap. xii. 22.

Laert. in
vit.

tiones,

iones, sicut etiam apud Barbaros lotio. Post has autem sunt Mystera Parva: quæ fundamentum aliquod habent doctrinæ & præparationis ad futura. Magna autem mysteria versantur circa univèrsum: Neque restat ampliùs discere, sed inspicere & mente comprehendere Naturam & res ipsas. Hæc distinctio sæpius occurrit apud Veteres. Vid. Suidam. voc. Ἐπόπται. Senecæ quæst. nat. l. 7. c. 31. & Epist. 90. & scriptores de Eleusiniis, aliósq; multos.

NEQUE minùs apud Judæos diversi erant gradus, ut ita dicam, Profelytismi. Habuerant primùm Profelytos *Portæ*, dein *Justitiæ*, ut eorum verbis utar. Et in his recipiendis & initiandis diversos adhibuere ritus, ut omnibus notum est. Denique, nihil insoliti, indecori aut supersticiosi in profelytis initiandis usi sunt Apostoli, quorum exempla sequenda proponimus.

HUNC progressum aut gradationem in sacris consecutus mihi videtur mos veterum Christianorum, qui convertendos ad Fidem in classes distribuebant: præcipuè in *Catechumenos* & *illuminatos*: De quibus passim apud Patres, de eorum discriminatione, officiis & privilegiis. Pari modo Doctrinam Christianam distinguebant veteres in τὰ ἑκφορα, & τὰ ἀπόβηλα:

ῥήλα: Illa apud omnes enunciari poterant, Hæc arcana apud adeptos tantùm aut τελείεις. Atque illud doctrinæ, & discipulorum discrimen respicere videtur S. Paulus multis in locis. 1 Cor. ii. 6, 7. Phil. iii. 15. Hebr. v. 13, 14. & vi. 1. Et ad ipsius, ut putabant, exemplum, τὰ ἀπόρρητα, sive τὰ μυστήρια, non declarabant palàm veteres Theologi: Neque in colloquiis familiaribus, neque in Catechesibus, neque in concionibus: nec ullo modo coram Paganis, Catechumenis aut aliis quibuscunque, non initiatis. Quibus præsentibus, aut inceptum sermonem abrumpentes, tacebant: aut rem sacram obscurè & ambiguis verbis significabant: hæc adjunctâ formulâ, Ἰσασιν οἱ μεμνημένοι, Ἰσασιν οἱ πιστοί. *Nōrunt Initiati, nōrunt Fideles.* Quæ dictiones multoties occurrunt in scriptis Patrum.

PRÆTEREA, de tacendis mysteriis sacris multa sunt apud Gentes*, & severissima præ-

---

* Cùm vel ex formâ omnibus mysteriis silentii fides debeatur: Samothracia & Eleusinia reticentur: quanto magis talia, qua prodita interim etiam humanam animadversionem provocabunt, dum divina servatur, &c. Tertul. Apolog. c. 7. In Orphicis carminibus, his consona dicuntur. Τὰ παραιογάμια ἔχ' τὰς τελετὰς, περὶ ἃν ἡ θεῖς τοῖς ἀνόμοις ἰσορροῖ τὰ χριστιανείας. Quæ mysteriorum ceremoniis exhibentur, ea singulatim à profanis, aut non initiatis, enarrari, nefas est. Diodor. Sic. l. 3. m. p. 196. Hujusmodi alia plura passim occurrunt apud Authores Veteres, tam Christianos quàm cæteros: quæ notiora sunt quàm ut hic repetantur, ab aliis pridem congesta.

cepta.

cepta. Etiam apud Philosophos, præcipuè Pythagoricos, invaluit ista disciplina. Et eisdem methodo, iisdem vestigiis insiterunt, ut jam monuimus, è Christianis Doctoribus plurimi, in Disciplinâ Arcani, ut appellatur, observandâ. Eodem modo de arcendis aut amovendis non initiatis, dum quædam sacra opertiora fierent, mos erat communis Christianis cum Gentibus: ut ex utriusque Ritualibus patet. Denique ipsa vocabula ad ritus Gentilitios spectantia, mutuati sunt Christiani, ut *μυσταί, μύησις, μεμνημένοι, & ἀμύητοι*. Dein *τελετή, τελελειωμένοι, ἀτέλεστοι: ἐπόπται & ἐποπτεύειν*: & hujusmodi alia, ut satis notum est iis qui in scriptis Patrum versantur. Sed de his satis.

SIVE verba, sive mores & ritulos è Gentium sacris aut Judæorum ad sua transfulerint Christiani, id in mitiorem partem interpretor: non malo animo factum, sed ad ornandam, ut illis visum est, religionem Christianam, nè nuda nimis, simplex & plebeia haberetur: vel in blandimenta exteris, quò cum iis ritus quodammodo participare, aut saltem, (affectatâ novitate) non profus abscedere viderentur. Sed abiere, nunc dierum, hæ rationes qualescunque aut hujusmodi: & mutatis temporibus rerumque momentis, mutanda sunt consilia. Ea quæ jam desierunt esse

esse usui, abjicienda sunt ut supervacanea, imò noxia, quatenus simplicitatem religionis Christianæ inficiunt aut corrumpunt: ut fucus ad ornatum primùm adhibitus, tandem exedit & deformat nativam cutis pulchritudinem. Acris est in his & hujusmodi reprimendis sententia Tertulliani: *Sed quoniam unum aliquod attigimus vacuæ observationis* (Lotiones intelligit, & externam munditiam) *non pigebit cætera quoque denotare, quibus meritò vanitas exprobranda est, siquidem sinè ullius aut Domini aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur: affectata & coacta, & curiosi potius quam rationalis officii: certè vel eò cõer-cenda, quòd Gentilibus adæquent.*

De Orat.
c. 12.

DICAM quod res est: in cultu divino nulla sunt apud nos mysteria, ut apud Gentes. Nihil absconditum, nulla sacra aut opertanea aut nocturna, omnia fiunt in propatulo. Nulla est distinctio, hâc in re, inter vulgus & initiatos: quos nimiùm distinxere, tam Gentes quàm Judæi, (*Mat. ix. 11. & xi. 19. Joh. ix. 34.*) *οι πλωχοι ευαγγελιζονται*, id Johanni renunciavit Christus inter argumenta & characteres suæ œconomia, *Mat. xi. 5.* Nullam gentem sigillatim respicit Evangelium, nullum hominum ordinem, sed genus humanum.

num. Quòd si olim sacramentis suis ceremoniolas quasdam aut reticentiam invexerint antiqui, quò majorem iis reverentiam & venerationem conciliarent, aut quâcunque aliâ de causâ, id temporibus istis dandum est, nec ultrâ retinendum. Omnia tandem in aperto Mat. x. 27. dicenda, agenda, exponenda. Nullius præcepti, nullius ritûs Christiani nos pudet. Nullum fugit examen, nullius aspectum institutio nostra: auctoritatem divinam & rationem puram in omnibus appellamus. Denique, non tam in peragundis ritibus, quàm in vitæ & animorum sanctimoniâ, salutis nostræ collocamus cardinem: Et pro his dotibus internis cuique Deus metietur suam beatitudinem.

AD reliqua minora quod spectat, de Festis aut Jejuniiis indicendis, de Vestibus sacerdotalibus, de formulis necessariis in sacris administrandis, & hujusmodi aliis, fiant omnia secundùm regulas Apostolicas & prudentiam Christianam ad decorem & ædificationem, ut tam superstitio quàm *ἀνοσμία* excludantur. Hæc de ritibus Christianis breviter dicta sunt.

CAP. VI.

*De morum regula & vitæ præceptis
secundum Legem Christianam.*

DE moribus Christianorum, aut Disciplina morali secundum Legem Christianam, quædam in genere supra notavimus. Fundamentum omnis legis de moribus institutæ est Lex naturæ. Sed huic fundamento (quod de evangelio dixit Apostolus) alii atque alii diversum superstruunt, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, stipulam. Ex his superstructis nonnulla sunt solida, apta & idonea: alia levia & inutilia. Atque hæc observanda sunt & trutinanda in probandis aut improbandis singulorum legibus, Judæorum, Gentium, aut aliorum quorumcunque: In doctrinâ morum Evangelicâ nihil reperitur superfluum & inutile, multò minùs noxium aut legi naturæ contrarium. Dixi *contrarium*: Distinguendum enim inter legem naturæ & libertatem naturæ. Quod in statu naturali liberum est, lege positivâ restringi potest, in commodum societatis atque generis humani, aut in salutem vitæ futuræ. Idque fieri solet
ubique

ubique gentium, cùm res postulat, ob comune bonum.

Hoc præmissio, facilè constabit nihil non æquum esse, rectum & laude dignum in *Lege morali Evangelicâ*: Quod utinam de praxi & moribus Christianorum perinde dici potuisset. Sed proh dolor! proh pudor! quantum à lege recedunt mores? Immane quantum discrepat à regulâ & præceptis Christi & Apostolorum, & ab eorundem exemplis, Christianorum vita? Procul abest ut hîc intelligam, quæ olim objecta fuere Christianis. Thyestæas epulas, artes magicas, concubitus incestos, & ejusmodi alia: Hæc pro atrocibus calumniis habeo; sive Judæorum, sive Gentium, sive denique hæreticorum malitiâ confictis. Hi sunt inimicorum morsus & defamationes ad conflandam invidiam; sed amicorum tela aut vulnèra magis sunt metuenda, & quæ ab iis funduntur querelæ omnium sunt gravissima. Conquesti sunt olim, & conqueruntur hodie de moribus sui sæculi Christiani devotissimi. Legge, cùm vacat, Salviani *de Gubernatione Dei* librum tertium & quartum. In tertio, inter alia hæc habet. *Quotum enim quemque invenies, &c.* pudet cætera dicere. Dein sub fine ejusdem libri subjicit, *Quo fit ut etiam nos, qui Christiani dicimur, perdamus vim tanti*

M. pag. 49.

nominis, vitio pravitatis. Nihil enim omnino prodest nomen sanctum habere sinè moribus: quia vita à professione discordans abrogat illustri tituli honorem per indignorum actuum vilitatem, &c. Et in sequenti libro, *Quæ cùm ita sint, magnâ videlicet nobis prærogativâ de nomine Christianitatis blandiri possumus, qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quod Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. At è diverso in paganis quid horum simile quæ dicimus, &c.* Denique Christianos Barbaris ipsis deteriores exhibet *.

HÆC cùm ita sint, Quid si à mortuis resurgerent Apostoli, atque orbis Christiani faciem intuerentur: vitiis obtectam, & magni nominis umbram? Ipsos puderet, & tantùm non pœniteret suorum laborum. Vel si, quiescentibus Apostolis, resurgerent Philosophi & Gentilium sapientes: & perlustrato terrarum orbe à nobis quærerent, quid profuerit humano generi religio Christiana, quoad mo-

---

* Vide etiam quam nobis dedit effigiem mundi Cyprianus, in Epist. ad Donatum quæ dicitur secunda; ubi demptis iis quæ ad tempora spectabant Ethnica, reliqua in tempora Christiana nimio plus congruunt. Economiam suâ, ut mihi videtur, non minus abusi sunt Christiani, quàm suâ olim Judæi; nec illis plura aut graviora exprobrârunt Isaias, Jeremias, aliique Propheta, quàm nobis objicienda essent, si nobiscum hodie Deus causam suam ageret.

res & vitæ probitatem? quoad pacem & bonum publicum? Nos utique appellatis Barbaros per opprobrium: sed nobis barbaris quid præstatis vos Christiani? His dictis factisque respondeant illi, qui apud nos præsides sunt rerum humanarum & divinarum. Id unicè in me probandum recipio, institutionem Christianam, modò firmiter ei adhæreamus, optimam esse & utilissimam, tam ad mores cujusque formandos, quàm ad bonum publicum: &, quod maximum est, ad salutem & felicitatem æternam generis humani in vitâ futurâ obtinendam.

INSTITUTIO moralis constat præceptis & exemplis: dein præmiis & pœnis debitis confirmatur. In horum nullâ parte nos destituit institutio Christiana. Primò, quoad præcepta, non quidem digeruntur illa ordine & per capita, ut solent Ethica Philosophorum: nec unâ leguntur collecta, ut Corpus Legum, aut Doctorum systemata. Sed sparsim occurrunt in sermonibus Christi, & in scriptis Apostolorum; quâ ratione commodiùs instruitur vulgus, & inter legendum sacras literas sensim imbibitur doctrina salutaris. Neque nos deficit in ullo genere officiorum Lex Evangelica, laxa licèt & sinè formâ artis tradita. Impri-
mis enim quæcunque lege aut lumine naturæ
honestæ

honestas sunt & laudabilia, ea sequi & amplecti tenemur, quin etiam præferre, si forsitan officia officiis obstiterint. Dein actus omnes humanos complectitur: Dicta, Facta, Cogitationes. Et in singulis viam rectam & honestatis liquidæ vestigia sequitur. In verbis imprimis, sive in familiari colloquio, sive in commerciis, fidem, sinceritatem, simplicitatem jubet, cogit, imperat. Sinè fucò, sinè dolo aut artificio. Nec ullum jusjurandum in eundem & proferendum esse permittit, absque causâ gravi & publicâ. Nec quâvis de causâ perjurium, testimonia falsa, convitia, maledicta aut execrationes. Pariter obloquia & detrectationes clandestinæ, & quæcunque lædunt alterius famam, malo animo aut ex affectu privato, apud nos vetita sunt & odiosa. Præterea pudorem, modestiam, & urbanitatem in sermone colimus, ut aliàs ubique: exultantibus omni levitate inhonestâ, & scurrilitate; nec minùs verborum asperitates, mordaces & illiberales jocos culpamus & aufugimus. Denique, ut paucis dicam, Linguæ & vaganti licentiæ verborum ubique frænòs injicimus; ne quid indecori in se, ne quid injuriosi in proximos, aut in Deum prophani, impii, aut irreligiosi ex ore Christiano proveniat.

IN factis & operibus multò magis interdicitur Christianis omne genus mali, levis licèt & exigui: quinetiam omnis species mali. Non tantùm extra culpam esse debemus, sed etiam, si fieri potest, extra culpæ suspicionem aut proximitatem. Non satès est viro Christiano ad leges humanas justum esse. Quicquid postulat humanitas, quicquid benevolentia aut charitas mutua, nobis præcipitur religiosè observandum. Et in charitatis officiis, tam Judæorum quàm Gentium institutis omnibus præluet Lex Christi. Non amicis tantùm, sed inimicis etiam benefaciendum: ut Patrem nostrum cœlestem imitemur. Pauperibus, ægrotis, aut infirmis quovis modo, pro viribus succurrendum, ope & consilio. Legislatores noster Christus, miseriam humanam ut omnium optimè intellexit, ita omnium ei maximè consuluit. Philosophi in altis cogitationibus occupati, vulgus hominum ferè præterierunt, aut permisere regendum suæ gentis legibus. Sapientibus & veritatis studiosis sua accommodârunt præscripta: Gregem popularem, prophanum, & tantùm non contemptui habuere. Sed alia mens, aliud propositum Servatori nostro clementissimo: qui totam gentem humanam, quantam quantam, amore complexus est, atque suâ lege & consiliis adjuvare voluit.

Propterea

Propterea infirmitates humanas & statum luctuosum intuitus, rerum indigentiam, morbos, calamitates, & quicquid incommodi adhæret mortali vitæ: ut his malis quæ penitus tolli non poterant, allevamentum aliquod afferret, opera charitatis, misericordiæ, atque opis mutuæ in suâ cuique classe injunxit. Atque ea omnia in vitâ futurâ centuplicatò remuneranda promisit. Nec malis tantùm corporis subveniendum, sed animi multo magis: Occurrere aut mederi vitiis, erroribus, ignorantia, morbis gravissimis: & vaganti populo viam salutis ostendere, beneficium cumulatius est quàm febres, frigus aut famem depellere. Quapropter præcepta dedit Christus de moribus instituendis aperta, manifesta, cuique obvia & exposita. Ut omnibus constarent sua officia, ut omnibus ad cælum nota esset via.

ET quò regulam æqui & boni facilem & expeditam, & veluti in pectore judicem domesticum, quisque haberet: *Quod tibi non vis fieri, inquit Christus, id alteri ne feceris.* Nec Lex est æquior ulla. Favemus plerumque partibus nostris: ut æquum fiat iudicium; mutetur persona, & loco Rei, aut indigentis ope, te ipsum constituas; & quicquid tibi eodem modo peccanti aut indigenti, indulgendum petiturus esses, id totum alteri concedas. Inter mortales,

mortales, peccatores & indigos, hic est modus æquissimus: ut habitâ ratione affectuum & infirmitatum humanarum, non ad jus summum alter alterius res & actiones exigamus. Nec id tantùm nobis præcipitur, ut in dubiis partem sequamur mitiorem, sed etiam ut peccata manifesta alii aliis remittamus: Deus bone, quoties & quousque ex tuo præcepto aut

Mat. xviii.
22.

IN eundem finem, ne ex amore sui, aut ex impetu iræ peccetur, nobis prohibita est omnis vindicta privata; ad pacem & amicitiam conservandam dissimulandæ sunt leves injuriæ, & pro viribus perferendæ graviores. Nemo temere in jus vocandus: sed cùm neque ferri possunt injuriæ, neque lites componi, permixtum est deferre causam ad magistratum, ut sinè metu aut amore res ex æquo definiatur. Hæc inter privatos tenenda est moderatio & æquanimitas, sed erga Principem aut Magistratum majori adhuc utendum est patientiâ. Dei sunt ministri ob bonum publicum, & ob idem bonum tolerabilia omnia sunt toleranda. Bellum Civile est immane monstrum, quod innocuos pariter ac nocentes unâ devorat & absorbet. Neque cum exteris gerendum est bellum magistratui Christiano, nisi extremâ necessitate coacto. Denique, ut verbo di-

P

cam,

cam, in rationibus justī suum cuique tribuimus, secundūm varios hominum ordines: Neque id parcè aut gravatè, sed cumulatim & alacriter.

ITA Justitiæ & juris naturalis præscripta retinet & transcendit Lex Christi. De Temperantiâ jam dicendum, quid quisque sibi debeat in sui corporis regimine: Quid animæ divinæ conservandæ: quid brutæ, quam participat, naturæ cohibendæ. Præcipitur imprimis, ut in voluptatibus corporeis utendis parci simus, modesti & moderati: ut appetitus omnes sensusque inferiores ratione regamus. Nullâ de causâ, sive in sacris, sive in convivalibus, effrænata indulgendum licentiæ. Nulla apud nos Bacchanalia, aut Orgia quæcunque, impura aut furiosa. Ebrietas aut impudicitia virum honestum dedecet, multò magis Christianum. Gulæ & abdomini servire turpe est, cæterisque cupiditatibus carnis. Castus cœlibatus apud nos laudatur, honestum habetur Conjugium: sed unius cum unâ, idque sinè abdicatione, nisi crimen adulterii intervenerit. In cæteris omnibus vivendum est, ut decet sobrios & frugi homines.

EA quæ nos docet Christiana *Philosophia*, ut ita dicam, cùm differit de *contemptu mundi*, & despicientiâ rerum humanarum præ divinis,
tempora-

temporalium præ æternis: Præterea, cùm de tundendâ & subjugandâ hâc carne, quâ mens infestatur, nos sapius commonet, in hâc corpore bruto, & ad voluptates crassas nimis propenso: Ea, inquam, nobis indicant voluntatem, indolem & propositum legis Christianæ: monéntque temperatos esse debere ipsius cultores, non tantùm in deliciis corporeis, sed etiam in honoribus ambiendis, divitiis appetendis, cæterisque quibuscunque quæ ad vitam hodiernam & animale[m] spectant. Et si quid secus videris in praxi nostrâ, non id Legi aut Legislatori vertendum vitio, sed falsi nominis Christianis: Qui se obstrinxere sacramento de renunciandis cupiditatibus mundanis, & soli Deo semet consecrandis, nec datæ fidei respondent.

EPICUREIS habenda est cura Corporis, Christianis Animæ. Præ quâ, ut nos docet Christus, sordet & vilescit totus hic mundus. Res caduca Mundus, cujus schema præterit, ut & hujusce mortalis corporis. Anima autem est immortalis, nescit mori: & indignè patitur perituri corporis aut perituri mundi se fieri mancipium. Præterea, Peregrini sumus in hâc mundo, inquit doctrina Christiana: Quid quæritis hâc sedes quietas, quid honores, aut divitias, crastino die abitura omnia.

I Pet. ii.
II.

Regnum cœli primò quærite, Civitatem permanentem, thesauros perennes, quos neque fures eripere possunt, nec tineæ erodere. His omnibus admonemur, ut paucis contenti simus in hâc vitâ, aspirantes ad majora in futurâ: ubi patria, ubi spes nostra & hæreditas.

DE *Fortitudine* Christianâ siquid dicendum esset, multa suppetunt exempla & præcepta. Non autem fortitudinem illam bellicosam velim intelligas, quæ sanguine gaudet, & inani gloriâ animatur: malè audit apud Christianos ista ferocitas. Sed firmitatem illam animi & constantiam intelligo, quibus armati fortiter patimur mala in causâ bonâ, & fortunam adversam æquo animo. In virtute & veritate propugnandis elucet maximè fortitudo animi: Cùm, nec metu hominum potentum, aut bonorum, aut famæ, aut ipsius vitæ dispendio, absteremur ab incœptis præclaris, & humano generi profuturis. Hâc in re nobis prævit Christus suo exemplo, præivere Apostoli & Martyres alii. In his rebus sese exercet & spectatur magnanimitas Christiana: Non in ardenti prælio, aut in scandendis muris & aggeribus hostium: tumultuante intus sanguine, & turgescens venis, ut neque timori locus esse possit, neque rationi. Vera magnanimitas

tas est res tranquilla & severa, in recessu mentis posita: ratione sedatâ & meditatione alitur, non halitibus sanguinis aut fervore præcordium, ut furor Martius. Naturam non obruit vi & strepitu, sed querelas ipsius audit placidè, labantem sustinet, & victricem rationem sequitur. Nec singularis gloriæ aut nominis affectatione, mala perfert, aut à publicâ recedit viâ, sed ex amore Dei, justî, veri, & communis boni.

DIXI in hâc palæstrâ nos suo exemplo præivisse Christum; præivit certè, & gloriosissimus exiit. Non tantùm contractiunculas naturæ humanæ, sed dolores omnes & aculeos sentit, pertulit, vicit. Prænovit quæ passurus esset mala, nec refugit, non subitò & inopinatum corripuere, sed præmonitum & præscium: sponte subiit & deliberatè quæcunque passus est, nec se imminente ietui subtrahit. Sed quæ, inquires, pertulit Christus, & quo fine? Convitia & opprobria populi, calumnias & tumultus intelligo. Nec tantùm populum malefanum, sed etiam præsides & primores Ecclesiæ Judaicæ sibi inimicos habuit. Non ^{Mat. xxvi.} solùm contemptui & fastidio habuerunt tanquam hominem vilem & proletarium: sed, ^{16.} triginta argenteis venditum coram tribunali sistebant, falsòque accusabant, ut perturbato-

rem

rem aut blasphemum: judicemque reluctan-
tem in suas partes trahebant. Vinculis con-
strinxere, flagellârunt liâtoribus, fannis & di-
ceteriis illudebant. Purpurâ indutum, & scep-
tro arundineo, spinis coronârunt, per ludi-
brium & non sinè dolore: eique prætulere
prædonem & raptorem. Denique in os spue-
bant, colaphis cædebant, & omne genus in-
juriis. Sed quid tandem, quo exitu, quæso?
Per fas nefâsq; damnatum, ad mortem per-
traxere. Innocuum, inquam, per fas nefâs-
que damnatum. Audi id ex ore Judicis, *Videns autem Pilatus se nihil proficere, sed ma-
jorem tumultum fieri, acceptâ aquâ abluït ma-
nus coram turbâ: dicens, INNOXIUS EGO
SUM A SANGUINE HUIUS
JUSTI: Vos videritis. Et respondens uni-
versus populus dixit, Sanguis ejus super nos &
super filios nostros.* Dira hæc quidem, sed
quærendum superest, quo genere mortis plecte-
bant? spero levis & subitanæ, aut saltem mi-
nùs infamis. Quinimo nec cruciatibus nec
ignominia pepercere Judæi, *Cruci affixus est
Jesus Nazareus,* inter duos Latrones, in
campo Golgothæ, subsannante & irridente po-
pulo. En funestam tragœdiam! Sed quem
in finem, quo proposito, tot & tam acerba
pertulit Christus? Dico, in salutem humani
generis,

Mat. xxvii.
24, 25.

generis, ad confirmandam veritatem religionis ab ipso propositæ, & ad gloriam cœlestem adificandam.

HACTENUS de exemplo Christi: Quod sæpius inspicere juvabit, quod sequamur & imitemur, oportet, pro viribus. In opprobriis vulgi & calumniis malevolorum perfrendis simus animosi: quum autoritas accesserit & obstiterit, miti sed infracto animo, in causâ veri, iusti & honesti persistendum; In quo & quali mundo vivimus, præmonuere sæpius Christus & Apostoli, (*Job. xiv. 17. & xv. 18, 19. & xvi. 33. & xvii. 14. & xviii. 36. 1 Cor. ii. 12. Hebr. xi. 30. Jam. iv. 4. 1 Job. ii. 15, 19.*) atque suis exemplis comprobârunt. Non itaque turbemur aut percellamur tanquam re novâ & inopinâ, si nos mundus oderit aut malè tractaverit. Quicquid Deo spectatore & conscientia teste dignum sit, id age, fremente licèt mundo hodierno. Hoc decet virum Christianum, fortem & magnanimum: qui pœnam fugit alterius vitæ, præmium expectat sempiternum.

Mat. x. 33.
Mar. viii.
38.
Luc. ix.
26.
2 Tim. ii.
12.

1 Pet. iv.
12, 13, 14.
&c.

Mat. x.
32, 33.

NEC huic fortitudini aut magnanimitati ullo modo repugnat HUMILITAS, inter virtutes Christianas laudatissima. Humilitas enim sita est potissimùm in comparatione tenuitatis nostræ cum magnitudine & perfectione Dei;

Dei; & quò magis infinitam illam disparitatem persentiscimus, eò nos minoris esse duccendos, pulvisculos, vermiculos, res nihili existimabimus: Neque indignanter ferendam esse sortem nostram, quocunque nos vertat Providentia, quocunque loco hodie consistamus, summo, medio, infimo: dum mundi Rector immenso torquet volumine universam rerum machinam. Præterea, infinitæ huic sapientiæ, justitiæ, & bonitati confisi, nihil dubitamus, tandem bonis bene cessura omnia, & secus facientibus malè. Atque illâ spe & fide erecti, parvi facimus quicquid nobis acciderit in hâc vitâ caducâ & momentaneâ. Denique, Immortalis est Anima humana, sepulto corpore vivimus, atque vitam nobis æternam & æternè beatam promisit Christus, morigeris & obsequentibus ipsius præceptis. Quid itaque moramur unius momenti incommoda? Dolores fugitivos, aut perpeffiones quasunque cum pondere futuræ gloriæ minimè comparandas? Macte animo, Christiane: Ducem sequere, & futurum præmium semper intuere. Erga Deum humilis, submissus, supplex: erga malum mundum intrepidus, cùm de causâ Dei agitur, virtutis & veritatis.

Rom. viii.
18, 38, &c.
2 Cor. iv.
17, 18.
Hebr. xii.
2.

EST etiam erga homines exercenda Humilitas, quatenus opponitur illa virtus superbiæ, & fastoso despectui aliorum. Sunt enim ea vitia maximè odio habenda. Oritur autem superbia à falsâ sui existimatione & suorum bonorum. Cùm natalibus, divitiis, honoribus, ingenio, pulchritudine, cæterisque bonis externis aut caducis inflati, alios in inferiori loco positos contemnimus, aut æquo minoris æstimamus. Debetur utique his Magnis in hõc mundo suus honos, ad conservandum sæculi regimen & ordinem: sed vera dignitas aliunde metienda est, à bonis internis, atque animi dotibus non perituris: Et qui hæc colunt maximè, neque tumidi sunt aut insolentes in pares aut impares; officia sua & partes implent. Neque tenemur abjecto esse animo, aut iniquum de nobismetipsis iudicium ferre, sed modestum & moderatum. Parcamus censuris, suspicionibus aut accusatiunculis, publicis aut privatis: & propriarum infirmitatum conscii, propensiores simus in illam partem, quæ alterius favet meritis. Hæc de Humilitate.

HACTENUS mores externos, dicta & facta præcipuè respeximus. Sed affectus & cogitationes Deus inspicit: Fontes boni & mali, ac futuræ felicitatis aut miseræ. Sinceritatem

Mat. xv.
19.

Q

in

in omnibus postulamus, præcordia & penetrabilia animi ingredimur. Lex Judaica præmiis tantùm temporalibus suffulta, exteriori morum innocentiam contenta fuit. Litera, inquam, legis Mosaicæ; absit enim ut putemus nullos fuisse inter Judæos ex animo & cordiculus probos piósque viros, sed ab altiori doctrinâ edoctos. Meri enim Judæi, præceptis ritibusque suæ legis expletis, se justos putabant coram Deo; ut Epistolæ *Paulinæ* satis testantur. Sed de Lege Christianâ id dici non potest: quæ parvi facit opera alioquin bona, sinè cordis affectu, & calore vitali pietatis & charitatis. Nec dona quævis aut *χαρισματα*, extraordinaria licèt, aut virtutes mirificas, ullius ponderis, nedum cœlo digna putat Christus. Ea etiam Apostolus habet instar aris sonori, sinè vi, sinè effectu. Denique, Christianum nomen aut titulum, cultum externum, ritus sacros, pietatis formam, sinè internâ sanctitate, parvi facimus, si non fastidimus. His nimium confisi sunt tam Judæi quàm Gentes: qui initiationibus suis & ceremoniis sacris peractis, rem totam religionis expeditam crediderunt. Hisce non penitus acquiescimus, sed utimur, ad uniendam voluntatem Deo, & inflammandum pectus amore rerum divinarum. Neque enim sicca & arida est Religio Christiana,

Mat. v. 20.
1 Cor. xiii.
3.

Mat. vii.
21, 22, 23.
1 Cor. xiii.
12.

2 Tim. iii.
5.

ana,

ana, in intellectu tantùm, aut actibus exterioribus sita, sed est vivida, & ut ita dicam, affectuosa. Hæret in medullis & in intimo Spiritu, pervaditque & imbuit omnes animi facultates, & in partes Dei, pietatis & virtutis convertit.

PARI modo cùm de vitiis cohibendis agitur, non tantùm pravos & incompósitos mores prohibet, sed etiam motus animi & cupiditates impuras aut nefarias, pro peccatis habet disciplina nostra. *Beati sunt puri corde*, inquit Christus, *ipsi Deum videbunt*, pari ratione impuri corde, quicquid foras apparuerit, non videbunt Deum. In hâc autem visione summa consistit felicitas. Nempe semina fortis nostræ futuræ jacent funditùs in ipsâ Animâ: Et deposito hâc corpore, cùm nuda manet, vivitque Deo soli & sibiipsi, ab hisce duobus haurienda est sua felicitas. Deus autem se communicat unicuique, suosque influxus salutiferos, plùs aut minùs, pro qualitate subjecti recipientis: & quò magis se sentit Anima Deiformem & rerum intellectualium compotem, cò magis gaudet, fruiturque suo statu & suo Deo. Denique in Resurrectione, puritas corporis sequetur puritatem sui incolæ, ipsius gloriam imitabitur, ipsius radiis splendescet. Denique, ut verbo dicam, habitus, disposi-

Mat. v. 8.
& v. 21,
28, &c.

tiones & affectus animi sunt radices boni & mali in hâc vitâ, & in futurâ beatitudinis aut miserîæ. His propterea applicantur quàm maximè præcepta Christiana, ad purgandum & renovandum spiritum interiorem: ut sublâtâ materiâ morbi mens fiat sana, totûsque homo. Quicquid igitur exteriùs agamus, sive erga Deum, sive erga homines: in sacris aut in vitâ communi, parùm valet, parùm proficit, nisi ab interno principio proveniat & nutriatur. Infucatè & sincerè peragenda omnia, Numine conscio, quod corda & cogitationes scrutatur.

HÆC diximus de naturâ Legis Christianæ, & præceptis, ut ita dicam, cardinalibus. Plura sunt, in diversis ordinibus, quæ, ne nimii sumus in hõc capite, summatim sunt dicenda. In Republicâ Christianâ, ut in aliis quibuscunque, varii sunt gradus & officia: his singulis prospicit Religio Christiana secundùm æqui rectique rationes, ad pacem, ad pietatem, bonûmque publicum promovenda. In suo quisque loco & classè ita se gerat, ut qui rerum omnium Reçtori se rationes redditurum esse credit. Magistratûs, tam Civilis quàm Ecclesiastici erga populum sibi commissum, populique erga utrumque, ita constituuntur mutua officia. Liberos erga parentes, & parentum vicissim erga liberos.

Mariti

Mariti & uxoris, Domini & servi, & in cæteris, si qui sunt, ordinibus. In his omnibus, non tantum jus commune servat Lex Christiana, sed hoc temperat mansuetudine: ac benevolentiam & amore erga genus humanum universim adjuvat & adauget.

HACTENUS de institutis morumque regulis in Lege Christiana. En pulchram ideam, inquires, Legis quidem optima: sed qua sanctione stabilitur hæc Lex optima, ut vim suam & effectum habeat? Respondeo: Si de Legislatoris autoritate quaeris, de ea dictum est a fatim in superioribus. Si de poenis & praemiis, nec majora nec certiora constitui possunt quam quae denunciat Lex Christiana, vitam scilicet aeternam ex hac parte, & ex altera poenas infernales, quibus nihil gravius, nihil intolerabilius.

ATQUE has legis suae condiciones & sanctiones validissimas saepe repetit Christus, saepe saepius Apostoli: Judæis, Gentibus, omnibus sine discrimine comprehensis, ad quos Legis promulgatio pervenerit. Nempe die iudicii solennis constituto & condito, praesentibus Angelis & tota gente humana, ad hanc normam cujusque opera exigentur, & in praemiis poenisque distribuendis idem erit Iudex qui fuerat Legislator, (*Mat. xiii. 40, 41, &c. & xvi. 27.*

xvi. 27. & xxv. 31, &c. *Mar.* viii. 38. *Joh.* v. 28, 29.) Deinceps Apostoli hoc supremum Judicium altâ voce prædicârunt, in omni loco, tempore & populo: unicuique secundum sua opera, per hanc Legem examinanda. (*Act.* xvii. 31. *Rom.* ii. 5, 6, &c. & xiv. 10, 11, 12. *1 Cor.* iii. 13, 14. & *2 Cor.* v. 10. *Gal.* vi. 7, 8. *2 Thess.* i. 6, 7, 8, 9. *2 Tim.* iv. 1, 8. *Hebr.* ix. 27, 28. & x. 27, 31. *1 Pet.* i. 17. & *2 Ep.* ii. 4, 9. & iii. 7, &c. *Jud.* V. 14, 15. *Rev.* vi. 14, 15, &c. & xx. 11, 12, 15. *cum aliis non paucis.*)

DENIQUE, quod sæpius repetendum, his promissis adimplendis, & infligendis pœnis parem esse Legislatorem nostrum, ex ipsius antea actis abunde constat. Quæ minatus est Hierosolymis & Genti Judaicæ, plenè & severè completa vidimus. Atque hoc excidium, has clades typos esse voluit & mœsta pignora iræ suæ in improbos & immorigeros Evangelio in excidio mundi exercendæ. Dein quod spectat ad promissa vitæ æternæ, multis indiciis se demonstravit Christus vitæ & mortis Dominum. Tam suscitando mortuos, quàm cum ipse surrexit victor vivusque, & gloriâ circumdatus in cœlum ascendit. In idem cœlum quò abiit præcursor, eandemque secum habitationem

tionem se posse perinde nos adducere, sui simili aut cognato vestire corpore, & vitâ donare æternâ, ita non verbis tantùm sed exemplo suo docuit. Tandem effuso Spiritu Sancto in Apostolos & primos Christianos, miraculis illis donisque stupendis se præstare potuisse quæcunque promiserat, & reipsâ præstiturum ostendit: dato hõc specimine suæ potestatis & veracitatis, & solutâ parte pretii veluti in stipulationis arrham & confirmationem.

HIS probè stabilitis & expensis, nihil deesse video, nihil obstare, quò minùs legem Christianam, sive materiam ipsius spectes, sive authoritatem sanctionemque, suis partibus absolutam, sequamur & amplectamur: toto corde, spe inconcussâ, & obedientiâ pro viribus universali: Cooperante Spiritu divino & conatus nostros adjuvante.

CAP. VII.

De fide & dogmatis Christianorum.

HACTENUS egimus de Præceptis Legis Christianæ, ubi clara sunt omnia, sinè umbrâ aut nube, instar lucis meridianæ. Sequuntur Dogmata; in quibus tractandis siquid occurrat obscuri, ardui aut salebrosi, eò lentius incedendum erit, & pedetentim, fixis firmiter vestigiis, ne labamur. Quum primò promulgari cœpit Evangelium inter Judæos, prædicante Christo ipso, vel Apostolis ipsius, *Jesum Nazarenum esse Messiam* erat caput primum ac velut initiatio in Fidem Christianam. Hoc autem à Gentibus exigere, qui de Messîâ parum aut nihil audiverant, haud æquum fuisset. His itaque Apostoli prædicârunt & præceperunt generatim, ut rejectis Idolis & Diis multifariis, Deum unum summum colerent: Jesumque Nazarenum, ut Prophetam ab ipso missum, amplecterentur: Ipsius legibus obsecuturi, fidemque habituri promissis. Hæc qui professi sunt ore & ex animo, baptizabantur & recepti sunt in cœtum Christianum, sive in Ecclesiam. Atque intrâ hos terminos stetit aliquamdiu Fides Christiana: nec à Judæis exactâ

exactâ suâ Legis abdicatione, nec à Gentibus fide plenâ & omnibus numeris absolutâ.

PROGREDIENTE autem Evangelio, auctó- que Fidelium numero, pleniùs & apertiùs exposuerunt Apostoli tam Hebræis quàm Græcis doctrinæ Christianæ capita: ut tandem ex eorum prædicatione & ministerio *tota Dei voluntas, totùmque consilium* innotescerent. Omnia scilicet quæ ad vitam æternam parandam credi fierique debent. Sive id omne, quod à singulis præstari vult Deus, ut ad salutem perveniatur, secundùm hanc novam Legem & dispensationem Evangelii. Hæc autem initia & progressus doctrinæ Evangelicæ paulò fusiùs sunt explicanda.

Act. xx.
20, 21, 27.
Gal. i. 8.

IN historiâ Evangelicâ manifestum est, id primùm à Judæis postulâsse Christum, ut ipsum agnoscerent, *promissum esse Messiam*. Et cùm hoc agnovissent & declarâssent, recepti sunt in censum fidelium, habitique discipuli & profelyti Christi. Hæc erat fides *Petri* & fidei declaratio, cùm Jesum recognovit pro Messîâ & Dei Filio, *Mat. xvi. 16.* Hæc erat fides & professio *Marthæ*, Christo Lazarum resuscituro, *Joh. xi. 27.* Hæc fides *Nathanaelis* & Apostolorum, *Joh. i. 45, 49.* Atque hic erat scopus, propositum, & significatio miraculorum Christi, ut eum nempe te-

R

starentur

starentur esse Messiam: ut illius rei fidem facerent omnibus, & ex illâ fide vitam haberent æternam quique fideles. Ita nos docet explicitè
 Aa.ii. 22. S. *Johannes*, c. xx. 31. Denique, Christus ipse ab hõc capite pendere dixit vitam æternam, ut *unum verum Deum cognoscant, homines, & quem misit Jesum Messiam, Joh. xvii. 3.* Quibus verbis tam Gentes quàm Judæos respexisse videtur. Gentes, ut unum verum Deum agnoscerent, abjecto Polytheismo: Judæos, ut Jesum Nazarenum pro vero Messiâ reciperent, omni spe Israelis omnibûsque prophetiis expletis quæ ad Messiam eousque spectabant. Atque hoc fundamentum esse Legis Christianæ,
 1 Cor. iii. 11. in primâ suâ Epistolâ ad Corinthios, postea testatus est & annunciavit *Paulus, Fundamentum aliud nemo potest statuere præter id quod positum est, quod est Jesus Messias.*

HIS præmissis notandum, non patuisse, quantum constat, Divinitatem Christi, ne quidem Apostolis, ante suam resurrectionem, (*Mar. xvi. 11, 13, 14. Luc. xxiv. 21.*) aut Christo jam resuscitato & in cœlum evecto, ante effusionem Spiritûs Sancti: Qui de eo testimonium adhibiturus erat, & plura dicturus quàm de seipso dixerat Christus, *Joh. xiv. 26. & xv. 26.* Quinimo ea dicturus erat, quorum, præ suâ imbecillitate, tempore Christi non erant

rant capaces Apostoli, *Job. xvi. 12, 13.* Non memini Christum apertè dixisse in Evangelio, se esse Deum: sed eo nomine usus est *Thomas* Apostolus audiente Christo, nec reprehensus, *Job. xx. 28.* Atque eo modo intellexisse videntur Judæi verba Christi, *Job. v. 18. & x. 30. & seq.* Atque ipse Christus novam formam Baptismi instituit. *In nomine Patris, Filii, & Spiritûs Sancti, Mat. xxviii. 19.* Jus- sitque ut omnes honorent Filium, prout hono- rant Patrem, *Job. v. 23.* Dixitque *ipsum esse omnia quæ habet Pater, c. xvi. 15.* Uti- que parum modestè (sit verbo venia) de seipso locutus est Christus, aut alios ita loquentes au- divit, si nihil interea præter merum Hominem se esse noverit: Aliorûmque errorem permi- serit incorrectum. Præterea cùm effecit mi- racula Christus, non locutus est ut Apostoli, nomine alterius: sed Imperatoriè & instar Dei. Dixit olim Deus, *Fiat Lux, & facta est:* Dixit Christus, *Volo, Purgator, & purgatus est Le- profus, Mat. viii. 3.* Dixit Paralytico, *Sur- Mat. iv. 39.* *ge, attolle tuum lectum, & abi domum:* abiit- que sanus, *Mat. ix. 6.* Dixit mari, (sæviente tempestate) *Sile, obmutesce.* Et quievit ven- tus & facta est tranquillitas magna. *Non vox hominem sonat, est Deus ipse. Id quod clariùs opinor innotesceret ex ipsis Christi ver-*

bis, modò nobis tacitum non fuisset illud Colloquium, quod, terras jam relicturus, habuit cum Apostolis Christus post suam Resurrectionem: cùm à *Mose* exorsus, fertur exposuisse quæcunque *Prophetæ de eo dixerant*, *Luc.* xxiv. 27. Utcunque hanc expositionem, aliâque omnia à Christo adumbrata aut expressa circa Messiam, ut in mentem revocaret Apostolis, novâ luce, in mandatis habuit Spiritus Sanctus, Christi Advocatus. Nova etiam superaddere, quæcunque visa fuerint necessaria ad explendam & consummandam doctrinam Christianam. Propterea quæ sequuntur in Apostolorum scriptis, Quæ prædicabant Gentibus & Judæis, Quam fidem in conversis aut convertendis postulabant, porrò dispiciendum.

IN Actis Apostolorum habemus historiam nascentis Ecclesiæ, prima ipsius lineamenta, & veluti stamina fidei Christianæ. Hæc declarantes Apostoli, communi & præfato articulo de *Jesu Messia*, adjunxere alterum de ipsius Resurrectione, & remissione peccatorum credentibus & pœnitentibus. Tertium denique de futuro Judicio, per eundem Christum instituendo. Nec plura mihi occurrunt in Actis Apostolorum. Sed facile est percurrere Apostolorum conciones aut orationes ad Judæos

dæos Gentésve habitas, cùm ad fidem Christianam convertendi essent. Prima est S. *Petri*, capite secundo, ubi (præter Prophetias, signa & miracula. *V.* 22.) Resurrectionem & Ascensionem Christi, Sanctique Spiritûs effusionem, ad attestandam veritatem religionis Christianæ adducit, *V.* 32, 33, 36. Hisque perculsus & compunctus populus dixerunt ad Petrum & reliquos, *Quid faciemus* *v.* 37. *viri fratres?* nempe ad Deum nobis reconciliandum, & ad adipiscendam salutem. Quibus respondens dixit Petrus, *Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Messia, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritûs Sancti.* Dein secundò *Cap.* iii. *Petrus* perorabat ad populum, in porticu Solomonis, cùm sanâset claudum ab utero matris suæ: Eumque sanâset his verbis, *In nomine Jesu Nazaræi surge & ambula.* *v.* 6. Hunc hominem notum cùm in Templo perambulantem & salientem conspexisset populus, *Impleti sunt pavore & stupore super eo quod acciderat.* Eâque arreptâ occasione *Petrus* sic affatus est populum: *Viri Israelitæ quid miramini de hac re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate efecerimus ut hic ambulet. Deus ille Abrahami, Isaaci, & Jacobi: Deus Patrum nostrorum*

rum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & abnegastis, &c. Dein pergit (N. 22.) Moses etenim ad Patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis; Futurum est autem ut quisquis non auscultarit Prophetam illum disperdatur è populo. Christum Prophetam promissum ab omni ævo celebrat, nullâ adhuc factâ mentione ipsius Deitatis.

Cap. iv. 7.

Nec hîc substitit commotio: Re enim perlatâ ad sacerdotes & primores populi, sic illi interrogabant Apostolos, Quâ potestate, aut quo nomine vos hoc fecistis? Respondit Petrus, Notum sit vobis omnibus, & toti populo Israëlito, per nomen Jesu Christi Nazaræi, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis: per hoc, inquam, istum astare sanum in vestro conspectu. Nec est in alio quoquam salus, nec enim aliud nomen est sub cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat eos servari. Hæc omnia spectant ad Jesum Mes-

Cap. vii.
37.

ix, 20, 22.

siam; pariter Stephanus protomartyr prædicabat Jesum esse Prophetam illum promissum: Paulusque recens conversus eundem Jesum esse Filium Dei atque ipsum Messiam, in Synagogis Damasci palâm docuit.

HÆC hætenus de Judæis: indè ad Gentiles Cap. xiii. progressi sunt *Paulus & Barnabas*: Paulusque Antiochiæ (in Pisidiâ) tam Gentibus quàm Judæis dispersis Evangelium enunciat: Jesum v. 23. & 33, 37, 38. scilicet Servatorem resurrexisse à mortuis, credentésque in ipsius nomen remissionem peccatorum habituros. Postea, dissentientibus *Paulo & Barnabâ*, *Paulus* sibi in socium allegit *Silam*: Et cùm essent *Philippis* seditionis falsò Cap. xvi. accusati conjiciuntur in carcerem. In intimum carcerem detrusit eos *Commentariensis*, pedésque astrinxit numellâ. Mediâ autem nocte, concussa sunt fundamenta carceris terræ motu, referatis foribus, & laxatis vinculis *Pauli & Silæ*. His expergefactus & perculsus custos ergastuli, procidit ad eorum pedes, clamavitque, *Domini, quid me oportet facere, ut server?* Dixerunt illi, *Crede in Dominum Jesum Christum, & servaberis Tibi & domus tua.* v. 30, 31. Et in hanc fidem sunt baptizati.

POSTHÆC *Thessalonicæ*, *Paulus* in Synagoga Cap. xvii. 3.¹ prædicavit itidem Jesum esse Messiam: Eumque & pati & à mortuis resurgere oportuisse. Athenis pariter à Philosophis dictus est *peregrinorum Deorum annunciator, quoniam* v. 17, 18. *Jesum & Resurrectionem ipsis annunciabat.* Quum verò in medio consistens *Areopago* concionem habuit ad viros Athenienses, hîc quidem,

quidem, ut antea *Lysiris* (c. xiv, xv.) sermones instituit præcipuè contra Idololatriam, ut unum summum Deum colerent, cœli & terræ Dominum, nervosè hortatus. Perorans verò, x. 31. Deum ait *statuisse diem quo justè judicaturus est terrarum orbem, per illum virum quem defunxit: fide ejus rei palàm factâ omnibus, illo ex mortuis suscitato.* Jesum, ut vides, subintelligit.

Cap. xviii.
5.

AB Athenis ad Corinthum profectus est Paulus, ubi etiam in Synagogis Jesum esse Christum, vel Messiam, fervidè asseruit. Obnitentibus autem & blasphemantibus Judæis, eorum ille indignatus obstinationem, excusso pulvere è pedibus & vestimentis (ut antea Antiochiæ, c. xiii. 31.) dixit, *Sanguis vester esto super caput vestrum, mundus ego, ab hóc tempore ad Gentes proficiscar.* Sui in hâc fide propagandâ studii & diligentia, presbyteros Ephesi ad Miletum accersitos, testes appellat x. 7. Apostolus: se nempe annunciâsse *Judæis simul & Gentibus conversionem ad Deum & fidem quæ est in Dominum nostrum Jesum Messiam.* Dein eandem fidem in Christum, & judicium futurum professus coram Felice, missus est ad Regem Agrippam: Quo præsentem & præsentem, cùm suæ vitæ & autoritatis rationes.

Cap. xx.
17, 21.
Cap. xxiv.
24.

rationes exposuisset, subjungit, *Auxilium à Deo nactus perstiti in hunc usque diem, testificans ista tam parvis quàm magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophete ac Moses futura prædixerunt. Nempe Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum lucem annunciaturum huic populo ac gentibus.* Cap. xxvi. 22, 23.

DENIQUE Romæ, ubi postea supremum diem obiit, in solenni conventu Judæorum exposuit Mosem & Prophetas in testimonium Jesu, & per biennium ibidem docuit ea quæ spectant *ad Regnum Dei, & ad Dominum Jesum Messiam*: suoque hæc tandem obsignavit sanguine. Act. xxviii. 23, 30, 31.

HACTENUS capita fidei Christianæ quæ occurrunt in Actis Apostolorum, breviter notavimus. Sunt quidem illa primaria, & quæ pertingunt à principio ad finem œconomiae Christianæ. Vides, præter unum summum Deum, prædicasse Apostolos imprimis *Jesum Nazareum esse Messiam*, Spiritumque Sanctum à Deo missum. Eundem Jesum resurrexisse à mortuis & in cœlum ascendisse, repetitis testimoniis confirmabant: Denique remissionem peccatorum, Resurrectionem nostram, judicium futurum, vitamque æternam annuntiabant, in eodem sacro nomine constituenda, donanda, peragunda. Hæc capita si confe-

ramus cum symbolo Apostolico, sic dicto, omnes ipsius articulos, primævos & indubios, comprehendere mihi videntur. Quod enim ibidem interferitur de Descensu Christi ad inferos, de Ecclesiâ Catholicâ & Communione Sanctorum, sequioris est ævi & explicationis magis dubiæ: reliqua autem hîc comparent. Proindéque ad dicta usque tempora, quibus finiuntur Acta Apostolorum, non constat (quæcunque fuerit antiquitas aut authoritas illius Symboli) ulla dogmata, aut fidei Christianæ capita publicè & apertè Judæis aut Gentibus proposita fuisse, præter illa præmemorata. Dico *apertè proposita* ab Apostolis: Adorabant autem interea Jesum Christum quotidiano cultu, & in ipsius nomine baptizabant & miracula patrabant. Denique *Stephanus* moribundus, Jesum Christum invocans Animam suam in ipsius manus tradidit, *Act. vii. 59* *.

QUOD

---

* Quid Ecclesiæ Matrices & Apostolicæ docuere paucis enumerat Tertullianus *de Prascrip.* c. 36. *Unum Deum, &c.* Dein de *Veland. Virg. c. 1.*, regulam fidei explicitiùs enarrat. *Regula quidem fidei una omnino est. sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum Omnipotentem, mundi Conditorem, & Filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Mariâ, crucifixum sub Pontio Pilato, tertio die resuscitatum à mortuis, receptum in cælis, sedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplina & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei.* Eosdem

QUOD verò parciùs meminerint aut minùs explicitè Deitatis Christi in primis suis ad populum concionibus Apostoli, id, si conjecturæ locus esse possit, consultum factúmque existimarem, nequa species aut suspicio Polytheismi Judæos offenderet. Probabile est vulgus Judæorum haud credidisse Messiam fore Deum: ideóque cùm, se esse Deum, Christum affirmâsse crediderint, lapidibus obruendum censebant tanquam blasphemum, *Job. x. 30, 31, 33.* Præterea idem præjudicium, illámque insuper reticentiam verisimile est occasionem dedisse Ebionitis, Nazarenis, aliisque sectariis primævis Judaizantibus, negandi Deitatem Christi, licèt eum agnoverint pro Messia. Hæc de Judæis: ad Gentiles quod spectat, qui convertendi erant à Polytheismo, haud opportunum fuisset, mysterium de Deo Trino, aut de tribus Personis quarum unaquæque est Deus,

Confer
Joh. v. 18.
& viii. 58,
59.

---

dem fidei articulos ante Tertullianum notârat Irenæus, l. i. c. 2. *Ec-
clesia enim per universum orbem usque ad fines terra seminata, & ab A-
postolis & Discipulis eorum accepit eam fidem, que est in unum Deum Pa-
trem Omnipotentem, &c.* Ut hic non cernimus articulos illos symboli
dubios, ita videmus paucis fuisse contentos & fide simplici primos
Christianos: donec ad occurrendum hæresibus subortis aut suborbitis
adhibitæ fuerint, veluti remedia, explanationes novæ & pleniores. Tan-
dem verò invalescente superstitione & tyrannide Pontificia, novi articuli
fidei, qui non reperiuntur in scriptis sacris aut primorum Patrum, pro-
cusi sunt, multique & poenis diris sanciti. Vide S. Hilar. lib. de Syno-
dis. & D^{nis} Taylor Dissuaf. par. 2. p. 2. in fol. 44r.

iis proponere primo ingressu, ne in novum genus Polytheismi incidisse sibi viderentur. Expectandum erat donec tempus illud adveniret, cum, præparatis firmitisque animis, omnia dicenda essent omnibus, palam & exterté. Id quod postea factum legimus in Epistolis Apostolicis & in Evangelio S. *Johannis* †. Sed hæc obiter, pergamus in proposito.

TERMINANTUR illa Acta Apostolorum in adventu Pauli ad urbem Romanam. Eoque eum advenisse creditur paulò ante annum sexagesimum à nato Christo. Nondum promulgatum erat Evangelium S. *Johannis*, aut cætera ipsius scripta, nec ex Paulinis Epistolæ plurimæ. Manet itaque, ut siqua sint præterea dogmata in scriptis illis, aut aliis quibuscunque Apostolicis exposita, diligenter inquiramus. S. *Johannes* eo animo, magnâ ex parte, scripsisse videtur suum Evangelium ut Deitatem Christi testaretur. Ab ipso exordio

Joh. i. 1,
2, 3.

---

† Chrysoft. in Psal. cix. Εἰ δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει, κύριος ὁ θεὸς σὺ κύριος εἰς ἐσθ, ἢ ὑμετέρας ἀδελφείας γίνονται αἰτία τούτων καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ τῶν δογματῶν τούτο γίνονται, ὅπως γε καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῶν τελειοτέρων ἐπὶ τὰ ἰσάττωια τῶν λόγων ἔργον ὁ Θεὸς, τῇ ἀδελφείᾳ τῇ ἡμετέρῃ Κυριακαλαίων; Si autem Moses dixit, Dominus Deus tuus Dominus unus est, imbecillitas vestra fuit in causâ. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus à perfectioribus ad minus perfecta deduxit Deus orationem, se demittens ad nostram imbecillitatem? Vid. etiam Eusebium de Eccles. Theol. l. 2. c. 20. p. 134.

præex-

præexistentiam τῆ Δόγῃ, cùmque esse Deum, & ab eo creata esse omnia declarat. De personâ Christi loqui Evangelistam manifestum est, cùm eundem Δόγον fuisse incarnatum, nobisque conspicuum infrâ memoret. Qui verò hæc detorquent ad Epocham Evangelii & creationem metaphoricam & moralem, subterfugium quærunt quod nullarum est virium aut verisimilitudinis apud viros liberalis ingenii. (Quum nullius sit aculei, nullius saporis, & quasi identica propositio, *Christum ex-titisse in principio religionis Christianæ.*) Præcipuè cùm his cohæreant & concinant quæ dicta sunt de Christo ab eodem Apostolo in suis Epistolis, 1 *Joh.* i. 1, 2, 3. & v. 7. & 20. Et cùm eundem ut Deum, ut *α* & *ω*, (confer *Isa.* xli. 4. & xlv. 6. & xlviii. 12.) invocandum & adorandum in suâ Apocalypsi sæpius exhibeat, *cap.* i. 8. cum *cap.* xxi. 3, 6, 7. *cap.* iv. & v. &c. Quod ab aliis Scripturæ locis confirmatur.

v. 14.
Apoc. xix.
13.

IN Paulinis Epistolis non pauca occurrunt, nec unius ordinis argumenta & indices, quibus Christi Deitas nobis innotescere possit. Dictum est à S. *Johanne* omnia esse facta aut creata ἀπὸ τῆ Δόγῃ, Eundemque postea incarnatum. Creationem rerum omnium, non minùs quàm *Johannes*, Christo attribuit Paulus

lus in suis Epistolis : ait autem ad Hebræos (*cap. iii. 4.*) *Qui fecit omnia est Deus*: unde sequitur necessariò eundem Christum à *S. Paulo* habitum pro Deo. Dixi hanc Creationem univèrsalem adscriptam esse Christo, & solennibus verbis consecratam ab eodem Apostolo, *Heb. i. 3, 10.* & plenissimè ad Colossenses Epistolâ, *cap. i. 16, 17.* his dictis, *Per Eum, de Christo loquitur, condita sunt omnia quæ in cælis sunt, & quæ in terris: visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominia, sive imperia, sive potestates: Omnia, inquam, per eum & propter eum condita sunt. Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt.* Hic mundum cœlestem & terrestrem, corporeum & intellectualem à Christo conditum asserit Apostolus: nec pleniori enumeratione res efferi poterat. Nullus hinc locus creationi metaphoricæ aut renovationi per Evangelium, cum rerum ordines homine superiores, Angelosque omnes qualescunque, qui suâ usque perstitissent innocentiam & obedientiam, comprehendat hæc rerum series. Præterea, Dei veri summique character singularis habetur in sacris literis, tam Prophetarum quam Apostolorum, quòd cœlum terramque condiderit, atque omnia quæ in iis sunt: eaque ratione à Diis fictitiis aut minoribus distinguitur. Nec hinc

Isa. xlii. 5.
& xlii. 24.
Jer. x. 11,
12.
Act. vii.
50.
& xvii.
24.

hîc aliter exponi potest idem character nisi tortè & violenter; Quin & probabile est, multiplices rerum classes hîc percenseri, ut objectiunculis aut cavillationibus eorum hæreticorum occurreretur, qui alios mundi opifices sibi fingeant. Denique, Huic sermoni S. Pauli astipulatur *Johannes*, (ut se solent in hîc argumento alternatim confirmare) cùmque corroborat, cùm explicitè titulum *πρωτοκράτορος* attribuit Christo, *Apoc.* i. 8. Illic enim, ex æquâ verborum interpretatione, vox *πρωτοκράτωρ* ad Christum referenda est. Quoniam prima pars versiculi spectat ad Christum, ut ex aliis locis ejusdem libri manifestò constat, (infra *V.* 11. & 18. *cap.* ii. 8. & xxii. 13.) proximè etiam præcedentia spectabant ad Christum. Denique ipsa vox *Κύριος* plerumque designat Christum in novo fœdere. * Et sub eodem titulo ei adscribitur potestas, & mortuos resuscitandi, & subjiciendi ei omnia, *Phil.* iii. 20. & *1 Cor.* viii. 6. εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός,

---

* Eâ voce κύριος utuntur Septuaginta (quorum dictiones plerumque sequitur stylus novi fœderis) loco vocis Hebraicæ *Jehova*; & quidem vox illa Jehovæ datur Messæ semel atque iterum apud Prophetas, & de eodem exponitur ab Evangelistis, *Isa.* viii. 14. *Jer.* xxiii. 6. *Zach.* x. 14. confer *Isa.* xl. 3. cum *Mat.* iii. 3. & *Malac.* i. 3. cum *Mat.* xi. 10. & *Luc.* i. 76. Præterea, qui invocandum & adorandum negant esse Christum, quàm plurimis, præter jam dicta, locis & exemplis sacræ Scripturæ refutantur, *Acl.* vii. 50. & *ix.* 14, 21. *Rom.* x. 12, 13. *1 Cor.* i. 2. *Phil.* ii. 9, 10, 11. *Heb.* i. 6.

δι' ε τὰ πάντα, *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.*

SED præter potestatem Christi, quâ ipsius Divinitas elucescit, de personâ Christi ea prædicat idem Apostolus *Paulus*, quæ substantiis creatis non competunt. Dicitur enim Christus ἀπλώγασμα τῆς δόξης, ἢ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τῆ Θεῆ, *Irradiatio Gloriæ, & character vel forma expressa substantiæ divinæ.* Neque natura humana, neque Angelica, quomocunque exaltata, mihi ferre posse videtur hos titulos, verè divinos: nec acquisitos illos, aut extrinsecus collatos, sed nativos & emanatione necessariâ congenitos, ut Lux à Sole. Dicitur etiam extitisse Christus in formâ Dei ante suam incarnationem aut exinanitionem, *Phil. ii. 6.* Ubi nonnullæ licet occurrant dictiones & phrasæ interpretationis minùs certæ, id tamen indubiò significant, Christum extitisse, idque in formâ divinâ, ante suum descensum in corpus mortale. Denique, idem Apostolus in secundo capite ad Colossenses, *W. 9.* ait in Christo habitasse omnem plenitudinem Deitatis *CORPORALITER.* Non tantùm in umbris, figuris, aut representationibus: Nec assumptiviè & transitoriè, sed *vitaliter*, ut Anima habitat in corpore.

Nec parvi denique faciendum est, quod à temporibus usque Apostolicis, quantum constat, hæc doctrina de Christi Deitate obtinuerit in Ecclesiâ Christianâ: habitaque fuerit semper pro errore aut hæresi sententia contraria. Non utique infallibilitatem Ecclesiæ attribuo, nec Conciliis generalibus, sed in disquirendis articulis fidei Christianæ iuvat testes temporum consulere, quid receptum primitus jugiterque, quid inauditum aut improbatum. Quod enim sub initiis religionis Christianæ obtinuit, ejusdemque Patres & Antistites docuere, tam in Conciliis collectim, quam seorsim in suis scriptis, (non adversante sacro canone) id apud æquos iudices suum pondus in controversiis dirimendis semper habiturum est.

SED ut ad fontes redeamus. Hæc cum ita sint, secundum id luminis quo nos dignatus est Deus in œconomiâ Evangelii, *Jesum Nazarenum esse Messiam, eundemque Deum*, credere & profiteri tenemur. Sin erramus in hæc fide, adeò non est error voluntarius, ut sit inevitabilis. Sequimur enim, quoad possumus, duces nobis à Deo datos, *S. Johannem & Apostolum Paulum*. Deus nos jussit de cœlo, ut Christum audiremus: Christus itidem, ut Apostolos, *Mat. x. 40. & xxviii. 20.*

T

Johannes

Joh. xx.
21.

Johannes erat dilectus Christi discipulus, *Paulus* à Christo, jam in cœlum evecto vocationem suam, Apostolatam & auctoritatem divinam accepit, eadêmque repetitis miraculis confirmavit. His nos Authoribus sacris assentimur & adhærescimus, eorum mentem secundùm vim nativam verborum usúmque receptum interpretati. Neque alio stylo scripta, aut alio modo intelligenda esse hæc oracula sacra, nos monuit Christus aut auctores præfati. Denique, quod ad Lumen naturæ pertinet notandum, in iis quæ solâ revelatione nobis innotescunt, qualia sunt illa de quibus hîc differitur, doctoris auctoritatem sequamur oportet: Nec Rationem nostram in materiâ infinitâ, qualis est Natura Divina, judicem esse idoneum, & per omnia competentem, æquum est æstimemus. Præcipuè cùm de arcanis illius naturæ, *modis distinctionis & unitatis*, quæstiones instituuntur: quas reverà nec comprehendere, nec definire possumus viribus nostris. In his igitur tractandis & examinandis, summâ nos uti decet modestiâ & moderatione: tam propter imbecillitatem nostram, quàm materiæ contemplandæ supereminentiam.

HÆC paucis differuimus de Christi Deitate secundùm literas sacras. Ipsius etiam incarnationem,

nationem, ejsdem Λόγῃ, Filii Dei unigeniti, declarant & enunciant apertissimè eadem Litera. Id verbis explicitis dicitur à S. *Johanne* principio sui Evangelii, *cap. i. 14.* Idémque ab eodem cæterisque Apostolis iterum iterúmque repetitur, 1 *Job. iv. 2, 3.* & 2 *Epist. W. 7.* 1 *Tim. iii. 16.* *Heb. ii. 9,* &c. dein *Rom. viii. 3.* & *ix. 5.* *Gal. iv. 4.* *Col. i. 21, 22.* aliisque in locis quamplurimis, infirmitates & affectus naturæ nostræ suscepisse Christum, dictis factisque patet. Nec quicquam obstare videtur, si rationem ipsam consulas, quò minùs uniri possit natura divina animæ humanæ, eaque mediante, carni nostræ. Nihil, inquam, obstat ex parte rationis, quandoquidem eidem carni uniri posse substantiam immaterialem in nobismetipsis compertissimum habeamus. Qui verò hanc unionem sacram eousque protendant, ut realem per omnia *Communicationem idiomatum*, ita enim loqui solent, inter naturam divinam & humanam assumptam indè eliciant, non tantùm doctrinam incarnationis in se simplicem, multifariis subtilitatibus & inutilibus onerant & involvunt, sed etiàm de Deo & naturâ divinâ dictu gravia & periculosa efferunt. Neque quid sit unio substantiæ corporeæ & incorporeæ, aut in quo consistat, satis intelligunt aut satis explicant. Siquæ

verò sint in sacris scriptis dictiones circa hoc argumentum fortiores aut duriusculæ, non torquendæ sunt, sed emolliendæ sanâ interpretatione. Nota est interpretandi regula, quæ dicta sunt ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda sunt θεοπρεπῶς: & quæ prolata sunt τροπικῶς exponenda sunt λογικῶς: ne committamus temerarii ut inter se pugnent rerum naturæ, aut alia aliis repugnent divini verbi oracula. Denique, multæ sunt in hōc capite Incarnationis Doctorem Scholasticorum argutiæ & digladiationes, quas libens prætereo, quum minimè sint ad fidem Christianam necessariæ.

ΗÆC de Christi Deitate & τῆ Λόγῃ Incarnatione secundum oracula nostra. In iisdem cum Christo conjungitur Spiritus Sanctus, nobisque per modum Personæ singularis & divinæ repræsentatur, *Mat.* iii. 16, 17. & xxviii. 19. & *Job.* xiv. 16. & xv. 26. *1 Cor.* xii. 4, 5, 6. *2 Cor.* xiii. 14. *1 Pet.* i. 2. *1 Job.* v. 7. Præterea ei personæ sic designatæ & distinctæ, attribuuntur perfectiones Deo propriæ. Spiritus Sanctus per suam omnipræsentiam habitat in omnibus fidelibus ubicunque sparsis, *1 Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Rom.* viii. 26. *1 Pet.* iv. 14. Eodémque Spiritu regeneramur, sanctificamur, illuminamur, *Job.* iii. 5. *Tit.* iii. 5, 6. *Job.* xvi. 13. Scrutatur ille & intelligit omnia,
tam

tam corda hominum quàm profunda Dei, *Act.* v. 3, 4. *1 Cor.* ii. 10, 11. Denique Prophetas olim, perinde ac Apostolos, idem numen afflavit & inspiravit, *2 Pet.* i. 21. *Heb.* 1. Celebratur denique cum Patre & Filio tam in formulâ Baptismi à Christo præscriptâ, quàm in benedictionibus & doxologiis Apostolicis. Quum itaque nobis exhibeatur Spiritus Sanctus in sacris literis sub habitu & caractere, non qualitatis aut virtutis, sed *Personæ* & rei subsistentis: Eique, distinctè à Patre & Filio; actiones personales attribuantur: Denique, istiusmodi sint illæ actiones, virtutes, & effecta, ut vim omnem creatam superent & superemineant: His inducti argumentis, *Spiritum Sanctum* sub hâc ideâ nobis exhibitum, unâ cum Patre & Filio, colendum & glorificandum censemus.

TANDEM ut hoc caput de primariis doctrinæ Christianæ dogmatis expediamus, notare licet, Apostolos, quibus commissæ erant claves regni cœlorum atque novæ hujusce Revelationis expositio, quædam documenta citiùs, quædam ferius aperuisse: idque magis minùsque plenè & apertè pro ratione temporum, rerum & personarum. Quemadmodum Christus dixit Apostolis, *Adhuc multa habeo vobis dicenda, quæ nunc ferre non potestis.* Pariter Joh. xvi. 12.
Judæis

Judæis & Gentibus dicere potuissent Apostoli, non omnia simul & semel vobis enarramus: sed prout estis Infantes aut adulti, lacte aut cibo solido nutriendi, ita plus aut minus pro usu captuque cujusque suppeditamus, tam in institutis quàm doctrinâ. Sensim abolita est Lex Judaica, ut & superstio Gentilis, & sensim obtinuit Lex Christiana; non confecta & conflata est unico ictu, aut superstate primo Legislatore, ut Lex *Mosis*: sed ab initio simplicior & paucioribus contenta, instar nascentis floris sese paulatim evolvit. Quod statuerunt Apostoli in conventu Hierosolymitano de praxi Christianorum illius temporis, de eorundem fide aliquatenus locum habuit: *Visum est, inquit, Spiritui Sancto & nobis, nullum aliud vobis imponere onus præter hæc necessaria.* Id, inquam, in nonnullis doctrinæ mysteriis locum habuit, utpote quæ dicenda essent opportuniùs progrediente tempore, quum radices egissent altiùs prima semina, primaria capita Religionis divinæ. Tempora & mores hominum in consiliis semper oportet eos habere, qui magnas moliuntur mutationes in salutem generis humani. Tandem verò cùm obfignatum fuit ab Apostolis Evangelium, & Scripturæ Sacræ Canon, nihil ultrà addendum, nihil imminuendum in fide Christianâ.

Iſa. xxviii.

9.

1 Cor. iii.

2.

Heb. v. 12.

C A P. VIII.

De Dogmatis secundariis in Doctrina Christiana, a variis varie expositis.

HACTENUS Fidei Christianæ dogmata, prima & originalia, paucis ante oculos posuimus. At si doctrinæ Christianæ ea sit simplicitas quæ nobis hîc exhibetur, quorsum, inquires, tot libri, tot volumina ad eandem doctrinam explicandam accumulantur? Præterea, Tot lites, & discordiæ, & sectæ multifariæ, quæ orbem Christianum dilacerant, & in partes oppositas, sibi invicem inimicissimas distrahunt: Unde hæc oriuntur dissidia circa doctrinam simplicem, & imprimis pacificam? Quæsit olim Apostolus à Christianis, *unde bella & lites inter vos?* Jam. iv. 1. Et respondet sibiipsi aliâ quæstione quæ tantundem valet ac affirmatio, *nonne à cupiditatibus vestris?* Ecce originem mali: radicem unde pullulant tot amarulenti fœtus. Diversa quidem sunt hominum ingenia & conceptus, & exinde oriuntur nonnullæ dissensiones: sed leviora hæc sunt & innocua, nisi ardor accedat.

dat. Ab affectibus pravis, lucri, honorum, & potentiae cupidine proveniunt & aluntur odia intestina & implacabiles iracundiae. Obfurdescunt aures ad lenem rationis vocem, cum hinc luto obthurantur, & rerum mundanarum obtunduntur strepitu. Praeterea, fidem Christianam, in se simplicem & paucis contentam, dogmatis secundariis nimium onerant Theologi, ut dicuntur, *Polemici* aut bellicosi: & ex his maximè, dum quisque suas mordicus tenet & tuetur opiniones, quin & in censum articulorum fidei inscribere satagit, turba controversiarum enascitur.

DOGMA TA secundaria appello quae in nullo antiquo symbolo aut summâ fidei reperiuntur: quae tamen eousque tenemur amplecti quousque probari possunt à sacris literis aut rectâ ratione. Et in his quidem secundariis non tam de rebus ipsis, quàm earum modis & explicatiunculis disceptari solet. Hujusmodi sunt multa quae spectant ad peccatum originale, ad justificationem, satisfactionem, aliaque infra memoranda: in quibus, ut nonnulla sunt indubia, ita alia (salvâ fide & amicitia) in utramque partem agitari possunt.

UT à capite ordiamur, atque eo, quo licet, ordine tractemus caetera, de Peccato Originali primò dicendum. Certum videtur,
Animas

Animas humanas esse degeneres, idque ab origine mundi nostri: & eadem ratione iræ divinæ obnoxias. Sed qui præter labem nobis inhaerentem, sive in Animâ, sive in corpore, singulare illud peccatum primi Hominis suis posteris nondum natis ascribunt, tenentur illi exponere & rationes peccati, & rationes justitiæ divinæ modo aliquo intelligibili, qui doctrinam illam admirabilem sustineat. Peccatum enim quantum nobis concipere licet, est actio peccantis: nec alterius cujuslibet nihil contribuentis ad illam actionem, multò minùs nondum nati. Omnis actio, sive bona sive mala, probat existentiam Agentis: non existentis enim nullæ sunt actiones aut affectiones. Et quemadmodum rectè dicitur, *Cogito, dubito, ergo sum*: ita non minùs rectè dicitur, *Pecco, Deum offendo, ergo sum*. Est eadem utrobique consequentia, nec minùs clara & invieta. Præterea si peccata distribuamus, omne peccatum positum est vel in cogitatione aliquâ, vel in dictis vel in factis: Qui verò nondum est, non cogitat bene aut malè: nec loquitur quovis modo, nec quicquam agit. Est igitur peccati, ut ita dicam, incapax & insusceptibilis. Denique, nulla est transgressio sinè Lege: nec ulla Legis incognitæ obligatio: Infantes autem, vel nondum nati

Rom. iv.
15.
& x. 14.
1 Joh. iii.
4.

V

nullam

nullam habent Legis, five naturalis five positivæ, cognitionem, (idque per ignorantiam invincibilem) ergo in neutram peccare possunt. Eodem modo omne peccatum est voluntarium, sed peccatum Adami nec voluerunt committere, nec commissum approbaverunt ipsius posterii.

HÆC mihi videntur clara & perspicua, & in suo genere demonstrativa. At inquires forsitan; sint ista quidem vera & ineluctabilia, modò intelligantur de peccato propriè & strictè sic dicto: sed est insuper aliud genus peccati, quod per solam imputationem oritur, dicique potest peccatum *imputativum*. In hõc autem peccati genere potest quis esse aut haberi Reus, pœnâsque luere culpæ ab altero commissæ. Fieri hoc posse, ut insons dicatur reus per iniquum Judicem, atque pœnas luat à potenti Domino, non nego. Fieri quidem id potest per absolutam dominationem, quam solemus appellare Tyrannidem. Sed id fiat licet, nihil mutat in rationibus justi & injusti, nec proinde fieri potest omnino ab æquo judice Dominóque, qualis est Deus optimus maximus. A Deo, inquam, fieri non potest, ob suam perfectionem & sanctitatem. Quandoquidem hoc tollit & obliterat ideam æquitatis divinæ, tollit discrimen justi & injusti, ipsámque formam

mam & essentiam peccati. Ratio justitiæ punitivæ necessariò exigit, ut is, qui pœnas luit, reus sit criminis illati: Reus, inquam, ut causa principalis aut accessoria, ut loqui solent: ut ope suâ qualicunque, consilio aut consensu, aliquid attulerit ad actionem illam criminofam: aut illius saltem, factæ aut faciendæ, conscius fuerit. Qui verò nondum natus erat, nihil egit, nihil contulit quocunque ex his modis, neque primariò neque secundariò, neque proximè neque remotè, ad peccatum Adami sive alterius cujuscunque: Ac proinde secundùm leges æqui justique puniri non debet ob Adami crimen, cujus erat penitens infons & inscius. Si exemplo rem velis exhibitam, Dico Petrum, qui natus est annis quater millibus post lapsum Adami, non fuisse reum ipsius culpæ. Quod sic probo; Qui nec voluntate, nec intellectu, nec affectibus aut quovis animi motu, aut quâvis humanæ mentis facultate, contulit quicquam ad crimen Adami, non erat reus istius criminis: Petrus autem nec voluntate, nec affectu, nec quovis ex dictis modis, contulit, contribuit, aut assensit isti crimini: ergo istius criminis non erat reus. Enumera quot velis obligationum genera, aut reatûs causas, Petrus immunis erat omnium: non erat reus promittendi, sti-

pulandi, satisfidandi aut accipiendi, conspirandi, aut etiam consciendi & celandi. Quo jure, quæso, transferes culpam, aut imputabis illam Petro? nisi eodem aut æquali jure quo in Angelum Gabrielem aut personam penitus innocuam, eandem transferre liceret.

SED respondebis forsan: Adamus erat communis parens generis humani, atque eo nomine ipsius posteris eodem cum ipso crimine involvuntur. Aspera quidem & dura sententia: quæ justitiæ rationes omnes suprascriptas lædit aut supergreditur. Sed videamus fundamentum hujusce causæ prætextæ. Si nos involvit secum in suo crimine Adamus, vel id fecit ratione solius paternitatis, vel ratione pacti aut stipulationis nobis cum illo communis. Hoc pactum ab Adamo initum non legimus, neque memores sumus aut conscii cujusvis pacti à nobis initi. Denique in pacto legitimo oportet ut consentiant partes quæ vi pacti obstringuntur, sed consentire non poterant nondum nati. Ad paternitatem quod spectat, Noachus pariter noster erat parens communis, nec tamen ipsius ebrietas, aut aliud quodcunque crimen posteris suis imputatur. Neque pars melior nostrum, Anima, quæ sola peccat, & sola pœnam sentit, fit ex traduce: Non ab Adamo, sed à Deo, Patre Spirituum,

Spirituum, derivatur. Denique ex hâc lege, quam ponis, stirpis & sanguinis, involutus esset quisque peccatis sui patris, aut avi, aut proavi: & quò proximior parens, eò fortiùs obstricti effemus & obnoxii delictis ipsius luedis. Sed ut quisque suum portet onus, atque sui operis mercedem referat, est lex æqui, Deique judicis æquissimi, (*Exod. xxxii. 32, 33. Deut. xxiv. 16. Ezek. xviii. 20. Gal. vi. 5. 1 Cor. iii. 8.*) in hõc judicio stamus cadimùsve.

SUPEREST ultima quæ mihi occurrit excusatio. Aiunt à jure humano hoc neutiquam alienum esse, ut plectatur filius ob delicta parentis: quod in crimine læsæ majestatis usu venit apud multas gentes. Non diffiteor, sed non est utrobique par ratio, sive Legislatores spectes, sive pœnas. Cogimur quandoque in rebus humanis leges ferre non quidem optimas absolutè, & omni modo irreprehensibiles, sed pro loco & tempore & rerum statu commodissimas: Quæ profint universis, licèt nonnunquam in singulis, hîc & illîc, sint iniquæ. Nec pro rerum nostrarum conditione hoc malum penitùs evitari potest. Bonum publicum privato præferendum est, & è malis minimum nobis eligendum, sed Legislatori summo nulla incubuit istiusmodi necessitas.

cessitas. Si res stetit integra, nullis opus fuisset pœnis: Sin Deus prolapsuros viderit primos homines, eò magis oportuerit prospicere posteris, nequid detrimenti caperet à suis majoribus proles innocua. Dein quod spectat ad pœnam, non est hîc privata & singularis, ut in dictis legibus humanis, sed est malum publicum & universale, non incidit in hanc aut illam familiam, aut tribum aut gentem, sed totum genus humanum involvit: nulla pars superest libera & impunita, cui proficiat aut terrori esse possit hoc exemplum, hæc severitas nunquam reditura. Præterea, in gravitate & magnitudine pœnarum nulla est proportio. Quantillum est quod patimur ab his legibus humanis? Prædii, patrimonii, bonorum jacturam. Non vitâ privatur filius ob crimen patris quodcunque sit: Sed quæ imputationem illam paterni criminis in peccato originali sequitur pœna, attingit læditque vitam hodiernam simul & futuram, mortémque minatur temporalem & æternam. Nihil his majus, nihil gravius in pœnarum genere. Et in hâc proinde comparatione nulla est argumenti aut rationum paritas.

SED quid quereris, inquiunt Pontificii? Justitia originalis non erat Adamo naturalis, sed donum supernaturale. Ideoque nulla fit injuria

injuria posteris Adami, si non descenderit ad ipsos donum gratuitum, cum malè meruisset Pater. Sed negamus primò Justitiam illam fuisse supernaturalem: Integritas naturæ & rectitudo videntur esse debitæ, ex æquo & justo, omni creaturæ in suâ origine, cum primum exit è manibus Dei, pura & immaculata; nempe ut idonea sit & apta nata ad finem suum assequendum. Finis autem in naturâ rationali & immortalis est beatitudo æterna. Proinde nisi primitus instructa sit istiusmodi dotibus quælibet Anima, atque in eo rerum statu collocata, ut major sit spes perveniendi ad felicitatem quàm pereundi periculum, nulla, quantum video, elucet bonitas aut sapientia conditoris in hujusmodi creaturâ construendâ. Præterea, si æquum esse censes, nos privari his donis ob alterius peccatum, saltem haud æquum esse videtur æternum damnari quenquam ob alterius peccatum: aut eò nos redigi, ut neque velle bonum neque exequi possimus præ virium inopiâ: Denique innumeris malis & incommodis opprimi, externis & internis, corporis, animi, fortunæ. Hinc enim, ut aiunt, mentis tenebræ & mali affectus, corporis morbi & ægri tudines: naturæ externæ inimica facies, cœli inclementia, terræ sterilitas & rerum ad vitam necessariorum

rum laboriosa acq̄isitio: adeò ut difficile sit *vivere* in hodierno statu, *beatè vivere* impossibile.

VIDES nos, ob peccatum Adæ, non tantùm spoliari donis extraordinariis, sed etiam naturæ nostræ debitis, dotibúsque ordinariis, secundùm æquam rerum constitutionem. In statum præternaturalem aut contranaturalem protrudimur, multifariis diris̄que malis onerati ob alienam culpam. Fac jam recognoscere Adamum, ubicun̄que sit, in quem rerum statum totam naturam & genus humanum adduxerit: Quot in eum fundantur querelæ miserorum mortalium. Clamant universi homines; Tu nobis author es omne genus malorum, cùm nihil mali feceramus. Clamat Natura, se vanitati subjectam esse invitam & reluctantem. Denique, ab inferis clamant Infantes; Crudelis Pater es nobis: nos luimus pœnas, non nostræ sed tuæ culpæ. Nati sumus & in lucem protrusi nobis insciis, denati invitis. Nihil boni aut mali fecimus, & tamen hîc languemus in tenebris procul à Deo, aut æstuamus in flammis: idque ob hanc unam culpam, quòd nati fuimus, quòd Tui

Mar.x.16.

simus Filii. Durus es Pater Infantum. Christus nos amplexus est suis ulnis, dixitque nos Angelis in cœlis esse curæ, (*Mat. viii. 10.*) &

ex

ex nostrum similibus constitutum esse Regnum cœlorum, (*Mat. xviii. 3. & xix. 14.*) Tu verò è contrà abigis Angelos nostros, (ut te abegerunt olim è Paradiso) & inter Dæmonas nos protrudis: non Regnum cœlorum, sed infernorum constituturos. Dicimur quidem Innocentes & vulgò & à Prophetis; sed non ita tractamur, *Jer. ii. 34. & xix. 4, 5.* Quid sit malum aut peccatum, non novimus: Quid sit pœna, parvuli miseri nimis novimus. Nec locus est pœnitentiæ, aut unquam fuit, nobis infantibus: quâ tamen aliorum remittuntur peccata.

Vid. Mat. xviii. 6. de Saxo Molari, &c.

TANTI maleficii sibi conscius Adamus, tantæ noxæ, labis & maledictionis in totam suam stirpem, totam gentem humanam inductæ: Tot indidem opprobriis & querimoniis onustus, non video quâ possit animi tranquillitate frui, aut verâ beatitudine, ubicunque sit. Sed querelarum fatis.

NON suppetunt, quod sciam, adversæ causæ patronis plura defensionis capita. Redeamus jam ad thesin ab initio propositam, quam ego semper axiomatis instar habeo. *Neminem fieri peccatorem nisi suâ culpâ.* Habitus est quidem peccator Christus, qui *peccatum non novit*, sed ita habitus est tantum circumscriptus, repræsentatione quâdam: non erat
X reipsâ

reipsâ peccator Christus. Ita nec fieri possumus peccatores reipsâ per aut propter alterius culpam. Hoc clarâ luce perspiciamus, modò quicquam à naturâ constitutum sit de finibus justî & injusti, ac in tabulis mentis nostræ rectè descriptum; clarè, inquam, percipio, alterius peccatum, antequam extiterim ipse, commissum, nullâ imputatione justè ferri posse in caput meum. Actio quævis non minùs individua est quàm persona, nec magis communicabilis: Et quemadmodum Petrus non est Adamus, ita actio Adami non est actio Petri aut vicissim. Imputatio autem alicujus actionis alieno auctori, nihil ponit reale in subiecto innoxio. Hæc imputatio qualiscunque, ut id denique addam, est actio Dei, non actio hominis: & si solâ hâc imputatione peccator fierem, factus essem peccator actione Dei, eâque solâ: quod absit at dicamus. HIS omnibus expensis æquo liberóque animo, fatius mihi videtur in explicando Peccato Originali non inhærere tenaciter parti illi imputativæ: ne deprehensâ istius partis infirmitate, tota doctrina labefactetur.

PROGREDIMUR ad doctrinam *Satisfactionis & Justificationis*. Animas humanas degenerâsse supponimus, atque opus esse Mediatore, Intercessore, Redemptore. Placuit autem

tem

tem Deo, rerum omnium Reſtori, Filium ſuum unigenitum ad Terras demittere, ut, aſſumptâ carne, Ipſe ſeſe offerret ſacrificium propitiatorium pro peccatis humani generis. Placuit inquam Deo, Mundi Domino, qui ^{Heb. ix. & x.} antea ſacrificia propitiatoria, per ſanguinem Vitulorum & Hircorum, ad expianda peccata inſtituiſſet, in conſummatione ſæculorum per ſanguinem & ſacrificium ſui Filii, omnes typos explere, & peccata remittere credentibus & obedientibus per & propter hanc victimam inæſtimabilis pretii, ſemel oblatam pro peccatis mundi. Hoc iterum iterumque repetitum legimus ab Apoſtolis, *Rom.* iii. 25. & v. 8, 9. *Ephes.* i. 7. *Col.* i. 14. & ii. 13, 14. *1 Pet.* i. 3. & i. 18. *1 Job.* ii. 2. & iv. 10. *Rev.* i. 5.) Qui Deum hõc modo placatum docuerunt, vitamque æternam nobis largiturum, modò partes noſtras expleverimus.

DIXI hanc œconomiam placuiſſe Deo, mundi Reſtori. Potuiſſet utique per pœnitentiam, reformationem & obedientiam peccata remittere: aut aliam inſtituiſſe methodum de peccatis remittendis. Quis enim bonitati aut ſapientiæ divinæ limites præſcribere auſus fuerit? Quiſque poteſt Debitorem ſuum aut gratis abſolvere, aut ſub æquis conditionibus.

Mat. xx.
28, &c.
xxvi. 26,
28.
Luc. xxii.
19, 20.

Neque ad nos reos spectat hæc sollicitiùs & scrupulosiùs anquirere. Sufficit nobis Voluntas Dei revelata, cui inniti & acquiescere, cum omni animi solatio, tutissimum & gratissimum est. Gratias agamus Deo, qui, vice nostrâ, victimam sibi gratam substituit, nobisque pepercit. Gratias agamus Christo, quas possumus maximas, qui amore nostrum seipsum obtulit (morte acerbâ & ignominiosâ) non tantum in exemplum, sed in sacrificium propitiatorium & expiatorium pro peccatis humani generis. Deus rerum hominumque statum optimè perspectum habet, omnésque sæculorum ordines à principio ad finem mundi prospiciens, vidit, quæ & qualis esset methodus accommodissima & efficacissima gentem humanam ad salutem perducendi: Eique placuit, consilio nobis imperscrutabili, hanc œconomiam in remittendis peccatis constituere. Permite Deo suum mundum regendum, nec in minutiis ad formulas humanas exigendissimus temerarii aut pervicaces. In his, quod fati est, ducem sequimur scripturam sacram, nec lumini naturæ contradicimus. Interea, si cui minùs placeat vox illa *satisfactio*, modò de re conventum fuerit, Pacis gratiâ mittamus, si libet, verba litigiosa, verba fori, quæ in Canone nostro non reperiuntur: ut omnes

nes λογομαχίας, quoad fieri potest, abscindamus. Me judice, quò molliùs hæc tractantur, non secundùm apices juris, sed accommodatè ad mores ritùsque Gentium & Judæorum, eò magis respondent, tam affectibus humanis, quàm proposito stylóque sacrarum literarum. Omnes inutiles controversiæ nocent religioni Christianæ, quæ suâ naturâ est pacifica.

AD doctrinam *Justificationis* quod spectat, multos de hâc re sermões & dissertationes habuit cum Judæis Paulus Apostolus, in quibus id agit maximè ut Legem vel Dispensationem Mosaicam imperfectam esse & Elementarem præ alterâ Evangelii, primâmq; è secundâ compleri & consummari doceat: ac proinde evanescere in adventu Messîæ, ut solent minores stellæ exorto Sole. Dein ritibus Mosaicis & observationibus externis neminem justum fieri ostendit, aut ita haberi apud Deum, sed ob fidem vivam, cor rectum, vitâmq; puram. Ita Patriarchæ ante Legem Mosaicam habiti sunt justi, Deoque accepti: & extra eandem Legem, in quâvis gente populi, *qui timent Deum & operantur justitiam*, Act. x. 35. Deo sunt grati. Hæc est via Regia ad cælum, universalis & perpetua. In hâc fundantur
omnes

omnes œconomix particulares, & in eandem desinunt.

ET quemadmodum materia, de quâ tractatur ab Apostolo, magis spectat ad Judæos quàm Christianos: ita modus tractandi est planè Judaicus, tam phrasçologiâ & formulis loquendi, quàm argumentis & ratiociniis ad eorum ingenium adaptatis. Non itaque mirabimur esse *δυσωρήτὰ* nonnulla in Epistolis Paulinis, quæ nobis obscura videntur, abrupta, aut incontexta: quum argumenta ad hominem, ut tela, non feriant in omnes partes, sed quâ diriguntur. Nos forsàn quandoque latent consuetudines, mores aut opiniones, unde pendeant aut petantur argumenta, indoles populi aut traditiones receptæ: neque ideo vis rationum aut allusionum ita vivida nobis appareat, ac visâ est istius gentis & genii Lectoribus. Sed doctrinæ Apostolicæ de justificatione hæc mihi videtur summa. Docet, Nihil habere Legem Mosaicam sibi propriam & à Lege naturali distinctum, quod nos solidè reddere possit apud Deum justos, gratos, acceptos: Sed ab habitu animi & qualitatibus, intercedente Christo, pendere salutem nostram.

Gal. vi. 15.

& v. 6.

1 Cor. vii.

19.

Rom. ii.

28, 29.

Neque circumcisio quicquam valet, neque incircumcisio, sed nova creatura. Quod repetitur sæpius ab Apostolis, tam ratione habitâ

Legis

Legis Mosaicæ, quàm aliùs cujuscunque œconomia.

QUID demum est *Justificari*, sensu tam Judaico quàm Christiano? Respondeo, justum fieri, vel justum haberi, Deo judice. Sive, remissis peccatis, Deo acceptum esse. Quandoque latius accipitur vox illa *Justificatio*, quandoque strictius, sed id semper implicat, Deo quempiam esse acceptum. *Justificari* supponere solet crimen aliquod intentatum, dein crimen illud remissum vel expurgatum. Utrumque complectitur *justificatio* nostra;

Deus remittit peccata credentibus in Jesum Messiam, & ipsius Legi obedientibus, intercedente autem sacrificio Christi. Hòcque ex parte Dei dicitur *Reconciliatio*, & ex parte nostri *Remissio peccatorum & expurgatio*, (*Mat. xxvi. 28. Rom. iii. 24, 25. & v. 9. 1 Cor. vi. 11. Heb. i. 3. & ix. 12. 1 Pet. i. 19. Rev. i. 5.*) Quandoque latiori sensu accipitur *justificatio*, nullâ factâ mentione Christi, ut de Publicano, *Luc. xviii. 14.* & de Abrahamo, *Rom. iv. Jac. ii. 23.* cùm quis Deo amicus & acceptus habetur quibuscunque justis de causis. Eodem sensu latiori *justificat Fides* quæ dicitur *naturalis*: quâ nempe creditur *Deum esse, omnesque qui eum ex animo quærun* & venerantur, remuneraturum. Qui credunt

Luc. xxiv. . .

47.
Act. ii. 38.

& x. 43.
& xiii. 39. . .

Heb. xi. 6. . .

credunt Deum esse, Numen optimum maximum sapientissimum, Mundi rerúmque omnium Authorem & Rectorem, eousque Deo placent: Et si præterea animorum immortalitati, vitæque futuræ præmiis fidem tribuentes, operam dent probitati & pietati, pro suis viribus & pro suo lumine, eatenus justii sunt coram Deo, & justorum mercedem accipient. Denique Fides Christiana, majori gaudens lumine & præstantioribus innixa promissis modo singulari & eminenti justificat, quatenus pleniorum ingenerat justitiam & perfectiorem, quàm efficere unquam potuisset Lex Mosaica aut Naturalis: quatenus etiam conditiones omnes partésque explet, quas de peccatis remittendis Deus instituit. Proinde hæc fides insigniter & κατ' ἐξοχήν justificare dicitur, criminibus absolvere, Deo reconciliatos, approbatos, amicos reddere fideles, ut omnimodò & insolidùm justorum instar habeantur.

QUÆCUNQUE præterea suboriuntur alterationes humanæ in hóc capite, videntur mihi superfluæ aut temerariæ: ortúmque duxisse à malè intellecto statu hujusce controversiæ, cum Judæis aut Judaizantibus primùm initæ: paritérque malè intellectis, ob mutatas rerum, temporum & populorum vices, stylo modifque arguendi, quibus utitur Apostolus *Paulus*
in

in hâc doctrinâ explicandâ. Ad fontes recurrendum est, & prima religionis fundamenta, cùm in particularibus hæremus: ut per analogiam cum primariis, cætera intelligamus sanè & rationabiliter. Est quædam ἀνθρωποπαθεια in totâ serie religionis institutæ, sive Judaicæ, sive Christianæ: Deus irascitur & placatur, instar hominum, peccata expiantur suo modo per sacrificia, ritûsve alios: Hæc non fiunt φυσικῶς, sed ἠθικῶς aut οἰκονομικῶς, secundùm mores affectûsque hominum: Atque alia non pauca in sacris literis imitantur ordinem rerum humanarum, aut intelligenda sunt θεοπρεπῶς. Ita bona opera licèt omnino sint necessaria ad justificationem & salutem, tamen vox illa *Meriti* (utcumque apud homines usitatissima) Deum inter & nos misellos est profus incongrua.

SATIS dictum esse putâssem de hâc materiâ, nisi venisset mihi in mentem dogmatis perniciosi, quod Antinomi vel Antinomii, ut dicuntur, in hanc partem doctrinæ Christianæ invexêre. Aiunt illi scilicet nos justificari, atque Deo gratos & acceptos haberi, fide solâ, nudâ, à bonis operibus & interiori sanctitate abstractâ. Ad refutandum hoc dogma nefarium, id unum, ut mihi videtur, sufficere debet; *Quicquid* abhorret à religione naturali,

in nullâ religione *Divinitus* institutâ locum habere potest. Hoc autem dogma, quum naturæ divinæ perfectionibus advesetur, pariterque obstat perfectioni naturæ humanæ, fundamenta finemque religionis in genere, sive naturalis sive institutæ, unâ tollit & evertit. Et quoad Christianam in specie, quantum distant lux & tenebræ, dies & nox, tantum dissident ab hâc sententiâ Christi & Apostolorum institutiones. Nihil quidem est nobis Christianis cum ritualibus opusculis Legis Mosaicæ: Hanc explevit Christus, & sensim abstulerunt Apostoli: id libenter concedimus, id sæpius prædicavit *S. Paulus*: sed Lex moralis vim habet æternam, obligationem perpetuam sub omni œconomiâ divinâ. Hanc Mat. v. & c. legem Christus in primâ suâ oratione ad populum egregiè exposuit, confirmavit, suisque præcepit accuratiùs observandam. Et quærentem ab eo salutis viam imprimis monuit de custodiendis Dei præceptis, *Mat. xix. 16, 17, 18, &c.* Pœnitentiam morumque reformationem, ad præparandam viam œconomiæ Christianæ, imperavit *Johannes*, Christi præcursor, *Mat. iii. 2, 8, 9, 10, 11, 12.* Idem nos docuit Christus ipse, & qui aliud docent pro pseudopphetis haberi voluit, Lupisque rapacibus

rapacibus agnina[m] pellem indutis, *Mat. vii. 15, 16, 17, &c.*

APOSTOLI pariter vitiis omnibus moribusque impuris bellum ubique indicunt. Quæ sint opera carnis, Christianis fugienda: Quæ Spiritus Sancti, Deo grata & nobis ad salutem necessaria, distinctè explicant. Et vitiosos scelestosque omnes è regno cœlorum firmiter excludunt, *Gal. v. 19, 20, 21, &c. Hebr. xi. 14.* Docent hunc esse finem Evangelii, adventus mortisque Christi, *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiip[s]i populum peculiarem, accensum studio bonorum operum. Tit. ii. 14. Ephes. v. 25, 26, 27. Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli, 1 Joh. iii. 8.* Innumeri sunt præterea loci in Codice Christiano, qui justitiam insitam & proprii animi sanctitatem, non vicariam & subdititiam, unicè Deo grata, nobisque ad salutem necessaria, docent & demonstrant. *Quisquis hanc habet spem, purum sese conservat, sicut ipse Christus est purus, 1 Joh. iii. 3. Jam. i. 27.* Nervus omnis religionis est interna sanctitas, & quæcunque repugnant religioni naturali, expurganda sunt è Christianâ tanquam sordes, aut amputanda ut recrementa.

1 Cor. vi.
2.
Eph. v. 5.
Col. iii. 5,
6.

AT hujusce sectæ sequaces dicent forsan, se quidem esse justos, per justitiam Christi iis imputatam. Sed quomodo quæso? Qualis est hæc justitia imputata? Ecquid ponit in re, extra intellectum & imaginationem? Mutatne naturam subjecti? Si Æthiopi imputem albedinem, modò nulla fiat mutatio physica in corpore & cute Æthiopsis, manet ipsius nigror non obstante meâ imputatione albedinis. Eodem modo nihil valet illa imputatio justitiæ, siquidem nullam mutationem realem, nullam renovationem in personâ cui imputatur, efficiat. Nôsti comparisonem quâ utitur Apostolus, si nudo aut esurienti dixeris, abi in pace, incalesce, saturator; nihil autem dederis quod frigus repellat aut famem levet, quid proderit alterutri hæc fictitia charitas?

Jacob. ii.
15, 16, 17.

AT inquires, secundùm sacras literas & dicta Apostolorum, nobis imputatur justitia Christi: Esto, sed eodem modo quo Christo imputatur peccatum nostrum, 2 *Cor.* v. 21. Et quemadmodum non factus est Christus revera peccator illâ imputatione peccati, ita nec imputatione ipsius justitiæ facti sumus (absque pœnitentiâ moribúsque emendatis) revera justii. Hæ sunt denominationes extrinsecæ, ad ordinem & œconomiam Evángelii accommodatæ,
sed

sed nullum effectum obtinent ex parte nostrâ, nisi justitia inhærens & intrinseca accesserit. Id nos monuerunt sæpius Apostoli, ut Judæos olim Prophetæ. At inquires, quid tum valet Fides Evangelica? Quid gratia divina? Valent utique quàm maximè, sed mutando naturam & qualitates subjecti cui insunt & attribuantur. Aliter parum aut nihil valent. Fides quæ nullos fert fructus est mortua, & gratia inefficax quæ sanctitatem non ingenerat. *Filioli, nemo vos seducat*, inquit Apostolus, *qui exercet justitiam justus est, sicut ille justus est*, 1 Joh. iii. 7. Gal. vi. 7. 1 Pet. i. 15. Et ex his præmissis constat, Sanctificationem esse conditionem necessariam Justificationis.

Tit. ii. 11,
12.

HYPOCRITIS placet prædictus error: credulisque & infirmis nonnunquam surrepit. Sed malè res cedit utrisque: Quod quisque severit id metet, nec amplius. Qui justi sunt in hõc sæculo justitiâ non reali & inhærenti, sed imputatâ tantùm, beati erunt in altero, non beatitudine reali, sed imputatâ & imaginariâ. Quinimo nec illâ fruentur felicitate fictitiâ, sed, instar expergefactorum è somno, qui se edere & bibere somniabant, evigilantibus evanescent illa phantasmata, atque se siti & fame oppressos sentient. Ferimus puerilia, modò non sint noxia: sed hujusmodi errores
suis

suis moribus infundunt venenum omni religioni, nedum Christianæ. Quid si *Paulus* fervidiùs disputans contra Judæos, ministerium Evangelii magnificans, depriménsque illud Legis Mosaicæ, unum atque alterum dictum, forsân ἀμείβετα τῆς ἀπολογίης, ambiguum protulerit, quod torqueri potuerit ab imperitis in alienum sensum? id sano sensu exponendum est, ita ut cohæreat cum toto corpore, atque aliis locis, pluribus & clarioribus consentiat. Hæc est regula generalis interpretandi sacram scripturam: nequid efferamus temere in damnum & dedecus doctrinæ Evangelicæ. Cujus nimirum, hæc est gloria & eminentia, quòd omnibus, tam Gentium quàm Judæorum præluceat institutis, in formandis moribus, & ad elevandam naturam humanam in participationem divinæ. Nec ab hâc regulâ quovis obtentu justitiæ novæ & tralatitiæ est recedendum. Sed de his satis.

HINC deinceps agi solet de *Libero Arbitrio*, & de *Concursu Dei*: Spinosis utique questionibus, sed *Cui Bôno?* Certum est eouisque nos esse liberos & propriarum actionum dominos, ut Deus non sit Autor ullo modo peccati nostri. Et ex alterâ parte constat, Deum semper esse paratum favere, subvenire, & aspirare conatibus nostris: atque nos conari posse aliquatenus

quatenus non minùs est perſpicuum. Cùm aliàs inutiles eſſent & ludicræ omnes adhortationes, ſimul & præcepta, totùmque Evangelium. Qui te jubet aut hortatur ut montem amoliaris, neque vires præſtat aut auxilium, ludit, aut tuam tibi exprobrat imbecillitatem. At in præceptis divinis nulla eſt ludificatio aut exprobratio. Quodcunque Deus imperat facultatem dat perficiendi, aut à Naturâ aut à Gratiâ : nec tuâ aut meâ intereſt ſollicitiùs inquirere quòta ſit pars hujus in operâ præſtandâ, quòta ſit illius. In omni argumento excutiendo certa ab incertis, utilia ab inutilibus ſecernere oportet : Et in controverſiis Theologicis ſi amputaveris primò quæ de *verbis* & *nominibus* oriuntur lites, dein quæ de rebus non neceſſariis, quod reliquùm eſt parvo includetur ambitu, & à paucis in dubium revocabitur.

DE *Gratiâ*, cujus ſuprà meminimus, non diſſimiles ſunt & vix pauciores controverſiæ. Nomine *Gratiæ* omnes intelligunt influxum aliquem divinum quo mens illuminatur in cognitione veri, & voluntas affectùſque verſùs bonum inclinantur. Hic influxus gratioſus eſt univerſalis ex nonnullorum ſententiâ, vimque ſuam habet & effectum magis minùſve pro ratione habitùque animorum in quos illabitur.

Secundùm

Secundùm alios est particularis & discriminativus, neque à dispositionibus animorum pendet semper effectûs inæqualitas. Est, non *semper*: In his & illis gratiam discriminativam agnoscunt, opinor, omnes: ut in Prophetis & Apostolis, aliisve ad opus aliquod singulare à Deo constitutis. In reliquis autem quid nisi se diffundat uniformiter in omnes, ut Lux Solis, hæc vis divina: penetrétque & operetur diversimodè pro qualitatibus subjecti cui incidit. Deus non est *προσωπολήπιος*, nec ipsius bonitati æquum est limites præscribere ex amore proprio aut animi nostri angustiis. Est communis Pater, qui impertit omnibus, ut pluviam, ita rorem Gratia: suumque per totum agrum spargit semen, quod pro diversitate soli, aliisque circumstantiis, fructus fert magis minúsve, inæquabili varietate. Christus etiam sese obtulit sacrificium propitiatorium pro omnibus. Nec cuiquam deerit subsidium Spiritûs Sancti, modò quod in ipso fuerat, fecerit. Denique pietati & conatibus nostris, quinetiam gloriae divinæ, obicem ille ponere mihi videtur, qui liberaliter effusam cœlestem gratiam ad paucos & incerti nominis restringit.

INTEREA, & *velle* & *perficere* à Deo accepimus, & in utroque Sancti Spiritûs auxilio,
intus

intus operantis & inhabitantis, adjuvamus, (*Phil.* ii. 13. *Ephes.* iii. 16.) Et ab hâc inhabitatione *Templa Dei* dicimur, & quasi Sanctum Sanctorum, ubi divinæ præsentia sedes, (*1 Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Ephes.* ii. 22.) Hinc etiam spes nobis certa immortalitatis & resurrectionis futuræ per inhabitantem illum Spiritum Sanctum cujus habemus primitias, quasi principium vitæ & liberationis à corruptione, *Rom.* viii. 11, 23. *2 Cor.* v. 4, 5. Eodem etiam respicit, cum idem Spiritus, vel ejusdem participatio nostra dicitur *Arrha* vel *Arrhabo* futuræ hæreditatis & gloriæ: nempe pars pretii in antecessum soluta, ut de præstatione reliqui rata fiat fides, *2 Cor.* i. 22. *Ephes.* i. 13, 14. & iv. 30. Denique idem Spiritus alio aspectu aut allusione dicitur *Sigillum*: quo scilicet obsignatur & fit authentica æternæ hæreditatis promissio, ut ex iisdem locis patet. Ita loquitur Scriptura Sacra de significatione & efficaciâ Spiritus Sancti fideles inhabitantis: & licet in iis qui dona ipsius extraordinaria gustaverant, vim habuerint hæc dicta fortiorem & singularem, omnes tamen complectuntur qui ab eodem Spiritu sunt regenerati, renati, renovati, (*Joh.* iii. 5. *Ti.* iii. 5.) Qui *semen* illud *in corruptibile* in se re-

Z

tinent,

tinent, (1 Pet. i. 23.) & ejusdem vitæ æternæ sunt hæredes.

POSTREMO, ut hæc finiam, Quid preces fundimus quotidianas ad folium Dei, publicas, privatas, ut Deus nos adjuvet, infirmitatibus nostris succurrat, mentem illuminet, voluntatem & affectus amore sui accendat, flectâtque cœlestia versûs & æterna: Quid, inquam, hujusmodi precibus Deum interpellamus & lacessimus, si nihil indè fructûs sperare liceat, nec istâc ope aut auxilio indigeamus?

SUCCEdit doctrina de *Decretis Divinis*, Electionis & Reprobationis: & de præscientiâ Dei. Deum intueri omnia, præterita, præsentia, futura, cujuscunque generis, mihi extra dubium est. Quinetiam ordinem instituire quo alia aliis sint successura. In mundo autem naturali, præter ordinem, causas rerum omnium, à principio ad finem sæculorum, Deus constituit, & in ideâ mentis suæ inclusas tenet. Causas proximas, remotas: primas, ultimas, intermedias: totam seriem, totam catenam: aut si magis placet, integram telam & contextum Universi. Ipse scilicet prima naturæ stamina, prima mundi fundamenta ita disposuit, ut non tantùm pulcherrima rerum compages indè oriretur, sed eadem etiam materia labentibus sæculis, secundùm statos ordines

nes & periodos, in alias atque alias formas mutata, multifariam Opificis & Rectoris sapientiam ostentaret. Proinde statuendum est, (neque enim fas est credere, Hæc, Deo incscio, fortuitò & contingenter advenisse) Ideam Mundi naturalis, æternam, stabilem, universalem, infallibilem, tam in primâ ipsius facie & fabricâ, quàm in toto ordine subsequenti, & per omnes vicissitudines à principio ad finem, in mente divinâ substare & semper substitisse.

DE mundo morali secunda est quæstio: Qui suas non minùs patitur vicissitudines, status degeneres, instaurationes, & complementa. Quis mihi probaverit aut persuaserit hæc magis latuisse Deum, quàm cætera quæ memoravimus? Videmus naturam nunquam non conspirare cum Providentiâ, veluti sociam & fœderatam: Mundumque Naturalem ita sese acclinare & respondere morali, ac si illius hic esset quasi famulus & minister; ad exequendam scilicet Dei iram funestis catastrophis, aut testandam ipsius benevolentiam in statu innocuo. His perspectis, æquum est credere sapientiam & justitiam divinam hæc ita temperâsse ab initio rerum, ut pari passu incederent. Quod quum fieri non potuit, nisi præcognitis & prædispositis utriusque mundi fu-

turis mutationibus, didicimus igitur primò, omnes motus & mutationes materiæ in mundo naturali, sive majores, sive minores, præscribi à Deo, suoque beneplacito comprobari. Dein, in mundo morali pariter dicimus, omnes status generales, & conversiones sive in melius sive in deterius, subjici divinæ providentiæ, præscientiæ, & præordinationi. Hæc mihi videntur clara; sed manet tertia quæstio, ardua & perobscura, quatenus scilicet in singulis hominibus, eorumque actionibus singulis, locum habeant præscientia & præordinatio divina, idque ab æterno? Ratio dubitandi & difficultas in eo sita est, quòd tolli videatur libertas humanæ voluntatis, si omnes ipsius motus, non resciantur modò, sed etiam præscribantur & definiantur ab æterno. His enim positis à Deo omnipotenti & infallibili, omnes deinceps, ut videtur, voluntatis actus necessarii forent & immutabiles.

HUNC nodum vix aliter expedire possumus, quàm agnoscendo humani intellectûs imbecillitatem & angustiam. Veram esse utramque partem seorsim, perspicimus clarè: sed modum conciliandi alteram alteri, quum adversæ videantur, ignoramus. Neque tamen deferenda est veritas aut hæc aut illa, propter illam ignorantiam concomitantem aut intermi-

stam,

stam, sive eò quòd *ex parte tantùm cognoscamus*, ut inquit Apostolus. In omni siquidem materiâ, nedum infinitâ (qualis est illa præscientiæ & præordinationis divinæ) notum ab ignoto, clarum ab obscuro, distinguere oportet: relictisque quæ nos latent, ea retinere quæ manifestò cadunt sub aspectum nostrum & intelligentiam. Comperimus autem certissimâ experienciâ & interiori sensu in permultis nos esse liberos & proprii juris, ad excitandum hos aut illos motus in corpore, ut itidem cogitationes à nonnullis rebus avertamus, & applicemus ad alias, ut in dubiis assensum cohibeamus: & in aliis plurimis eandem nobis inesse potentiam experimur. Ex alterâ autem parte, Deum esse omniscium, nec quicquam accidere eo invito aut inscio, certò novimus: tam ex perfectione omnimodâ naturæ divinæ, quàm quòd aliàs non esset idoneus Mundi Rector. Pendent enim res humanæ (præsidente semper providentiâ) ab humanis actibus, & potissimùm ab his primis cardinibus: A voluntate Principum, à deliberationibus & consultis Senatûs aut Conciliorum, & à præliorum eventu: & nisi hæc prænoverit Deus, quid castino die futurum sit, necesse est nesciat, neque ullam habeat stabilem ideam rerum humanarum & regiminis mundani,

mundani, ad omnes gentes & sæcula pertinentem. Quod si habeat hujusmodi Ideam Providentialem, ut ita dicam, quæ rerum temporumque totam seriem complectitur (qualem utique summo Numini, cui nihil inopinatum aut improvisum accidit, omnes sapientes attribuant) eandem vel approbat vel improbat. Si approbat, ratam facit: Sin improbat, nunquam eveniet, non prævalebit illa rerum series, Deo invito. A quibus enim causis effici potest quicquam contra Dei beneplacitum? Si permitti hæc dicas, non approbari; quod permittitur à causâ potenti, quodammodo approbatur; si non absolutè, saltem comparatè: aut ad illustranda alia, ut soni discordes aptè intermixti harmoniam acunt, qui tamen in seipsis sunt ingrati. Præterea notandum, quò minùs hæc dura videantur, quoad rerum futurarum ordinem & certitudinem idem valere præscientiam divinam ac præordinationem. Quum enim illa sit infallibilis & universalis, nihil aliud evenire potest, aut alio modo quàm quo inclusum est in Ideâ intellectûs divini. Denique, si dederis Deum præscire omnia, vel præscit ea in suis causis, vel in suo decreto: Et eòdem recidit utrumlibet quoad eventuum immutabilitatem. Sed de his factis.

NON

NON est sapientis argutari de modis rerum incomprehensibilium, sed in clarè perceptis acquiescere. Statuamus Deum esse omniscium, mundúmque regi providentiâ ad ipsius voluntatem & præscriptum. Dein, ut intimè conficii sumus, nos in pluribus sponte, voluntariò, liberè agere. Si verò in his componendis occurrat aliquid perplexum & intellectui nostro impervium, Eliam expectemus, ut aiunt Judæi: novum lumen & revelationem pleniorum. Interea, quod tutissimum est, sopitis controversiis ineluctabilibus, quæ vehementiùs agitatæ charitatem lædere solent, operam demus pietati & virtuti colendis, nostrisque conatibus nihil obstabit aut officiet quævis præscientia divina aut præordinatio.

HÆC hætenus: Sunt quidem plures aliæ, sat scio, controversiæ & controversiolæ inter Theologos, sed non id agimus ut earum censum integrum instituamus, quum suis numeris opprobrio sint potiùs religioni Christianæ quàm adjumento aut honori. Hæc mihi videntur graviora capita dissensionis inter amicos; & de Pontificiorum erroribus dicenda sunt plura in sequentibus. Interea hæc ipsa capita non tractanda mihi assumpsi ut subtilitates captarem, aut ut ea excúterem & definirem argutiùs, sed ut, minutiis relictis, animisque compositis,

compositis, quæ noxia sunt evitemus dogmata, quæ verò innoxia toleremus: incerta licèt sint, & sententiis nostris privatis adversa.

LUC. X. 40. Quod dixit Martha Christus, *Martha, Martha, sollicita es, & satagis de multis, UNUM EST NECESSARIUM*, Idem ferè dici potest de his dogmatis secundariis; modò animum pium & sincerum afferas, fidemque inconcussam in verbo Dei, leviores teget errores charitas. Multitudine controversiarum obruitur animus, & abducitur ab earum rerum intuitu & examine, qui scitu sunt maximè necessaria. Ad claudendum hoc argumentum restat tantùm, ut de *Opinionibus* in genere pauca insuper differamus.

OPINIONES appello variantes sententias hujus & illius sectæ aut cœtûs hominum, qui in fundamentis fidei conveniunt. Hujusmodi opiniones, sive veræ sive falsæ, proveniunt vel ab intellectu solo & simplici, vel ducto aut incitato ab affectibus. Actus intellectûs in seipso est involuntarius, nec pro arbitrio nostro cuilibet opinioni aut propositioni assensum præbere possumus, aut eundem negare cuilibet: sed datum lumen sequimur: ac proinde quod à solo pendet intellectu, licèt error sit, non habet rationem peccati: sed imbecillitatis humanæ. Quum verò affectus vitiosi in
 animum

animum & intellectum influunt, trahuntque aut alliciunt in suas partes, id reverà rationem habet criminis: & ab hóc fonte oriuntur errores plurimi, id licèt plerunque fugiat ipsos autores. Propterea cùm experimur nos ferri aut vehementiùs inclinare in hanc aut illam opinionem absque ratione explicitâ aut examine præmissò, meritò dubitandum & inquirendum à quibus causis quâve origine proveniat illa anticipatio aut præjudicium. Quod si ad liquidæ rationis principia reduci nequeat, aut ullum claræ cognitionis ordinem, ad *affectus* referendum est. Affectuum enim nomine híc complector quicquid, præter rationem & oracula sacra, momentum aliquod habet aut vim flectendi animum in hanc aut illam opinionem aut sententiam. Sive id à corpore & ipsius temperamento oriatur, (quod potissimum in Enthusiasticis contingere solet) sive à causis exterioribus.

TEMPERAMENTUM corporis quandoque incalescit nimiùm, quandoque nimis crassescit: atque hinc nasci Atheos & Epicureos aiunt, illinc inflammari fanaticos. Sed de his causis interioribus non est híc differendi locus. Plures sunt causæ exteriores, educatio, auctoritas, quietis amor & studium, utilitas, aliæque vitæ commoda & honores. Ab educatione &

inveteratâ consuetudine multa imbibimus documenta de rebus sacris, absque rerum ipsarum examine. Quod vix aliter fieri potest, aut penitus evitari. Teneris animis infundenda sunt principia religionis, sed his unâ adjungit aut intermiscet quælibet secta, quævis Ecclesia, opiniones sibi proprias: quæ eâdem fide recipiuntur, & nonnunquam inculcantur diligentius & majori studio, quàm primaria capita. Hinc fit plerumque, ut ea nunquam in dubium revocemus, quæ à majoribus & superioribus accepimus: multò minùs audemus ea contestari aut redarguere quæ pro veris haberi vult autoritas publica. Ab his dogmatis receptis si vel tantillum discefferis, concitabis tibi odium atque nonnullorum iras. Plerumque cum famæ & fortunæ dispendio, si fortè parcatur gravioribus damnis. Oportet esse fortem animo, & simul veritatis amantissimum, ut his quispiam non deterreatur malis à quavis sententiâ amplectendâ, aliis ingratâ, sibi noxiâ. Quocirca nihil miror apud plurimos plurimum valere hæc argumenta, quum ad partem tutiorem & utiliorem omnes simus propensiores.

CREDE mihi; non est eadem libertas animi & intellectûs in quæstione Theologicâ ac Mathematicâ excutiendâ. Hîc sola veritas mentem

tem tangit, & assensum provocat: cùm nihil profuturum sit aut obfuturum Mathematico, sive hanc partem, sive illam, veram esse comperiatur & pronunciet. Sed Theologo non perinde integrum est utramlibet sequi partem, pro rationum pondere: Multa obstant & impediunt intus & extrâ, quo minùs latentem videat, visâmq; agnoscat efferâtque veritatem. Et si quid humanitus patimur, ab illecebris mundi, à metu malorum insequentium, aut denique à præjudiciis educationis, ratio habenda est imbecillitatis humanæ, ut hõc modo errantibus aliquid condonemus.

DISTINGUENDI sunt igitur Opinatores, alii ab aliis: Qui mores corrumpunt suis opinionibus, & sanctitatem legis Christianæ, me judice non sunt ferendi. Neque minùs illi qui peccant in jus naturale & societatem humanam. His autem illæsis, unicuique liberum esse videtur suas opiniones, aut secum retinere, aut in publicum proferre, modestè & pacificè. Ut quisque sibi reservet, alâtque pectore inclusas quascunque opiniones, nemo impedire potest, ne quidem acerrimi hostes libertatis Christianæ. Et si nihil præterea concesseris aut indulseris errantibus, non id justitiæ tuæ aut clementiæ tribuendum, sed necessitati, aut puniendi impotentia. Sed ut jus

humanum & Christianum sequamur, permit-
tendum est, ut quisque suam sententiam ho-
nestè proponat, quasi in communi hominum
senatu, secundùm æqui verique regulas exa-
minandam, ut à dissentientibus, si opus est,
refutetur: & apud alios vim suam habeat pro
rationum allatarum momentis. Hæc mihi vi-
detur, ad veritatem inveniendam, via recta:
Et qui alio incedunt tramite, Tribunal erigere
mihi videntur infallibile apud homines: Quo
quidem erecto & legitimè stabilito, jus habent
definiendi omnes controversias. Qui verò hoc
jus supremum & infallibile sibi non assumunt
arrogantve, sese aliis fatentes *ὁμοιοπαθεῖς*, pari-
tèrque erroribus obnoxios in suis sententiis,
eorum decreta aut decisiones eatenus tantùm
valere possunt (quantum ad veritatem patefa-
ciendam spectat) quatenus fundantur in * sa-
cris literis & in rectâ ratione. Agnoscunt
quidem omnes pro lege & regulâ scripturam
sacram, sed hujusce legis interpretes infallibi-
les nullos habemus, nullos agnoscimus. Id
conscientiæ cujusque & † *judicio discretionis*,
ut dicitur, in singulis apud nos rectè permit-
titur.

* Basil. Epist. 80. p. 143. ἡ διόπνυσις ἡμῶν διαίτησάτω γινώσκῃ, &c.

† *Que obscure, vel ambiguit, vel figuratè dicta sunt, ea quisque sicut vo-
luerit interpretetur secundùm sensum suum*, Aug. de Unit. Ecclesiæ c. 16.

UT alii aliorum * notiones & sententias intelligant, excutiant, dijudicent, refutentque aut amplectantur, in omnibus disciplinis & scientiis permissum est, ad promovendam rerum cognitionem: Et in solâ Theologiâ si nobis interdictum sit hâc libertate, illo interdicto non tantùm via obstruitur veritati investigandæ & adipiscendæ: sed, quod gravius est, adducitur in suspicionem ipsa Religio, ac si, suæ infirmitatis conscia, malè sibi metueret ab omni examine libero & accurato. Quod absit ut concedamus.

DE his omnibus si candidè & maturè deliberemus, haud æquum videbitur, aut è re nostrâ, salvis fidei fundamentis, aliis invitis opiniones obtrudere. Est quædam pulchritudo in varietate innocuâ, atque animorum colores diversi non minùs placent quàm florum, aut animalium pictæ vestes. Si omnia objecta alba essent aut nigra, deesset naturæ suus decor, sua ornamenta: neque oculos animùmve recrearet identidem repetita rerum facies. Præterea, discrimina ingeniorum & opinionum stimulant & exercent mentem, vim & motum

---

* *Parem cum fidelibus ii qui errant pacis & quietis fructum accipiant,*
 Eccl. V. Constantini verba apud Euseb. lib. 2. de vit. Constant. Ὁμοίαν
 τοῖς πιστοῖς οἱ πλωτῶνται χαίροντες λαμβάνουσιν εἰρήνης τε καὶ ἡσυχίας
 ἀπόλαυσιν.

excitant,

excitant, ne torpeant & stagent res humanæ. Nec quenquam gravare solent leviora diffidia, præter morosos, imperiosos, & opiniosos; Facit etiam sæpe ipsa angustia & exiguitas animi, ut ægrè feramus quicquid à sententiâ nostrâ dissidet. Da mihi principia religionis naturalis & Religionis Christianæ, ob cætera charitatis & amicitix vincula non disrumpam.

C A P. IX.

De Ecclesia Christiana, ipsius regimine & disciplina.

U T olim primarii Philosophi sectas con-
didere, nomine, doctrinâ, & institutis à reliquâ gente humanâ diremptas & discriminatas, ita manifestum est id in consiliis fuisse Jesu Nazareno, ut sectam institueret, novâ Lege à cæteris omnibus distinctam: eamque diffundendam in omnes gentes, & in omnia sæcula permanfuram.

SIC *parvis componere magna* solemus: Est autem revera altioris ordinis hæc institutio Christiana, nec tam Philosophorum scholas respicit quàm Gentilismum in genere, atque Judaismum. Quorum alterum penitus improbavit, alterum explevit & cessare voluit; novamque Legem in rebus sacris, populumque sub hâc Lege sibi proprium constituit. Retentâ semper & illustratâ, quod sæpius diximus, Lege naturali, virtutis & pietatis fundamento.

U T C U N Q U E, hæc nova institutio aut societas dicta est primùm à Judæis *secta Nazaræorum*, Act. xxiv: 5, 14.

Act. vii. *rum*, vel *hæresis* Nazaræorum, (nec quidem malè sonuerunt olim hæ voces) à Jesu Nazareno nomen sortita. Apud Gentes autem, Antiochiæ, discipuli Christi primò dicti sunt Christiani, à Christo capite, quo titulo etiamnum gaudent. Sed ad denotandum hunc cœtum & sodalitatem Christianorum Apostoli plerumque usi sunt voce *Ecclesiæ* (congregationis populi, stylo Judaico.) Eandemque usurpârat antea Christus, cùm se ait suam *Ecclesiam* ædificaturum in confessionem à Petro factam, nempe quòd esset *Messiah, Filius Dei viventis*, *Mat. xvi. 16, 17, 18.*

DIXIMUS autem hanc, sive Sectam sive Ecclesiam, non fortuitò & inopinatò emerfisse, sed præstituto consilio & apparatu. Et in eum finem Christus duodecim, ut notum est, elegit Apostolos, in primo statim Ministerii sui exordio. Quos sibi peculiariter ascitos & associatos, pleniùs instruxit & informavit, ut idonei essent quos postea ad Evangelium in toto orbe prædicandum emitteret & allegaret. *Mat. iv. 18, 19. &c. x. xxviii. 19. Joh. xvii. 18.* Quin & alios septuaginta Discipulos in Civitates Judææ misit binos & binos, donis plus quàm ordinariis instructos, ut viam pararent & aperirent ad regnum cœlorum, *Luc. x.* Dein post suam resurrectionem Christus, jam jam abiturus, supremis verbis ita locutus est Apostolis,

Apostolis, *Data est mihi omnis potestas in cœlo* Mat. xxviii. 18,
 & *in terrâ: profecti ergo docete omnes gentes,* 19, 20.
baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spi-
ritûs Sancti: docentes eos servare omnia que Joh. xx.
mandavi vobis: Et ecce ego vobiscum sum omnibus 21. &
diebus usque ad consummationem sæculi, Amen. xxi. 15,
16, 17.

Denique post suam Ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, quem antea promiserat, eosdem Apostolos in suis muneribus obeundis confirmavit & corroboravit, ut essent testes & præcones ipsius operum & doctrinæ, non tantùm *Hierosolymis, & in totâ Judæâ & Sa-* Act. i. 8.
marîâ, sed ad extremas partes Terræ. v. 22. Utque suæ potissimùm Resurrectionis à mortuis fidem omnibus facerent.

NEC successu caruerunt Apostolorum in prædicatione Evangelii labores & vigiliæ, quin uberes lætósque tulere fructus, & Ecclesiæ quotidie addebantur, qui fidem Christianam amplexi, salvi fierent, ut in eorundem Apostolorum Actis memoratum legimus. Quum verò multitudo hominum nec contineri possit sinè aliquo regimine, nec in disciplinâ quâvis institui sinè doctoribus, horum utriusque cura incubuit primùm Apostolis. Illi autem, cùm scirent, exacto vitæ curriculo, sibi ex his terris abeundum esse: & durante vitâ non uno subsistendum in loco, civitate, aut regione,

cùm, quâ patebat Orbis, disseminandum esset Jesu nomen & Evangelium: Istitis in locis ubi plures ad fidem converterant, constituerunt alios (Ἐπισκόπους dictos) qui vices eorum gererent, & utroque munere tam docendi quàm regendi fungerentur. Hi denuo Episcopi, ab Apostolis designati, & cæteris præfecti, alios deinceps constituere, *Tit. i. 5.* ad promulgandum nomen & doctrinam Christi, sui Magistri & Ἀρχιποίμενος, novùmque in cultu divino ordinem & œconomiam stabiliendum. Denique, continuatâ serie hic Ordo, hæc Hierarchia, per diversos gradus, officia, ministeria interstinctus & absolutus, fidem Christianam propagabit usque, & ad mundi finem sub auspiciis Christi conservabit, *Ephes. iv. 11, 12, 13. Mat. xxviii. 19. 1 Cor. xi. 26.*

SIC è parvo semine crevit Ecclesia Christiana, in arborem, in sylvam: quæ etiamnum viget, & magnam terrarum partem obumbrat. Rami sunt Ecclesiæ particulares, majores aut minores, quæ simul in trunco unitæ Ecclesiam universalem seu Catholicam constituunt. Miremur interea vim divinam hujusce seminis, Christianæ religionis intelligo progressum & incrementa: quæ ab initiis exiguis, urbes, regiones, imperia sibi subjugavit. Non armis aut armatorum turmis, ut olim invalere

ere Monarchiæ celebres, & Lex Mahometis: sed à plebeiis & piscatoribus promulgata doctrina, & per miracula cœlitus confirmata, flexit in assensum & obsequium genus humanum: Renitentibus interea tam Judæis quàm Gentibus, Imperatoribus diu persequentibus, & obluetante Diabolo, furiisque infernis. Sed progrediamur.

DE DOCTRINÂ, Regimine, & Disciplinâ hujusce Ecclesiæ Christianæ præterea dicendum. Sed de primâ parte, doctrinâ Christianâ, dictum est in præcedentibus, *cap.* 8. & 9. Ad Regimen quod spectat, nullam instituit Christus formam singularem regiminis in Ecclesiâ: Sed eam constituisse videntur Apostoli, quam Episcopi cum suo presbyterio exercent, à primoribus Ecclesiæ sæculis introductam. Neque tamen ullam formam particularem regiminis Ecclesiastici ita definitè & immutabiliter ab Apostolis constitutam existimo, ut non liceat illam ob bonum publicum immutare, aut exercere aliam, cùm id exigit ratio manifesta aut necessitas. Varii modi & formæ administrandi, sive res Sacras sive Civiles, non sunt ipse finis & ultima linea rerum, sed media sunt ad finem: ad pacem scilicet, pietatem & virtutem assequenda. Quodcunque ad hanc metam collimat, rectiùs & rariùs aberrat, op-

timum id esto utrobivis imperium, sive ab uno, sive à pluribus exerceatur. Sed forma regiminis Ecclesiastici accommodatur plerumque ad statum Imperii aut Reipublicæ, ut eò meliùs coalescant, & suâ quasi cognatione arctiorem ineant amicitiam: sese suffulciant, corroborent, juvëntque mutuâ ope & autoritate in commodis & salute populi sibi commissi procurandis & promovendis. Ut *vitam degamus* (quod utriusque scopus est) *tranquillam & quietam, cum omni pietate ac honestate.*

AD regimen & præfecturam Ecclesiæ spectat, ut suprà innuimus, ordinatio ministrorum in sacris, sive consecratio. Quum Sacerdotium Christianum non sit hæreditarium, nec affixum huic aut illi familiæ aut tribui, ut apud Judæos; neque tamen conveniat, ut quisque pro impetu animi sui & arbitrio, Rectoris aut Doctoris publici in Ecclesiâ officium & auctoritatem sibi assumat, ne spretis legibus decori oriatur confusio: Hæc facultas illis conceditur, qui, præmissis examine, præpositis Ecclesiæ maximè idonei videbuntur ad tantum munus suscipiendum; id Christus dedit Apostolis, Apostoli suis successoribus, atque alii deinceps aliis. Æquum est etiam & rationi consentaneum, ut hõc modo approbati, solenni aliquo ritu in novum illum ordinem & ministerium

rium cooptentur. Christus inauguratus est ad munus suum obeundum descensu Spiritûs Sancti, formâ visibili, omnis unctionis sacerdotalis complemento. Apostoli consecrati sunt à Christo, afflatu aut anhelitu: & postea delapsu Spiritûs Sancti sub specie lingularum ignerum. Apostoli autem consecrârunt alios ad hoc sacrum munus, impositione manuum, ut olim à *Mose* factum est, *Num.* xxvii. 18, 19, 20. *Deut.* xxxiv. 9. Idémque mos, adhibitis precibus, etiamnum obtinet in Ecclesiâ. Hic est ordo receptus & laudatus: quod si verò, pro mutabili & incerto rerum humanarum statu, in hóc aut illo casu, observari nequeant hæ regulæ, cedendum est necessitati, quæ omnem legem superat: atque iis utendum modis & mediis, quibus quàm proximè finis præcipuus institutionis Christianæ attingi poterit. Electiones, ut & modus disciplinæ in nonnullis, ab initio erant magis populares: quæ sensim, ad vitandam confusionem, ad præpositos Ecclesiæ sunt devoluta.

SPECTAT etiam ad hoc regimen jus conscribendi canones & constitutiones de rebus Ecclesiasticis: Et instituendi ritus sacros in adiaphoris. Hæc autem jura nec eadem sunt, nec æqualia, in singulis Ecclesiis: sed pro diversâ Regni aut Reipublicæ constitutione suos habent

Mat. iii.
16, 17.
Act. x. 38.
Joh. xx.
27.
Act. ii. 2.
1 Tim. iv.
14.
2 Tim. i. 6.
Act. xiii. 3.

habent limites. Solet hîc agitari quæstio de potestate convocandi Synodos & conventus Ecclesiasticos: utrùm ea spectet ad Magistratum Civilem vel ad præpositos Ecclesiæ. Manifestum est, in primævis Ecclesiæ sæculis sub imperio Ethnico hanc potestatem exercuisse Ecclesiarum præfides: mutato autem Imperio in Christianum, eandem exercuisse Imperatores & Reges. Quæritur quâ ratione transierit hoc jus à sacrâ ad sæcularem potestatem? Non pacto aliquo explicito, aut cujusvis Concilii generalis concessione: sed, opinor tacito Ecclesiæ consensu, ad conservandam pacem & concordiam inter utrumque statum. Et vix aliter quidem evenire potuit in hõc rerum exitu & novâ facie. Pendebant à Principibus aditus omnes & promotiones ad dignitates & divitias Ecclesiasticas, & penès eisdem erat vis coërciva: proinde ut affectus humani suasêre hunc concentum, ita etiam pacis studium, ne duæ potestates Legislativæ sibi invicem obluētarentur: aut mali Cives viderentur aut mali subditi Clerus Christianus. Interea, siquid jufferint statuerintve Principes, quod in perniciem aut corruptelam insignem religionis Christianæ cessurum est, non deferenda est causa, sed conveniendum pacificè & deliberandum de salute religionis Christianæ, etiam injussu Magistratûs.

gistratûs. In extremâ enim necessitate jus primævum reviviscit.

HUC etiam referri diximus ordinationem rituum sacrorum in rebus aliâs adiaphoris. Sed ritus illi adscriptitii, pauci sint oportet & modesti: Pauci, ne exterioribus nimis occupati, ad sanctitatem internam animum minùs intendamus: Modesti etiam, ne fastidium pariant, aut superstitionis fiant semina. Denique, ad hoc caput Regiminis revocari potest jus *Ligandi* & *Solvendi*, retinendi & remittendi peccata. Sed hæc commodiùs referuntur ad Disciplinam Ecclesiasticam & Censuras, de quibus jam nonnulla sunt dicenda.

POTESTAS puniendi & à pœnis exolvendi pertinet aliquatenus ad omne genus regiminis: sed alio atque alio modo, & pœnarum genere. Nihil est Ecclesiæ cum pœnis corporalibus, sed æquum esse videtur, ut penès sit retores & præpositos Ecclesiæ sacris peragundis aut participandis interdicare, quoad fieri potest, aut à suo cœtu amovere viros nefarios & profanos. Absque hâc disciplinâ, his pœnis, conservari nequit Pietatis honos, aut morum puritas. Ac proinde qui hõc modo interdicti aut amoti fuerint secundùm leges receptas, latam sententiam ferre debent pacificè atque æquo animo: remissâ causâ, si
quid

Heb. xiii.
17.

quid iniqui se passos crediderint, ad supremum Dei iudicium, ἀπροσώποληπτον & infallibile. Neque minùs penès est eisdem præpositos, vinctos his censuris, cùm illis visum fuerit, liberare & absolvere.

SED est aliud genus absolutionis Ecclesiasticæ, de quâ multo difficilior habetur quæstio: De remittendis scilicet peccatis per sententiam sacerdotis confessarii. Receptum est à pluribus, Ministros Evangelii, confitentes & pœnitentes absolvere posse à peccatis, idque efficaciter: ut remissa sint in cœlis, quæcunque debito modo remiserint in terris sacerdotes. Eámque absolutionem sacerdotalem si neglexerint pœnitentes, id iis periculosum fore, si non functum. Hæc cautè intelligenda sunt, ne in errores incidamus. Constat primò non esse penès sacerdotem aut hominum quempiam, suâ autoritate peccata remittere: Neque remissionem efficacem pendere à conditionibus externis quibuscunque, sed à verâ pœnitentiâ. Quæ si adfuerit, remittentur peccata, sive sacerdos absolvat peccatorem, sive non. Et si non adsit, quicquid dixerit feceritve sacerdos, manent irremissa. Proinde aut frustranea videtur, aut superflua absolutio sacerdotalis. Versùs impœnitentem est frustranea, & verè pœnitentem versùs est superflua

Ezek.
xviii. 22.
& xxxiii.
14, 15, 16.
Luc. xv.
18, 19,
&c.

flua & supervacanea. Quapropter consultius esset, ut mihi videtur, ab his abstinere formulis absolutionis, quæ spem fallacem, fiduciam inanem, & consolationem delusoriam animis hominum sæpe ingenerant. Nonnunquam etiam populus, præviso hõc remedio, licentiam peccandi sibi faciliùs indulgent. Id licet autem expeditque, pœnitentibus exponere promissa Dei de remissione peccatorum verè contritis. Et si fortè crimen aliquod secretum ad levandam conscientiam liberè confessi fuerint, laborantibus succurrendum est charitate, consilio & prudentiâ Christianâ, ut de misericordiâ Dei non desperent. Denique, si quis æger, animo aut corpore, requisierit hanc absolutionem, veluti quoddam anodynum, præmissâ pœnitentiâ non est illa dene-ganda. Valeat ad suam consolationem quantum valere potest, per modum declarationis benignitatis divinæ erga peccatores pœnitentes, & absolutionis hypotheticæ. Absolutio autem judiciaria sacerdotis si penitus ablata esset (præter illam quæ in restituendis excommunicatis exercetur) id quidem nihil obfuturum existimo religioni Christianæ. *Hieron. in Mat. xvi. ad illa verba, Dabo tibi claves.* Hunc locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt

supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cùm apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quærat.

AT inquires, Christus dedit suis Apostolis hanc potestatem solvendi & ligandi, remittendi aut retinendi peccata: ut patet ex dictis ad Petrum, *Mat. xvi. 19. Tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in cœlis: & quicquid solveris in terrâ, erit solutum in cœlis.* Dein ex dicto Christi post suam resurrectionem ad omnes Apostolos, *Job. xx. 23. Si quorum remisistis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.* Addunt nonnulli locum tertium, *Mat. xviii. 15, 16, 17.* Sed de privatorum litibus aut injuriis illîc agitur, iisque componendis: ut repetitis admonitionibus injuriosus ad sanam mentem reducatur, & qui injuriam passus est se officium suum explêsse demonstrat. Non temere adeundum erit forum Christianis, *Mat. v. 25, 40.* Nec certandum coram iudice infideli, *1 Cor. vi.* Si quis è Fratibus, inquit Christus, injuriam tibi inferet, admone eum amicè & privatim. Dein, si minùs profeceris, coram testibus: denique si obstinaverit, coram Ecclesiâ aut publico conventu. Quod si neque justitiæ neque pudoris eum tangat ratio, post ultimum tentamen

tamen, fuge istum hominem tanquam Ethnicum aut alienum, & Dei iudicio relinque. Sed de causis aut censuris delictivæ in Ecclesiam commissis, quantum video, nihil hîc agitur. Sed pergamus ad reliqua duo loca.

HÆc loca præfata primò, si libet, in genere: dein seorsim expendemus. Dico primùm in genere; nullum oportet sensum huic aut illi loco, nullam interpretationem affingere, quæ rationi claræ, atque aliis sacræ Scripturæ locis repugnet. Quæro igitur, (ut suprâ diximus) num de pœnitentium vel impœnitentium peccatis hæc velis exponenda? si de verè pœnitentibus, lites non movemus, eorum peccata in cœlis sunt remissa. Sin de impœnitentibus aut hypocritis: frustra pronuncias, *Absolvo te.* Nec Deus eorum peccata remittet, nec, Deo invito, penès est hominum quemcunque ea remittere. Hoc dicit ratio naturalis, hoc confirmat Scriptura Sacra, quum ubique prædicet pœnitentiam, ut conditionem salutis Evangelicæ & remissionis peccatorum necessariam, *Mat.* iii. 7, 8, &c. *Luc.* iii. 3. & xxiv. 47. *Act.* iii. 19. & v. 31. & xi. 18. 2 *Pet.* iii. 9.

HIS præmissis, Quid de usu clavium dicendum sit, & de illâ phraseologiâ *ligandi* & *solvendi*, quâ usus est Christus, paucis examinemus. Non occurrit aliàs, quod sciam, in sa-

cris literis hæc dictio, sed in scriptis Talmudicis sæpissime, ut à viris doctis ostensum est : unde apparet esse locutionem Judaicam. Notat autem, apud illos Doctores Rabbnicos, potestatem, aut usum & formulam explicandi quid licitum aut illicitum sit, secundùm eorum Legem. Proinde Interpretes qui ab hâc origine deducunt dictum Christi, non nisi parem ei vim & significationem attribuunt: nempe quòd his verbis Christus dederit Petro, & sub ipsius nomine cæteris Apostolis, autoritatem & officium explicandi, tam Gentibus quàm Judæis, quid licitum, quid non licitum sit secundùm Legem Christi, aut in novâ lege Evangelii: atque eo modo aperiendi, quasi clavi, regnum cœlorum, aut januam regni: Ita constituti sunt Apostoli, abeunte Christo, Legislatores Vicarii, aut ipsius Legis interpretes authentici, morum & doctrinæ Censores infallibiles: ut ex ore ipsorum, documentis, decretis, sententiis, addiscerent Christiani Profelyti, quatenus abolita fuerit Lex *Mosis*, quatenus observanda, aut pro tempore mitiganda: quatenus etiam fugiendi ritus Gentiles. De his rebus sæpius incidebant quæstiones sub initio Evangelii ab Apostolis resolvendæ: ut ex Actis Apostolorum & Epistolis manifestum est,

Mat.
xxviii. 19,
20.
Joh. xx.
21.

est, *Act.* x. 13, 14, 15. & xv. 20. & xxi. 24. *Gal.* ii. 14. De Circumcisione, de Idolothytis, de Diebus festis, aliisque similibus: quæ adhæserunt aliquatenus Christianis Judæizantibus, aut Gentilibus neophytis, ritibus suis antiquis nondum penitus excussis. Non consulendi sunt in posterum Scribæ aut Doctores Rabbinici; ab ore vestro, autoritate & definitionibus, inquit Christus, pendeat regula licitorum & illicitorum; & in his definiendis sapius & diutius versati sunt Apostoli, ut ex eorum scriptis patet. Neque facilè mihi persuadeo Christum hîc usum esse phraseologia penitus novâ, nec apud gentes nec Judæos * receptâ, quamque ideo non intellecturi essent, ad quos allocutus est, sui Discipuli primarii.

Vid. Mat.
xxiii. 4.
& 13.
& Luc. xi.
46, 52.

AD locum secundum quod spectat, *Job.* xx. 23. de remittendis aut retinendis peccatis hîc clarior fit mentio. De quâ re, si rata habeantur quæ superiùs dicta sunt, eorum interpretationem oportebit sequi, qui hanc potestatem Apostolis solummodo concessam statuunt: utpote qui errare non poterant in discernendis

---

* Mos erat apud Hebræos, cùm alicui potestas dabatur, Legem & Prophetas interpretandi, clave datâ, quasi in possessionem muneris mittere. Grot. ad Luc. xi. 52.

spiritibus

spiritibus hominum, verâque & fictâ pœnitentiâ dijudicandis. Verba quæ præcedunt in textu ad hunc sensum collimare videntur, *W. 22. Cùm hæc dixisset Apostolis Christus, afflavit eos, & dixit iis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata, &c.* Ita cohærent verba; nec dubitandum esse censeo, majorem Apostolis in hâc re, ut in aliis multis, concessam esse potentiam & auctoritatem, quàm hodiernis Evangelii ministris quibuscunque. Qui corda hominum inspicere, sanare agrotos solo verbo, aut tactu, aut umbrâ potuere, & resuscitare mortuos, nihil miror in remittendis peccatis auctoritatem singularem eos exercuisse. Quum Christus sanavit Paralyticum, dixitque timido, *Confide Fili, remissa sunt tibi peccata tua*, Scribæ & Pharisæi obmurmurabant, dicentes, *Quis est iste, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?* Quibus ita respondit Christus, *Utrum est facilius, dicere, remissa sunt tibi peccata: aut dicere, surge & ambula? Ut autem sciatis Filium hominis auctoritatem habere in terrâ remittendi peccata, ait Paralytico, tibi dico, surge, & sublato lectulo tuo, abi domum tuam; is autem illico surgens in conspectu eorum, sublato in quo jacuerat lectulo, abiit domum suam, glorificans Deum.* Tu, qui,

Mat. ix.
Luc. v.

qui jam remittis peccata, fac similiter: præmissis miraculis aut subsequenter, Christum & Apostolos imitare, & fidem adhibebimus. Sin minùs id poteris, memento, nihil temere tentandum in rebus sacris. Quemadmodum Christus potestatem habuit superiorem Apostolicâ, ita nec Apostolis æquantur eorum successores: neque pari vi defluxere ad posteros primorum jura & privilegia. Gradatim descenditur ad statum fixum, in quo tandem requiescere oportet, nisi forsan reviviscant miracula.

SED in præfatis Christi verbis ad Apostolos duo mihi contineri videntur: Primum est generale, atque omnibus Evangelii ministris unâ cum Apostolis commune, nimirum ut prædicent verbum *Reconciliationis & Remissionis peccatorum* in nomine Christi. Ita S. *Paulus* ipsum Evangelium appellat *verbum reconciliationis*, vel *ministerium reconciliationis*: quo scilicet homines Deo, remissis peccatis per Christum, reconciliantur: sed nullâ factâ mentione absolute privatae, 2 *Cor.* v. 18, 19, 20. Pari- ter apud S. *Lucam* verba Christi in cœlum migraturi, ad Apostolos habita, hœc modo leguntur, *Dixit eis, ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die, & prædicari ejus nomine resipiscen-*
tiam

tiam & remissionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hierosolymorum, Luc. xxiv. 46, 47. Hæc declaratio remissionis peccatorum per Christum est officium commune omnium Evangelii præconum: atque hoc proculdubio in verbis Christi includitur. Sed est aliud præterea, ut mihi videtur, Apostolis peculiare, atque iis qui dono *διακονίας πνευμάτων* pollebant, scilicet authoritativa potestas remittendi peccata in hōc aut illo homine, prout illis innotesceret animi ipsius status interior, verusque erga Deum affectus.

REM paucis dicamus. Data est aliquibus in Ecclesiâ ministris potestas remittendi peccata: Quibus data sit, quæritur? An Apostolis tantum, vel pari jure eorum in Ecclesiâ successoribus, continuatâ serie ad hodierna usque sæcula: Nos in eâ sumus sententiâ, potestatem illam, quatenus est judiciaria & authentica, Apostolis tantum concessam esse: neque exerceri posse hodie à quibuscunque Ecclesiæ ministris. Facultas *discernendi Spiritus*, & efficiendi miracula hanc authoritatem comitabatur & confirmabat: His deinde charismatis subductis vel intermissis, unâ desit illa potestas, suis nimirum indicibus, authoritate & effectu viduata, ut in unctione ægrotorum factum

ctum est. Interea, manet & manebit usque potestas altera, prædicandi verbum reconciliationis pacisque pœnitentibus. Denique utramque potestatem complecti mihi videtur præmemoratus sermo Christi ad Apostolos, pro ratione temporum & personarum transeuntem aut permanentem.

HÆC de remittendis peccatis dicta sunt. Quid autem sit *retinere peccata* minus clarè patet, nisi hoc pariter ad Apostolos restrinxeris. Si hanc *retentionem* ita intelligas, ut nullius remittantur peccata qui non petit absolutionem à sacerdote aliquo, certè ad inferos detrudendi erunt multi pii probique. Sin potiùs ad pœnas & censuras Ecclesiasticas utramque partem, tam remissionem quàm retentionem, referendam duxeris, non recuso. Earum proinde Censurarum hîc paulisper, inspicienda est vis & ratio.

ECCLESIAE censuris obnoxii sunt Flagitiosi, Schismatici, Hæretici: dein lapsi aut relapsi pœnitentes, & denique contumaces. Adversus Flagitiosos utinam severior esset & magis aculeata Ecclesiæ disciplina, aut animosius exercita quàm cernere est hodie. In reprimendis opinionibus, quæ dissentiunt à doctrinâ Ecclesiæ, alacres sunt atque acres sacrorum anti-

D d

stites,

stites, ac si in his verteretur cardo religionis: sed ad mores castigandos & pietatem tuendam potissimum instituta est Disciplina Ecclesiastica, tam apud Judæos quàm Christianos. Idolatriam, homicidium, adulterium, & his cognata crimina, poenæ & infamiæ metu coercere, curæ erat veteribus: & in extirpandis vitiis, omnium malorum radicibus, primam impendebant operam. Quibus utpote expulsi, parum metuenda esset in cæteris opinionum diversitas. Denique, qui propter scelera & flagitia rite admoniti tandem è communitate Christianâ ejecti fuere, sinè reditu aut animo redeundi, pro desertis, derelictis, & tantum non desperatis habiti sunt. Et eorum peccata *retineri* aut retenta non immeritò dici possunt.

SCHISMATICI habentur vulgò, qui se ultro separant à communionem Ecclesiæ, & seorsim à publico conventu, apertè aut furtim conventicula celebrant. Hoc à factione malâ sæpius oritur, nonnunquam ab imbecillitate, aliquando etiam à causis non injustis: ut ab Ecclesiis reformatis factum est, cum à Pontificiis recessere. Quærendum idcirco, quid sit quod schisma vel separationem faciat illicitam & criminofam. Ut discessio ab imperio Principis

cipis dici solet *Rebellio*, ita *discessio* ab Ecclesiâ nomen habet *Schismatis*: Sed culpa quandoque est ex parte Principis, aut ex parte Ecclesiæ, siquando causas præbeant graves & vehementes rumpendi vincula mutuatorum officiorum & communionis. Multa utique, permulta pati oportet tam à Principe, quàm Ecclesiâ, æquo animo, ob pacis studium: (Hoc virum Christianum decet, hoc bonum Civem) neque levitate animi, aut innovandi pruritu, neque spe lucri, aut affectibus privatis quibuscunque abduci aut avelli à communi societate & obsequio. Mala etiam publica nonnulla sunt dissimulanda, excusanda alia, alia denique pro viribus ferenda. Sed distinguendum est, ne prorsus obstupescere videamur, inter mala tolerabilia & intolerabilia. Cùm eò excreverint onera & gravamina, ut ferri ultrà non possint, ab oppressis humeris sunt excutienda. Et quoad Ecclesiam (de quâ hîc agitur præcipuè) qui fundamenta religionis evertunt, qui Idolatriam aut scædam Superstitionem in Deum cultum invehunt, qui absurda & repugnantia humanis sensibus pro articulis fidei Christianæ obtrudunt, næ illi sunt verè schismatici, atque omnibus censuris digni. Alteri autem qui sese retrahunt ab hâc communione, non ali-

ter faciunt quàm qui à contagiosis aut pestiferis fugiunt. Pendet itaque, ut vides, à rationum momentis definiendum, tam qui dicendi sint Schismatici, quàm quibus censuris oncrandi. Ad Hæreticos progredimur.

De vel.
Virg. c. I.
princ.

QUODCUNQUE *adversus veritatem sapit*, inquit Tertullianus, *erit hæresis, etiam vetus consuetudo*. Antiquitas non mutat verum in falsum nec è contra. *Nec hæreses tam novitas quàm veritas revincit*, ut idem loquitur. Hoc omnes, opinor, agnoscunt: Sed quâ regulâ, quo indice, quid verum, quid falsum, dignoscemus? Imprimis ratio clara & evidens est index universalis. Huic quæcunque repugnant, pro veris haberi nequeunt, nec pro Sacræ Scripturæ sensu, aut fidei Christianæ dogmatibus. Tollis omne discrimen veri & falsi, si facultatem dijudicatricem tollas. Dein rationi naturali Sacræ Literæ nusquam contradicunt, & quod ab his duobus testibus confirmatum est, quicquid dicat faciâtve Ecclesia regnatrice, extra crimen hæreseos id constituitur; nec tantùm innoxium est, sed pro purâ veritate Evangelicâ firmiter est retinendum. Interea suus debetur honos Antiquitati, suus Patribus, suus Conciliis Ecclesiasticis: sed omnes omnium

um vires, fidem, authoritatem unâ complectitur * Scriptura Sacra.

PRÆTEREA, Symbolum Apostolicum haberi solet *κρίτηριον* & quasi tessera *ὁρθοδοξίας*, recte de doctrinâ Christianâ sententiæ, spectatæ & probatæ fidei. Ita *Tertullianus* loco præmemorato, *Regula quidem fidei*, inquit, *una est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei.* In his consistamus immobiles: qui verò multiplicant auctitântque dogmata ad fidem & salutem (secundùm eos) necessaria, ut laqueos tendunt ad irretiendos infirmos, ita materiam ansâmque præbent cavillantibus, & dilacerandi Ecclesiam per schismata & secessiones occasionem.

De ve-
land.
Virg. c. 1.

HÆRESIS, quatenus distinguitur à schismate, est affectus animi, ut ita dicam, incognoscibilis: præter soli Deo, aut hominibus à

* Cyprian Epist. 63. *Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensu, ipsum audite.* Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. *Hoc non minus in Theoreticis quàm practicis verum est.* Vide S. Augustin. contra Max. Arrian. & de Unit. Ecclesiæ c. 3. contra Donatist. & 18. & 8. Epistol. Citat. ab Hooker. p. 119, 120.

Deo

Deo inspiratis. Non definitur in sacris literis, & prout solet definiri, semper includit aliquod voluntatis vitium: Quod nos latet intus reconditum, nisi forsan se prodant moribus pravis aut seditiosis, vel dogmata spargant Hæresiarum quæ eò tendant manifestò. Si planè fanatici sunt, mihi videntur amandandi ad hospitium insanorum, donec deserverint & sese desumpserint iste æstus sanguinis, & ad sanam mentem redierint. Præterea, distinguendum est inter auctoritatem Apostolicam & hodiernam in censuris infligendis. Ab Anathematis abstinendum est hodie, ut mihi videtur, cum ad potestatem infallibilem id spectet. Ne sæviant tantopere, credantve censores Ecclesiastici se detrudere posse ad Tartara quos perunt suis fulminibus, nec ab Ecclesiæ Catholicæ communionem internam, & connexionem cum Christo capite sejungere, modò sic perculsi ex mero amore Dei & veritatis suis sententiis adhaereant, *Act. iv. 19. 1 Cor. ix. 16.* Apostoli censuris & increpationibus suis, non animos solùm, sed etiam corpora ferire potuerunt, morbis afficere aut etiam morte, & Satanæ vexandos tradere quos devoverant. Et per hæc effecta vim dedere manifestam latæ sententiæ; cum verò nihil efficit sententia, quid aliud est Anathemata spargere quàm in vacuum aërem

Act. v. 5.
 & *xiii. 11.*
 & *1 Cor.*
v. 5.
 & *1 Tim. i.*
 20.

aërem vibrare * bruta fulmina? sed pergamus in proposito.

SUCCEDUNT considerandæ *Lapsorum pœnitentium* castigationes; quas quidem non promptum est definire districté. Non enim describuntur jure aliquo divino, sed pendent à prudentiâ Christianâ & à constitutionibus Ecclesiæ, quæ pro ratione locorum & temporum sunt mutabiles. Dum stetit Ecclesia à Magistratu separata, utpote Ethnico; nec ulla aliunde suppetias accersere potuit; cavendum sibi duxit legibus severis in Lapsos & relapsos, quò magis terrorem incuteret Apostatis, aliisve qui à fide aut moribus Christianis desciverant. Pœnitentium publicorum *Exomologesis*, qualis fuerit apud Antiquos, & quo rigore & diuturnitate pœnarum exercita, notum est ex Tertulliano, Cypriano, aliisque. Sed alia est

* Constitut. dict. Apostol. 1. 2. c. 21. Δίκαιος ἢ ἀδίκως φονεῖσθεις ὑπὸ τινος, ὁ δὲ Θεὸς οὐ ἀναπαύσθ' ἔσται εἰς τὴν αἰῶνα ὡσαύτως κ' ὁ κατὰ τὴν ἀποστολικήν ἐπιτοκίαν. Justus quippe injuste à quoquam occisus, apud Deum requiescet in æternum. Et simili modo qui ab Episcopo perperam fuerit excommunicatus. Dein alterum dictum, ἢ κατὰ τὴν ἐπιτοκίαν εἰς κελῶν ἢ ἀδίκως ὡπλῶ ἐπέμψαντο, Revertetur maledictio in ipsius caput qui eam injuste emisit. Augustinus de verâ relig. c. 6. hæc habet: Sape sinit divina providentia, per nonnullas nimium turbulenta carnalium hominum seditiones, expelli de congregatione Christianâ etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam cum patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ulla novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu & quantâ sinceritate charitatis Deo servendum sit.

hodie

hodie rerum faciès & status Ecclesiæ. Quo-
usque revocari debeat quæ jam exolevit, quo
modo & formâ exercenda sit hæc disciplina,
magni consilii res est. Cavendum ne tyran-
nidem affectare videamur in fontes & pœni-
tentes: Nec Christianos à peccato magis,
quàm à pœnitentiâ, commisso peccato, deter-
reamus. Ex utrâque parte opus est prudentiâ,
tam in sanandis vulneribus quàm in præcaven-
dis. Sed ablatâ culpâ verè & solidè, unâ
tollitur pœna: nec fictitiis indulgentiis, aut
fictitio Purgatorio, crimen aut pœna criminis
eluitur.

DENIQUE quod spectat ad *Contumaces*, ita
dicuntur ii qui legitimè in jus vocati non
comparent: vel latæ sententiæ non obtempe-
rant, cùm ad jurisdictionem ejus, cui negant
obsequi, pertinent. Vides hæc involvere jura
humana, quæstiones & disceptationes fori,
quæ non sunt hujus loci. Decet utique virum
Christianum in omnibus pacificè & modestè
se gerere, sive in causâ defendendâ, sive in
pœnis subeundis. Ita tamen ut nemini non
liceat, privilegia sibi per leges indulta conser-
vare. Nec minùs iniqui sunt, qui alterius
invadunt jura, quàm qui non parent manda-
tis licitis.

HÆC breviter diximus de regimine & disciplinâ Ecclesiæ; in quibus exercendis probatur & spectatur maximè prudentia eorum qui rebus divinis præsent. Nobis enim in religione Christianâ non præscripta sunt singula (ut olim Judæis) ad minutias usque. Id fieri potuit commodiùs in Lege unius populi & gentis, nec perpetuò permanfurâ. In religione autem Christianâ, quæ est omnium gentium, omnium temporum usque ad consummationem sæculi, non facile esset unicam & inflexilem formulam præscribere in regimine, disciplinâ & cultûs externi ritibus. Unicam, inquam, formulam, quæ ad omnem statum Evangelii, tam ineuntis quàm adulti, accommoda esset: Omni populo, Gentili & Judæo, Orientali, Occidentali, cæterisque per terrarum orbem diversæ indolis & ingenii; omni denique mundi ætati, quæ sensim à pueritiâ ad maturitatem provehitur. Hæc alios atque alios modos & temperamenta postulant, ut in singulis finem ultimum assequamur, pacem nempe, ac pietatis & virtutis incrementa. Semper retinendum & revolvendum animo dictum Apostolicum, *πάντα ἐν συγχρημόνως, κατὰ τάξιν, πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω.* Quæ regulæ cùm generales sint, vides multa permissa aut relicta

judicio sapientum & præpositorum Ecclesiæ : ut eorum consiliis, ita, pro re natâ, attemperetur rerum externarum ordo & administratio, ut *Graviora Legis* Christianæ facta recta semper maneant, & evitentur offendicula quoad fieri potest: servatis ubique rationibus Honesti & Decoris. In his exterioribus dissentiunt nonnunquam Concilia à Conciliis, Synodi à Synodis: nec immeritò, mutatâ conditione Ecclesiæ pro variis locis & temporibus; modò id semper in animo habeant, non ut acquisitas sibi opes & dominationes tueantur, sed ut ad veræ pietatis augmentum & animarum salutem omnia digerant & disponant.

NEQUE miremur hæc omnia non fuisse constituta ab ipso Christo antequam terras deseruit. Neque enim opportunum id fuisset, nondum promulgato aut invalescente Evangelio. Hoc Apostolis incubuit primò, dein subsequentibus Ecclesiæ præfectis, congruenter praxi & regulis Apostolicis. Apud Judæos quorum suprâ meminimus, non constituta fuit à Mose disciplina Ecclesiastica, sed à Synedrio postea, multis à Mose sæculis. Rectèque observatur à viris doctissimis, *Systema Ecclesiasticum* in Religione Christianâ plerumque imitari probata instituta Judæorum, Synedrii ac Syna-

Synagogæ. Ut postea * distributiones Ecclesiarum & Diocesium factæ sunt plerumque secundum Imperii Romani divisiones. Præterea quanquam hæc Hierarchica non præscripta fuerint à Christo verbis explicitis, fundantur tamen in ipsius doctrinâ, quatenus *Ecclesiam*, ut diximus suprâ, fundavit & constituit: ac consequenter omnia quæ ad eandem conservandam erant necessaria. Hoc natura rei postulat, jus commune societatis, & regiminis ordinati ratio. Dein Apostoli qui procurationem sibi commissam, & vicariam Christi potestatem exequabantur, Regimen & disciplinam in Ecclesiis ab ipsis plantatis exercere: eademque exercendi suis etiam potestatem dabant successoribus. Non quidem omnibus eadem vi & effectu quoad censuras, sed magis minúsve prout vigerent *διακρίσεις πνευμάτων*. Denique in constitutione Ecclesiæ Christianæ & ipsius œkonomiâ nihil video à ratione alienum, aut aliter definitum ab Apostolis quàm vir prudens definiturus esset. In his autem administrandis, Distinguendum est semper inter ea quæ sunt juris Divini, atque ea quæ juris sunt tantùm Ecclesiastici, adeoque humani:

---

* Conc. Trull. can. 38, τοῖς πολιτικοῖς ἐξ &c.

quæque proinde pro locorum, temporum rerumque circumstantiis identidem mutari solent. Non rectè quidem mutantur, ut antea diximus, ob solam pompam lucrùmque sacerdotii augenda, sed ut obviàm eatur vitiis sæculi malisque moribus, aut etiam (quod sæpius accidit) succrescenti superstitioni. Ut gliscentem malitiam reprimant & religionis Christianæ sint quædam munimenta. Eo nempe consilio, proposito, & destinatione ordinanda sunt Ecclesiastica, ut abscissis superfluis & incommodis, suffectisque, si desiderantur, aptioribus, (sive sit in ritibus, sive in disciplinâ) status religionis externus ad sanctitatem internam promovendam semper adaptetur.

HIS observatis, haud æquum esset hodie externa omnia ad formam Ecclesiæ Primitivæ exigere: quandoquidem pro mutato rerum statu aliter atque aliter temperandum est Ecclesiæ regimen. Prout etiam factum vidimus in multis ritibus & institutis quæ jam transiere, quasi immerita. In administrandis sacramentis non pauca ceremoniæ & consuetudines olim receptæ jam exoleverunt. In Baptismo immersio, vel trina immersio: unctio, exufflatio & exorcismus, mellis & lactis gustus, & hujusmodi alia. In formulis & verbis baptizantis,

zantis, & in tempore, seriùs aut citiùs, baptis-
mî recipiendi non minùs variatum est. Pa-
riter in Eucharistiâ omiffa sunt plura quæ pri-
dem erant in usu. Dabatur olim parvulis &
infantibus Hostia Eucharistica: Deferebatur
domi manducanda, vel amicis præbenda peri-
clitantes, moribundis, & nonnunquam, ut
vereor, mortuis. Pane azymo utuntur alii,
alii fermentato. Hi vino mero, illi diluto,
nec indignamur: Præterea Agapas colebant
veteres, convivia Christiana Eucharistiæ an-
nexa: idque temporibus Apostolicis & subse-
quentibus. Dein Osculo sancto vel osculo
charitatis salutabant alii alios, finitis precibus
vel peractâ Eucharistiâ: quam quidem quoti-
diè celebrabant. A sanguine & suffocatis ab-
stinentia diù obtinuit in Ecclesiâ: idque, ut
credebant, vi instituti Apostolici. Circa jeju-
nia, eorum tempora, leges modòsque alii e-
rant ab hodiernis moribus antiqui, & ferè in-
stabilis. Abolitus est ordo Diaconissarum.
Circa pœnitentiam publicam aut disciplinam
pœnitentialem plurima laxantur, commutan-
tur, aut prorsus abire in defuetudinem. De-
nique in cultu solenni ordo, formulæ & modi
variant inter se, & diversimodè constituuntur:
Liturgiæ, officia, & gestus precantium: Die-
bus

bus Dominicis stantes orabant olim, nos genu flectimus: Atque * alia hujusmodi consilii res sunt ad usum & ædificationem ordinandæ.

HÆC summam commentati sumus de statu Ecclesiæ Christianæ: quæ clariora fient, si de ipsius constitutione & authoritate divinâ aut humanâ, coronidis loco pauca insuper adjiciamus. Definiri solet Ecclesia Cœtus fidelium, vel fidem Christianam profitentium: idque rectè, sed specialiùs definiri potest societas voluntaria doctrinâ ritibusque sacris ab aliis distincta, ex instituto Christi, & sub Christo capite. *Voluntariam* appello, non quoad originem, & constitutionem primam: id enim à voluntate hominum non pendebat: sed eousque voluntaria est, quatenus in hanc societatem nemo cogi possit, nec in eâdem retineri quilibet invitus. Obedientiam liberam quærit Christus, & religionis ab ipso constitutæ proprium est, ut solâ veritatis vi sibi

---

* Crescat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat, tam singulorum quàm omnium, tam unius hominis quàm totius Ecclesiæ, ætatum & seculorum gradibus, intelligentia, scientia, & sapientia; sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eadèmq; sententiâ. Vincent. Liran. Common. m. p. 309. cum Salv. Ipsa plenaria Concilia sæpe priora à posterioribus emendantur, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quo latebat, August. l. 2. de bapt. cap. 3.

viam faciat: nullâ vi externâ, nullâ pœnâ istiusmodi adhibitâ, neque erga infideles neque inter Christianos. A suppliciis corporalibus abstinet, neque in aliena bona aut fortunas invadit. Hæc alterius sunt ordinis & jurisdictionis, & ad Magistratum seorsim spectant. Lex Christiana non constituta est eodem modo quo olim Judaica, in quâ nulla erat distinctio, hâc in parte, juris civilis & sacri: Totum jus erat divinum, ut in Theocrasiâ. Hanc libertatem unius religionis Christianæ propriam esse dixi, & prærogativam. Vi & armis utantur aliæ Sectæ, ut illa Mahometis: Alieno sanguine madefacta crescat & propagetur eorum religio, nostro nostra. Vincant illi, ut Hostes; nos ut amici, monitores, consiliarii. Minis & metu mortis adigant alii serviles Animas in suum gregem, nos monstratâ viâ salutis vitæque æternæ, ut eam ingrediantur suademus, hortamur, & quodammodo propellimus: at solâ vi veritatis & propriæ suæ conscientiæ stimulis.

Hoc modo *Liberam* dicimus religionem Christi, & cultores ipsius voluntarios. Nullâ vi utitur prout innuimus, præter suasoriâ & rationali, & in nullius provinciam sese ingerit. Non in bona aut vitam alterius, sunt enim Cæsaris: non in Conscientiam, est enim
folius

folius Dei. Neque tamen defunt Ecclesiæ sua jura: Eaque triplicis ordinis, Divina, Socia, & Politica. Primò, jura divina, à Christo & Apostolis constituta & confirmata. Qualia sunt jus prædicandi verbum Dei, & administrandi sacramenta: & ad hæc rite peragunda personas idoneas eligendi & designandi: Denique interdicens suis sacris nefarios & sceleratos. Secundò, jura socia: de quibus scilicet inter ipsos convenit in commune bonum Ecclesiæ; quæque, Magistratu non renuente, exercere possunt: modò sint innocua, nec libertati Christianæ dissentanea. Denique, jura politica: quæ à Magistratu & legibus, Ecclesiæ sunt concessa: Qualia sunt multa circa redditus & libertates Ecclesiasticorum, circa disciplinæ modos, circa jus conveniendi, aut novas condendi constitutiones: cum aliis similibus, quæ alia atque alia sunt pro diversis locis & temporibus. Atque intrâ hos terminos consistere mihi videntur jura Ecclesiæ.

INTER jura Politica jus convocandi & celebrandi Concilia & conventus Ecclesiasticos numeravimus. Quandoquidem, ut nobis videtur, non jure divino, sed prudentiâ humanâ instituuntur Comitia Ecclesiastica. Ita tamen ut in extremâ necessitate consulendum sit religioni Christianæ, ne labatur. De rebus
externis

externis ordinandis & œconomiâ Ecclesiæ in his conventibus usitatiùs deliberatur. At si quis de controversiâ finiendâ Concilium appellet, ipsius sententiæ (non prohibente principe) acquiescere debet, ut eâ de re lites publicas ultrâ non moveat. Interea, veritas manet eadem ex quacunque parte steterit sententia Concilii: sed ad pacem conservandam ordinemque Res ita judicata pro ratâ habeatur appellanti, vel prematur postea silentio. Ut hæc autem Tribunalia, pluris aut minoris, æquâ semper ratione, æstimemus, res paulo altiùs est repetenda.

FUNDAMENTI loco ponatur, perire non posse funditus Ecclesiam Christianam, nunquam extinctum iri in terris. Nunquam reviviscet & dominabitur Paganismus aut Judaismus: Nunquam prævalebit Lex Mahometis, aut alia quæcunque, per totum terrarum orbem, extincto Evangelio & religionis Christianæ professione. Hoc certum ratumque ex verbis Christi. Sed qui promisit se conservaturum Ecclesiam suam inextinctam, non itidem promisit eandem se conservaturum incorruptam; incorruptam dico, aut doctrinâ aut moribus. Quinimo nos monent eadem Oracula Sacra futurorum scandalorum, Apostasiæ futuræ, Antichristi futuri: Eoque regnante

Mat. xvi.
18. &
xxviii. ult.

corruptum iri Ecclesiam, tam in fide quàm moribus. Ad mores quod pertinet, utinam liberare potuissem ab hâc maculâ quamlibet Ecclesiam. Proh dolor! id quod maximè sacrum est in omni religione, & potissimum in nostrâ, desideratur maximè inter Christianos: Animi probitatem intelligo, & mores inculpatos. Atque ii ipsi qui se jactitant immunes ab omni errore in fide, improbitate & vitiis sunt maximè infames.

MALA Moralia, secundùm institutionem Evangelii præ cæteris omnibus Deo sunt odiosa: Spiritumque Dei offendunt, contristant, abigunt aut extinguunt. (*Ephes. iv. 30.*) adiutumque ad veritatem intelligendam mentemque Christi præcludunt, *Job. iv. 14. & vii. 17.* Quo minùs credibile est Spiritum veritatis habitare inter malos.

AD Doctrinam quod spectat, neque hanc eliquatam penitus, & ab omni fæce & admistione puram esse arbitror in quâvis Ecclesiâ particulari: sed in his quàm illis multo minùs aberratur, in paucioribus nimirum & levioribus. Si de Ecclesiâ universali instituatur quæstio, ipsius sententia non aliter investigari potest quàm in Concilio Generali: Quùmque Concilium Generale, (ut eò jam redeamus) ex iisdem ferè viris compositum sit, quibus
constant

constant Synodi Provinciales & Nationales, iidem homines aut iisdem affectibus obnoxii, mutato loco non fiunt sapientiores aut inerantes. Sententiæ Conciliorum, five majorum five minorum, nihil aliud mihi videntur quàm consulta patrum, aut opiniones virorum doctorum de certis rebus in deliberationem propositis. Quibus suus quidem debetur honos. Sed quantum ad obligationem in sacris dogmatis recipiendis, ultima Judex est Conscientia cujusque, Deo sinceritatis teste. Doctores aut cœtus Doctorum errare possunt, atque fœnum aut stipulam super-ædificare, (1 Cor. iii. 12.) res inanes & combustibiles. Id * firmum fixumque habeo, NULLUM dari in terris (à temporibus Apostolicis) Tribunal Infallibile: Nihil paris authoritatis aut certitudinis cum Sacris Literis: five sit definitio Concilii, five Traditio quæcunque inscripta: Nec ita obligari conscientiam quorumvis hominum placitis, ut non supersit in privatis *Judicium discretionis*, ad normam Sacræ Scripturæ dirigendum. Non creant aut constituunt veritatem quicumque conventus Ecclesiasti-

---

* Δεῖ γὰρ πρὸς τὴν θείαν μυστηρίων κήρυξιν καὶ τὸ τυχεῖν &c. Quod inquit addendum sit sacris literis in re fidei. Cyril. Catec. 4. m. p. 30. huc transfer si bene congruunt.

ci, nec procudere possunt novos Fidei Articulos, sed tentant pro viribus veritatem invenire, fidemque primitus datam rectè exponere. Quum verò non sint *αυτόπιστοι*, æquo examini subjiciendæ sunt eorum sententiæ, constitutiones & decreta. Et si fortè reperiantur Sacris Literis adversa, aut manifestæ rationi, his refragantibus nullius obligant conscientiam.

PRÆTEREA, Horum conventuum si respiciamus indolem & affectus, sequuntur plerumque inclinationes temporum & personarum. Agitantur quæstiones huc illuc privatis partium studiis, & definiuntur maximopere ex placito eorum qui Concilium indicunt. Concilia fuere hæctenus Imperatoria aut Pontificia, & in utrisque quantum valuit factio, discas malle ex rerum ipsarum historiâ, aut aliorum animadversionibus, quàm ex nostris. Benedictum est olim ab Apostolis, utputà errori non obnoxiiis, *Ita visum est Spiritui Sancto & nobis*: Sed cùm pendet Spiritus Sanctus ab afflatu Principis aut Pontificis, simulatâ auctoritate luditur in re seriâ, & nomen Dei prophanatur cùm placitis humanis inscribitur. Denique, Da mihi Concilium liberum, tam à vi externâ, quàm à partium studiis & præjudiciis: Da, inquam, Senatum Ecclesiasticum legitimè convocatum & sub æquis conditionibus:

bus: A viris probis, sapientibus & verè Christianis compositum, qui nullius ambiunt gratiam, aut metuunt odium, aut captant beneficentiam: Qui veritatem Evangelicam unicè quærunt, & inventam ex animo sincerè & audacter proferunt & profitentur: Hujusmodi cœtûs augusti quis non pronus veneretur judicium? Sed hujusmodi cœtum à temporibus Apostolicis Sol nondum vidit in his terris; an visurus sit unquam, nescio. Interea donec ad hæc tempora, ad hos judices integros & incorruptos perventum fuerit, sit tibi Concilium Prophetarum, Evangelistarum, & Apostolorum chorus: Eorum decreta & constitutiones evolve, hos sequere duces quoad poteris. Non deerit tibi lumen ad vitam æternam, modò sint aperti vigilésque oculi: nec offundantur animo, ut sapius solet, à cupiditatibus mundanis caligo & nebula. His regulis præpositis, unicum est ad salutem necessarium, *Sinceritas*: & qui sub hâc includitur, Dei & veritatis amor. * In cæteris, pro ratione intellectûs & notitiæ, majoris aut minoris, nunc plura nunc pauciora sunt ad salutem requisita.

Ephes. ii.
20, 21, 22.

---

* *Proculdubio aut docilis ignorantia non facit Hereticum, aut omnis Christi discipulus erit Hæreticus.* Facund. Hermian. l. 12. c. 1.

Qui

Qui unicum habet talentum, rationem reddet unius: qui plura, plurium. Sed qui fidelis est in parvo, acceptus habebitur & remunerabitur. Paupercula, quæ duo minuta in Gazophylacium immisit, plus dedit cæteris, judicante Christo. Pro voluntate & viribus æstimatur opus cujusque, non pro mole & magnitudine tantum. Ita qui Deo loquenti & revelanti credit, & quicquid noverit ipsius esse verbum firmâ fide amplectitur, is complexim & implicitè & voluntatis inclinatione credit omnia quæ cœlitus revelantur: & speciatim ac explicitè hoc aut illud dogma, quàm primum quærenti innotuerit id esse Verbum Dei. Deus non tam respicit numerum articulorum quibus fides adhibetur, quàm dispositionem animi quâ creditur, & quos ferat fructus illa fides. Denique, nihil valet fides absque fundamento & fructu, & nullum est certum fidei fundamentum præter Verbum Dei, nec fructus sinè obedientiâ illi debitâ. Atque his adhæreamus.

TANDEM ut claudamus omnia, non diffidendum est in his Ecclesiasticis, quæ prudentiæ Christianæ magnâ ex parte commissa sunt, nonnunquam occurrere locos nodosos & casus ferè inextricabiles, ubi omnem prorsus erro-

rem

effugere non tam penès nos est, quàm à magnis præcavere. Sed idem accidit non rarò in cæteris rebus humanis: In quibus non pauca sunt mala insanabilia, & dubia insolubilia. Et quemadmodum è malis minimum, ita è dubiis minùs dubium Prudentis est eligere. Adhibitis semper in consilium & iudicii regulam Literis Sacris, Conscientiâ purâ, & Christianæ religionis indole & fine ultimo. Hæc hæctenus.

FINIS.

